

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

Кафедра філософії, соціально – політичних і правових наук

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
навчальної дисципліни
ФІЛОСОФІЯ (філософія, релігієзнавство, логіка)
підготовки здобувачів ступеня вищої
освіти _____ бакалавр _____
(назва рівня вищої освіти)
Спеціальності

- 6.010101 - Дошкільна освіта
  - 6.010102 - Початкова освіта
  - 6.010103 - Технологічна освіта
  - 6.010105 - Корекційна освіта (за нозологіями)
  - 6.010106 - Соціальна педагогіка
  - 6.010201 Фізичне виховання
  - 6.020303 - Філологія. Українська мова та література
  - 6.020303 - Філологія. Мова та література (російська)
  - 6.030509 - Облік і аудит
  - 6.030601 – Менеджмент
  - 6.030102 – Психологія
  - 6.040201 – Математика
  - 6.040203 – Фізика
  - 6.010104 - Професійна освіта
  - 6.130102 - Соціальна робота
  - 6.020303 - Філологія. Мова та література (англійська, німецька)
  - 6.010203 - Здоров'я людини
- (код та назва спеціальності)

Укладачі:

д. ф.н., проф. **Мозговий Л.І.**,

к.ф.н., доц. **Абизова Л.В.**,

к.ф.н., доц. **Ємельяненко Г.Д.**

Розглянуто та схвалено на засіданні
кафедри філософії, соціально -
політичних і правових наук

від «16» лютого 2016 р.

Протокол № 13

Слов'янськ – 2016 р.

ЗМІСТ

навчально-методичного комплексу

навчальної дисципліни

«Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)»

підготовки здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» за спеціальністю:
6.010101 - Дошкільна освіта, **6.010102** - Початкова освіта, **6.010103** - Технологічна освіта, **6.010105** - Корекційна освіта (за нозологіями), **6.010106** - Соціальна педагогіка, **6.010201** - Фізичне виховання, **6.020303** - Філологія. Українська мова та література, **6.020303** - Філологія. Мова та література (російська), **6.030509** - Облік і аудит, **6.030601** - Менеджмент, **6.030102** - Психологія, **6.040201** - Математика, **6.040203** - Фізика, **6.010104** - Професійна освіта, **6.130102** - Соціальна робота, **6.020303** - Філологія. Мова та література (англійська, німецька), **6.010203** - Здоров'я людини.

1. Навчальна програма дисципліни.
2. Робоча навчальна програма дисципліни.
3. Опорний конспект лекцій із навчальної дисципліни, підручник, навчальний посібник (із грифом МОН молоді та спорту, без грифу).
4. Інструктивно-методичні матеріали до практичних (семінарських, лабораторних) занять із навчальної дисципліни (плани, теми занять, збірники завдань, ситуаційні завдання, пакети для проведення ділових ігор та ін.).
5. Методичні вказівки й тематика курсових проектів (робіт).
6. Пакет контрольних завдань для перевірки знань з навчальної дисципліни.
7. Дидактичне забезпечення самостійної роботи здобувачів (з використанням інформаційних технологій).
8. Критерії оцінювання знань і вмінь здобувачів.
9. Пакет дистанційного супроводу дисципліни.

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

Кафедра філософії, соціально – політичних і правових наук

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
ФІЛОСОФІЯ (філософія, релігієзнавство, логіка)
підготовки здобувачів ступеня вищої
освіти _____ бакалавр _____
(назва рівня вищої освіти)
Спеціальності

6.010101 - Дошкільна освіта
6.010102 - Початкова освіта
6.010103 - Технологічна освіта
6.010105 - Корекційна освіта (за нозологіями)
6.010106 - Соціальна педагогіка
6.010201 Фізичне виховання
6.020303 - Філологія. Українська мова та література
6.020303 - Філологія. Мова та література (російська)
6.030509 - Облік і аудит
6.030601 – Менеджмент
6.030102 – Психологія
6.040201 – Математика
6.040203 – Фізика
6.010104 - Професійна освіта
6.130102 - Соціальна робота
6.020303 - Філологія. Мова та література (англійська, німецька)
6.010203 - Здоров'я людини
(код та назва спеціальності)

Укладачі:

д. ф.н., проф. **Мозговий Л.І.**,

к.ф.н., доц. **Абизова Л.В.**,

к.ф.н., доц. **Ємельяненко Г.Д.**

Розглянуто та схвалено на засіданні

кафедри філософії, соціально -

політичних і правових наук

від «16» лютого 2016 р.

Протокол № 13

Слов'янськ – 2016 р.

**РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО КАФЕДРОЮ ФІЛОСОФІЇ, СОЦІАЛЬНО
– ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ НАУК**

УКЛАДАЧІ ПРОГРАМИ:

Мозговий Л.І. – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Абизова Л.В. - кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально – політичних і правових наук ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Ємельяненко Г.Д. - кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально – політичних і правових наук ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Богданова Н.Г. - доктор філософських наук, професор кафедри охорони праці та екологічної безпеки ННПП – УПА;

Федь В.А. - доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри культурології, естетики та історії.

Рекомендовано до впровадження

науково-методичною радою

Державного вищого навчального закладу

«Донбаський державний педагогічний університет»

“17” лютого 2016 р.

протокол № 2

Перший проректор _____ **Набока О. Г.**

ВСТУП

Навчальна програма вивчення дисципліни «Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)» складена відповідно до освітньої програми та навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» за спеціальністю: **6.010101** - Дошкільна освіта, **6.010102** - Початкова освіта, **6.010103** - Технологічна освіта, **6.010105** - Корекційна освіта (за нозологіями), **6.010106** - Соціальна педагогіка, **6.010201** - Фізичне виховання, **6.020303** - Філологія. Українська мова та література, **6.020303** - Філологія. Мова та література (російська), **6.030509** - Облік і аудит, **6.030601** - Менеджмент, **6.030102** - Психологія, **6.040201** - Математика, **6.040203** - Фізика, **6.010104** - Професійна освіта, **6.130102** - Соціальна робота, **6.020303** - Філологія. Мова та література (англійська, німецька), **6.010203** - Здоров'я людини.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є розвиток філософської думки з найдавніших часів до сьогодення, основні філософські концепції минулого і сучасності, закономірності виникнення і функціонування світових релігій, закони логіки, форми раціонального мислення.

Міждисциплінарні зв'язки: «Соціологія», «Культурологія», «Педагогіка», «Психологія», «Етика», «Естетика», «Філософія освіти і науки».

Програма навчальної дисципліни містить змістові модулі:

I. Вступ до філософії та основні етапи її історичного розвитку

II. Філософські контексти буття людини

1. Мета й завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)» є формування у здобувачів філософської культури мислення, освоєння філософських теорій, концепцій, ідей, які можуть стати основою розвитку світогляду сучасного фахівця та методологічним інструментарієм для здобувачів, опанування базовими знаннями з логіки і релігієзнавства.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)» є:

- ознайомлення здобувачів з основними поняттями, принципами та положеннями філософії, релігієзнавства, логіки сучасними методологічними концепціями, виявлення методологічної ролі філософського знання в розумінні онтологічних, гносеологічних, аксіологічних і соціальних проблем;

- ознайомлення з історією філософської думки, з досягненнями сучасної філософії;

- формування у здобувачів здібностей до самостійного аналізу складних явищ суспільного життя;

- формування вмінь логічно мислити, міркувати й сміливо висловлювати свою точку зору;

- з'ясування специфіки релігієзнавства, закономірностей виникнення, розвитку та функціонування релігії, її структури, взаємозв'язку та взаємодії з іншими сферами культури;

- формування цілісного уявлення про філософсько-релігійні цінності.

1.3. За результатами вивчення дисципліни у здобувачів вищої освіти повинні бути сформовані такі компетентності:

загальні:

- *здатність* вільно орієнтуватися в основних теоретичних положеннях філософії, релігієзнавства, логіки;

- *готовність* здобувача вищої освіти до високих результатів інтелектуального, культурного, морального, духовного, фізичного та професійного саморозвитку та самовдосконалення;

- *здатність* розуміти єдність і багатовимірність форм способів буття філософії та основні етапи її історичного розвитку;

- *здатність* використовувати філософські концепції природи релігії, як орієнтир для наукових пошуків і людського самовдосконалення;

- *здатність* здобувача вищої освіти до компетентної самостійної роботи, використовуючи основні технічні засоби знаходження та опрацювання інформації в глобальних комп'ютерних мережах;

- *здатність* правильно ставити цілі, проявляти наполегливість в їх досягненні;

- *здатність* формулювати власну точку зору на основі опрацювання першоджерел;

- *здатність* формулювати та відстоювати свою думку на актуальні проблеми сучасності, спираючись на філософську спадщину;

спеціальні:

- *готовність* грамотно вести дискусії, застосовуючи фундаментальні філософські категорії зі сфер онтології, гносеології, логіки тощо;

- *здатність* використовувати в пізнавальній діяльності базові знання в галузі філософії та релігієзнавства, застосовувати методи логічного аналізу, теоретичного та емпіричного дослідження;

- *здатність* використовувати одержані знання у процесі розвитку національної культури, гуманізму, демократії й особистого духовного самовдосконалення;

- *здатність* орієнтуватися в релігійних питаннях як теоретичного, так і практичного характеру;

- *здатність* розуміти пізнання як специфічну форму відношення людини до світу, природу та сутність людського пізнання, його можливості, рівні, форми, ознаки достовірності, критерії істини;

- *здатність* орієнтуватися у сучасних філософських парадигмах;

- *готовність* застосовувати філософські знання в безпосередній практичній і науковій діяльності, аргументовано вести дискусію;

- *здатність* користуватися методологічним арсеналом науки у власних наукових дослідженнях;

- *готовність* демонструвати базові уявлення про основні теоретичні положення філософії, релігієзнавства, логіки.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 180 години / 6 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль I.

ВСТУП ДО ФІЛОСОФІЇ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ

ІІ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ

Тема № 1. Сутність філософії і її роль у суспільстві. Місце філософії у самопізнанні людини. Філософія і світогляд. Світогляд як духовно-практичний спосіб освоєння світу. Структура світогляду. Історичні типи світогляду: міф, релігія, наука і філософія. Сучасна світоглядна парадигма. Філософія як теоретична основа світогляду. Специфіка філософського освоєння дійсності. Повсякденне і філософське мислення. Основні теми і типи філософствування. Філософія в системі культури. Основні функції філософії: світоглядна, пізнавальна, методологічна, соціально-практична. Специфіка філософського знання. Духовно-творча природа філософії. Людиномірна сутність філософії. Загальнолюдські цінності у філософії. Гуманістичний зміст філософії.

Тема № 2. Парадигми давньої і середньовічної філософії. Становлення філософського знання. Парадигмальність філософського знання: основні відмінності між парадигмами Давньої філософії - східною та західною. Давньокитайська і давньоіндійська філософія. Буддизм: історія і сучасність. Умови виникнення та розвитку буддизму. Світоглядні основи буддизму. Віровчення і культ. Космоцентричний характер античної філософії. Досократична філософія (Мілетська школа, Геракліт, піфагореїзм, Елейська школа). Плюралістична тенденція філософського освоєння світу – Емпедокл, Анаксагор, Демокріт. Класична еллінська філософія – софісти, Сократ, Платон, сократичні школи, Аристотель. Криза класичної античної філософії. Епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм. Римська антична філософія. Неоплатонізм. Геоцентризм філософії Середньовіччя. Апологетика, патристика і схоластика. Проблема універсалій: номіналізм-реалізм-концептуалізм. Роль християнства у розвитку європейської культури. Витоки християнства. Соціально-економічні, політичні умови формування християнства. Ідейні джерела християнського віровчення. Новозавітна література про Христа.

Тема 3. Західноєвропейська філософія епохи Відродження та Нового часу. Західноєвропейський Ренесанс. Гуманістичний характер філософії епохи Відродження. Натурфілософія Відродження. Пантеїзм та геліоцентризм. Гносеологічна проблематика філософії Нового часу. Проблема методу. Емпіризм Ф.Бекона та раціоналізм Р.Декарта. Сенсуалізм Дж.Локка. Проблема субстанції. Основні поняття метафізики Б.Спінози. Монадологія Г.Лейбніца. Розвиток і обґрунтування експериментального методу в науці (Ф.Бекон, Ньютон), розробка нової наукової методології (Ф.Бекон, Р.Декарт, Ньютон, Дж.Локк), формування основ нової механістичної картини світу (ньютоніано-картезіанської), зародження і розвиток протистояння раціоналізму – сенсуалізму. Вчення про дві стадії розвитку суспільства (природне право і громадянське суспільство), теорія “суспільного договору”. Німецьке просвітництво. Класична німецька філософія. Кант – дуалізм світу людського буття. Об’єктивний ідеалізм та діалектичний метод Гегеля. Антропологічний матеріалізм Л.Фейєрбаха.

Тема 4. Некласична філософія. Перегляд класичної моделі світорозуміння. Програма радикального оновлення філософії – марксизм, позитивізм, «філософія життя». Філософія ірраціоналізму (А.Бергсон, А.Шоненгауер, Ф.Ніцше). Відмова від суб’єктно-об’єктної дихотомії буття. Світ як тривалість. Християнський передекзистенціалізм С.К’єркегора. Генеза екзистенціалізму. Проблема пантрагізму, свободи, вибору і відповідальності в екзистенційній філософії. Філософія психоаналізу. Зміщення онтології в сферу психіки. Фрейдизм та неофрейдизм. Сучасна світова філософія. Критика цінностей західної цивілізації. Відмова від проєктів тотального перевлаштування світу. Націленість на вільне культивування людської суб’єктивності. Постмодернізм як відмова від канонів філософського академізму, обґрунтування права на вільний вибір способу філософствування. Постмодерністські проєкти перебудови естетики, політики, філософії. Радикальне оновлення філософського дискурсу.

Тема 5. Гуманістичний пафос вітчизняної філософії. Джерела вітчизняної філософської культури. Етапи та особливості формування філософської думки в Україні. Патонівський мотив філософствування, “софійне” розуміння філософського знання. Діалог з візантійством, наявність “посередників” між трансцендентним і природним. “Софійна” особистість та “премудрість Божа”, пошуки благодатної істини. Становлення християнського світогляду на Русі. Братські школи. Острозький культурно-освітній центр. Філософські ідеї в Києво-Могилянській Академії. Філософські погляди Г.С.Сковороди. Філософські погляди діячів Кирило-Мефодіївського братства. Філософські вчення П.Юркевича та П.Куліша. Академічна філософія в Україні. Ноосферна концепція В.Вернадського. Філософські уявлення мислителів української діаспори (Д.Донцов, Д.Чижевський, О.Кульчицький).

Змістовий модуль II

ФІЛОСОФСЬКІ КОНТЕКСТИ БУТТЯ ЛЮДИНИ

Тема 6. Філософське вчення про буття (онтологія). Філософський зміст проблеми буття. Основні форми буття. Класична і неklasична онтологія. Буття і матерія. Матерія як гносеологічна категорія і як субстанція. Простір і час, рух і розвиток. Діалектика, детермінізм та індетермінізм. Проблеми єдиного світу.

Тема 7. Філософія пізнання (гносеологія). Пізнання як специфічна форма відношення людини до світу. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Раціональне пізнання. Єдність чуттєвого і раціонального у пізнанні. Ірраціональність пізнання. Пізнання і творчість. Проблема істини. Класична концепція істини та її альтернатива у сучасній теорії пізнання. Діалектика істини і помилки. Функції практики в процесі пізнання. Співвідношення філософської, загальнонаукової та спеціалізованої методології. Наука як суспільний феномен. Сцієнтизм та антисцієнтизм. Етичні принципи наукової діяльності.

Тема 8. Логіка в структурі пізнавального процесу. Відмінності чуттєвого пізнання та абстрактного мислення, особливості абстрактного мислення та роль мови в пізнанні. Основні риси правильного мислення: визначеність, послідовність, несуперечність, доведеність. Логіка як наука про закони та форми правильного мислення, основні форми мислення: поняття, судження, умовиводи. Поняття логічного закону, як необхідного зв'язку між думками. Значення основних законів логіки для правильного мислення. Закон тотожності. Закон несуперечності. Закон виключеного третього. Закон достатньої підстави. Характеристика поняття як відображення предметів і явищ в їх істотних ознаках, логічна структура поняття, основні прийоми утворення понять, види понять, відношення між поняттями. Загальна характеристика судження як форми мислення. Визначення судження, будова судження. Поділ суджень за якістю та за кількістю. Загальна характеристика умовиводу як форми мислення.

Тема 9. Свідомість. Багатовимірність феномену свідомості. Основні напрямки аналізу проблеми свідомості в історії філософії. Історико-генетичний погляд на походження свідомості. Соціально-історичні передумови виникнення свідомості. Основні характеристики свідомості. Проблема ідеального. Свідомість, діяльність, спілкування і мова – взаємообумовленість та взаємовплив. Структура свідомості. Три основні сфери свідомості – когнітивна (пізнавальна), емоційна, мотиваційно-вольова, їх роль у регуляції людської діяльності.

Тема 10. Філософська антропологія. Філософія як методологія філософської антропології. Основні проблеми, напрямки, завдання та функції філософської антропології. Місце філософської антропології серед інших наук. Поняття і основні категорії філософської антропології. Людина як об'єкт філософського дослідження. Унікальність і проблематичність людини. Специфіка філософського осягнення людини. Інтегративний статус філософської антропології в сучасному соціально-гуманітарному пізнанні. Проблема людини у філософії. Людина як мікрокосм, мікротеос, мікросоціум. Поняття «людина» – «індивід» – «індивідуальність» – «особистість». Питання про сутність і природу людини, походження і призначення, місце в світі, смерть і безсмертя, сенс людського життя. Людина як біопсихологічна істота. Тіло, душа, як субстанціальні характеристики людини. Духовне життя особистості.

Тема 11. Релігія як сфера духовної культури. Предмет та об'єкт релігієзнавства. Релігієзнавство і теологія. Принципи релігієзнавчих досліджень як гносеологічні феномени. Принципи наукової об'єктивності, конкретно-історичної послідовності, толерантності, гуманізму у вивченні релігієзнавства. Світоглядна спрямованість релігієзнавства. Сутність та структура релігії. Релігійна свідомість. Релігійна діяльність. Релігійні відносини. Релігійний культ та релігійні організації. Функції релігії. Історичний характер релігії. Монотеїзм та політеїзм. Родоплемінні культури. Національні релігії.

Тема 12. Світові релігії. Характерні риси світових релігій. Умови виникнення та розвитку буддизму. Священні книги буддизму. Основні напрями буддизму: хінаяна, махаона, ламаїзм, дзен-буддизм. Соціально-економічні, політичні умови формування християнства. Поширення та еволюція християнства, формування його догматики, культу, символу віри. Розколи християнства (утворення самостійних церков: поділ на західну і східну; реформація і утворення протестантських церков). Біблія як віроповчальне джерело християнства. Суспільно-історичні причини виникнення ісламу. Мусульманське віровчення, культ. Коран - культурна пам'ятка мусульман. Основні напрями в ісламі: сунізм, шіїзм, суфізм, харіджизм, вахабізм. Сучасна політизація ісламу та ісламізація політики.

Тема 13. Сучасні релігійні вірування. Історія і сучасний стан релігій в Україні. Сучасні нетрадиційні релігії. Молодіжні рухи: неохристиянські, неоорієнталіські, неоязичницькі. Неохристиянські течії: Богородична церква, Мормони, Новоапостольська церква, Церква Христа, Нова церква, або Церква Нового Єрусалиму. Релігії орієнталіського напрямку: Неоіндуїзм, Міжнародне товариство свідомості Крішні (МТСК), Трансцендентальна медитація (ТМ), Послідовники Шрі Сатї Саї Баби, центри Шрі Чінмоя (Ошо-центр, Вселенська чиста релігія або Сахаджа йога, Буддистські течії, Дзен-буддизм, Нїтірен, АУМ Сінрікьо або Вчення істини АУМ. Синтетичні релігії: Велике Біле Братство (ВББ), Церква об'єднання або Церква уніфікації, Всесвітня віра багаї, Езотеричні об'єднання, Теософія. Релігійні цінності та свобода совісті. Толерантність, віротерпимість в духовному житті українців.

9. Рекомендована література

Основна

1. Академічне релігієзнавство. За науковою редакцією професора А.Колодного. - К.: Світ Знань, 2000 - 862 с.
2. Андрущенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П.Андрущенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
3. Алексеев П.В. Философия. Учебник. Издание: 2-е переработанное и дополненное / П.В. Алексеев, А.В. Панин. – М.: “Проспект”, 1998. – 568 с.
4. Бичко А.К. Історія філософії / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
5. Гараджа В.И. Социология религии: учебное пособие для студентов и аспирантов гуманитарных специальностей / В.И. Гараджа. – М.: Наука, 1996. – 223с.
6. Гегель Г. Лекции по философии истории / Г.Гегель. – СПб.: Наука, 1993. – 349с.
7. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні / М.Грушевський. – К.: Освіта, 1992. - 192 с.
8. Горський В.С. Історія української філософії: Курс лекцій / В.С. Горський. – Київ: Наукова думка, 1997. – 287 с.
9. Енциклопедичний філософський словник. – К.: Абрис, 2002. - 742 с.
10. Ішмуратов А.Т. Вступ до філософської логіки / А.Т. Ішмуратов. – К., 1997. - 350 с.
11. Калінін Ю.А. Релігієзнавство: Підручник / Ю.А. Калінін, Е.А. Харьковщенко. - К.: Наукова думка, 1997. – С. 204-226.
12. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. / В.И Кириллов, А.А Старченко. – М., 1995. - с.
13. Лазарев Ф.В. Философия: Учебное пособие / Ф.В. Лазарев, М.К. Трифонова. - Симферополь. Сонат, 1999. – 352с.
14. Марценюк С.П. Логіка: Курс лекцій / С.П. Марценюк. – Київ НМК ВО, 1993. -288 с.
15. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І. Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
16. Огородник І.В. Українська філософія в іменах: Навч. посібник / І.В. Огородник, М.Ю. Русин. – К.: Либідь, 1997. – 328 с.
17. Огієнко І.І. Українська церква. Нариси з історії православної церкви / І.І. Огієнко. – К.: Україна, 1993. - 284 с.
18. Релігієзнавство / Під ред. Законовича М. Київ. – 2000. – С. 290-310.
19. Релігієзнавство / Під ред. Бублика М. Київ “Юрінком Інтер”, – 1999. – С. 303-399.
20. Религиоведение. Хрестоматия. — М. Книжній дом «Университет», 2000. — 800 с.
21. Спиркин А.Г. Философия: учебник / А.Г. Спиркин. - М.: Гардарики, 2001. – 736 с.

22. Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г. Табачковський та інші. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.
23. Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інших. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.
24. Философия: учебник для высших учебных заведений. – Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 576 с.
25. Философия: учебное пособие для высших учебных заведений, издание 2-е, переработанное и дополненное. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 576 с.
26. Яблоков И.Н. Основы религиоведения: Учебник И.Н. Яблоков. – М.: Высшая школа, 1994. - 368 с.

Допоміжна

1. Берков В.Ф. Логика / В.Ф. Берков. – Минск: Тетра Системс, 2001. – 416 с.
2. Войшвилло Е.К. Логика / Е.К.Войшвилло, М.Г. Дегтярев. – Москва: Владос, 2001. – 528 с.
3. Гетманова А.Д. Логика: словарь и задачник / А.Д. Гетманова. – Москва: Владос, 1998.–336 с.
4. Гетманова А.Д. Учебник по логике / А.Д. Гетманова. – Москва: ЧеРо, 2000. – 304 с.
5. Гладунський В.Н. Логіка для студентів економічних спеціальностей: Навчальний посібник / В.Н. Гладунський. – Львів: Афіша, 2002. – 359 с
6. Иванов Е.А. Логика: Учебник / Е.А. Иванов. – Москва: БЕК, 1998 – 309 с.
7. Ивин А.А. Искусство правильно мыслить / А.А.Ивин. – Москва: Наука, 1990. – 142 с.
8. Ивин А.А. По законам логики / А.А. Ивин. – Москва: Знание, 1983. – 56 с.
9. Курбатов В.И. Логика / В.И. Курбатов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. – 512 с.
10. Лубський В.І. Релігієзнавство / В.І.Лубський. - К.: Вілбор, 1997. - 480 с.
11. Меськов В.С. Логика: наука и искусство / В.С. Меськов, О.Ю. Карпинская. – Москва: Наука, 1992. – 254 с.
12. Основы религиоведения: Підручник. – Чернівці; Рута, 2005. – 304 с.
13. Релігієзнавство: Підручник / За ред. М.М. Заковича. – К.: Вища шк., 2000. – 350 с.
14. Релігієзнавство: Підручник / За ред. О.П.Сидоренка. – К.: Знання, 2007. – 468 с.
15. Сподін Л.А. Логіка для студентів педагогічних спеціальностей / Л.А. Сподін. – К.: ДДП «Експо- Друк», 2011. – 57 с.
16. Тарасенко М.Ф. Історія Філософії України: Підручник / М.Ф.Тарасенко, М.Ю.Русин, І.В. Бичко. - Київ: Либідь, 1994.- 413 с.
17. Федів Ю.А., Мозкова Н.Г. Історія Української філософії / Ю.А. Федів, Н.Г.Мозкова. -Київ: Україна, 2001.- 510 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – іспит.

5. Засоби діагностики успішності навчання - комплекти завдань для модульних робіт, індивідуальні завдання, теми рефератів.

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

Кафедра філософії, соціально – політичних і правових наук

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
ФІЛОСОФІЯ (філософія, релігієзнавство, логіка)
підготовки здобувачів ступеня вищої
освіти _____ бакалавр _____
(назва рівня вищої освіти)
Спеціальності

- 6.010101 - Дошкільна освіта
- 6.010102 - Початкова освіта
- 6.010103 - Технологічна освіта
- 6.010105 - Корекційна освіта (за нозологіями)
- 6.010106 - Соціальна педагогіка
- 6.010201 Фізичне виховання
- 6.020303 - Філологія. Українська мова та література
- 6.020303 - Філологія. Мова та література (російська)
- 6.030509 - Облік і аудит
- 6.030601 – Менеджмент
- 6.030102 – Психологія
- 6.040201 – Математика
- 6.040203 – Фізика
- 6.010104 - Професійна освіта
- 6.130102 - Соціальна робота
- 6.020303 - Філологія. Мова та література (англійська, німецька)
- 6.010203 - Здоров'я людини
(код та назва спеціальності)

Укладачі:

д. ф.н., проф. **Мозговий Л.І.**,

к.ф.н., доц. **Абизова Л.В.**,

к.ф.н., доц. **Ємельяненко Г.Д.**

Розглянуто та схвалено на засіданні
кафедри філософії, соціально -
політичних і правових наук

від «16» лютого 2016 р.

Протокол № 13

Слов'янськ – 2016 р.

РОЗРОБНИКИ:

Мозговий Л.І. - доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціально - політичних і правових наук ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Абизова Л.В.- кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально - політичних і правових наук ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Ємельяненко Г.Д. - кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально - політичних і правових наук ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Робоча навчальна програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри філософії, соціально–політичних і правових наук ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» Протокол № 13 від 16 лютого 2016 р.

Завідувач кафедри філософії,
соціально – політичних
і правових наук

Мозговий Л.І.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 6	Галузь знань 01 - освіта (шифр і назва) Спеціальність (шифр та назва)	Нормативна	
Модулів – 2	Спеціалізація <hr style="width: 10%; margin: auto;"/> (назва)	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		2-й	2-й
Загальна кількість годин – 180		Семестр	
		3	4
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних - 4 самостійної роботи студента - 12	Рівень вищої освіти бакалавр	Лекції	
		34 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		26 год.	год.
		Самостійна робота	
		120 год.	год.
		Вид контролю: 3-й семестр – залік 4-й семестр - іспит	

2. Мета й завдання навчальної дисципліни

2.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)» є формування у здобувачів філософської культури мислення, освоєння філософських теорій, концепцій, ідей, які можуть стати основою розвитку світогляду сучасного фахівця та методологічним інструментарієм для здобувачів, опанування базовими знаннями з логіки і релігієзнавства.

2.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)» є:

- ознайомлення здобувачів з основними поняттями, принципами та положеннями філософії, релігієзнавства, логіки сучасними методологічними концепціями, виявлення методологічної ролі філософського знання в розумінні онтологічних, гносеологічних, аксіологічних і соціальних проблем;
- ознайомлення з історією філософської думки, з досягненнями сучасної філософії;
- формування у здобувачів здібностей до самостійного аналізу складних явищ суспільного життя;
- формування вмінь логічно мислити, міркувати й сміливо висловлювати свою точку зору;
- з'ясування специфіки релігієзнавства, закономірностей виникнення, розвитку та функціонування релігії, її структури, взаємозв'язку та взаємодії з іншими сферами культури;
- формування цілісного уявлення про філософсько-релігійні цінності.

2.3. За результатами вивчення дисципліни у здобувачів вищої освіти повинні бути сформовані такі компетентності:

загальні:

- *здатність* вільно орієнтуватися в основних теоретичних положеннях філософії, релігієзнавства, логіки;

- *готовність* здобувача вищої освіти до високих результатів інтелектуального, культурного, морального, духовного, фізичного та професійного саморозвитку та самовдосконалення;

- *здатність* розуміти єдність і багатовимірність форм способів буття філософії та основні етапи її історичного розвитку;

- *здатність* використовувати філософські концепції природи релігії, як орієнтир для наукових пошуків і людського самовдосконалення;

- *здатність* здобувача вищої освіти до компетентної самостійної роботи, використовуючи основні технічні засоби знаходження та опрацювання інформації в глобальних комп'ютерних мережах;

- *здатність* правильно ставити цілі, проявляти наполегливість в їх досягненні;

- *здатність* формулювати власну точку зору на основі опрацювання першоджерел;

- *здатність* формулювати та відстоювати свою думку на актуальні проблеми сучасності, спираючись на філософську спадщину;

спеціальні:

- *готовність* грамотно вести дискусії, застосовуючи фундаментальні філософські категорії зі сфер онтології, гносеології, логіки тощо;

- *здатність* використовувати в пізнавальній діяльності базові знання в галузі філософії та релігієзнавства, застосовувати методи логічного аналізу, теоретичного та емпіричного дослідження;

- *здатність* використовувати одержані знання у процесі розвитку національної культури, гуманізму, демократії й особистого духовного самовдосконалення;

- *здатність* орієнтуватися в релігійних питаннях як теоретичного, так і практичного характеру;

- *здатність* розуміти пізнання як специфічну форму відношення людини до світу, природу та сутність людського пізнання, його можливості, рівні, форми, ознаки достовірності, критерії істини;

- *здатність* орієнтуватися у сучасних філософських парадигмах;

- *готовність* застосовувати філософські знання в безпосередній практичній і науковій діяльності, аргументовано вести дискусію;

- *здатність* користуватися методологічним арсеналом науки у власних наукових дослідженнях;

- *готовність* демонструвати базові уявлення про основні теоретичні положення філософії, релігієзнавства, логіки.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усьог о	зокрема					усьог о	зокрема				
		л	п	ла б	ін д	с.р .		л	п	ла б	ін д	с.р .
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль I												
Змістовий модуль I. Вступ до філософії та основні етапи її історичного розвитку												
ТЕМА1.Сутність філософії і її роль у суспільстві	4	2	2				2	2				13
ТЕМА2.Парадигми давньої і середньовічної філософії	8	4	4				2		2			13
ТЕМА3.Західноєвропейська філософія епохи Відродження та Нового часу	6	4	2				2	2				13
ТЕМА4.Некласична філософія.	6	4	2				2		2			13
ТЕМА5.Гуманістичний пафос вітчизняної філософії	4	2	2				2	2				12
Разом за змістовим модулем I	28	16	12				10	6	4			64
Змістовий модуль II. Філософські контексти буття людини												
ТЕМА6.Філософське вчення про буття (онтологія)	4	2	2				2	2				13
ТЕМА7.Філософія пізнання (гносеологія)	4	2	2				2	2				13
ТЕМА8.Логіка в структурі пізнавального процесу	4	2	2				2		2			13
ТЕМА9.Свідомість	4	2	2				2	2				13
ТЕМА10.Філософська антропологія	4	2	2				2		2			12
ТЕМА11.Релігія, як сфера духовної культури	6	4	2				2	2	2			18
ТЕМА12.Світові релігії	2	2	2									6
ТЕМА13.Сучасні релігійні вірування	2	2										4
Разом за змістовим модулем 2	32	18	14				10	6	4			64
Усього годин	60	34	26				20	12	8			128

4. Програма навчальної дисципліни

4.1 Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Сутність філософії і її роль у суспільстві	2
2	Парадигми давньої і середньовічної філософії	4
3	Західноєвропейська філософія епохи Відродження та Нового часу	4
4	Некласична філософія.	4
5	Гуманістичний пафос вітчизняної філософії.	2
6	Філософське вчення про буття (онтологія)	2
7	Філософія пізнання (гносеологія)	2
8	Логіка в структурі пізнавального процесу	2
9	Свідомість	2
10	Філософська антропологія	4
11	Релігія, як сфера духовної культури	4
12	Світові релігії	2
13	Сучасні релігійні вірування	2
	Разом	34

4.2. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Сутність філософії і її роль у суспільстві	2
2	Парадигми давньої і середньовічної філософії	2
3	Західноєвропейська філософія епохи Відродження та Нового часу	2
4	Некласична філософія	2
5	Гуманістичний пафос вітчизняної філософії	2
6	Філософське вчення про буття (онтологія)	2
7	Філософія пізнання (гносеологія)	2
8	Логіка в структур пізнавального процесу	2
9	Свідомість	2
10	Філософська антропологія	2
11	Релігія як сфера духовної культури	2
12	Світові релігії	2
13	Сучасні релігійні вірування	2
	Разом	26

4.3. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет філософії та коло її основних проблем	9
2	Філософія епохи Античності та Середньовіччя	9
3	Новоєвропейська філософія XVII-XVIII століття	9
4	Некласична філософія	9
5	Вітчизняна філософія	9
6	Генеza філософської думки	9
7	Онтологія і гносеологія	9
8	Форми раціонального мислення	9
9	Проблема людини і людської свідомості	9
10	Сфери духовного життя людини	9
		90

5. Методи навчання

- лекції;
- практичні заняття;
- складання конспекту;
- підготовка рефератів;
- складання тестів контролю знань, умінь і навичок здобувачів із заданої теми, тощо.

6. Методи поточного та підсумкового контролю

- поточне тестування на практичних заняттях та в процесі консультативної роботи;
- опитування та бесіди на практичних заняттях;
- перевірка виписок, тез та конспектів літературних джерел;
- поточні контрольні роботи.

7. Розподіл балів, які отримують здобувачі

Для поточного контролю:

Розподіл балів, що присвоюється здобувачам, із розподілом за темами за результатами поточного контролю

Тема	Лекції		Практичні(семінарські лабораторні) заняття		Самостійна робота	
	Max	Min	Max	Min	Max	Min
T1	1		7	1	10	1
T2	1		7	1	10	1
T3	1		7	1	10	1
T4	1		7	1	15	1
T5	1		7	1	15	1
T6	1		7	1	15	1
T7	1		7	1	15	1
T8	1			1	15	1
T9	1			1	15	1
Разом	9		49	9	120	9

Максимальна кількість балів при оцінюванні результатів навчання здобувачів у процесі лекційного заняття виставляється за такими критеріями:

- присутність здобувача на лекції, складання її конспекту та активна участь у процесі лекції.

Максимальна кількість балів при оцінюванні результатів навчання здобувачів у процесі практичного (семінарського, лабораторного) заняття виставляється за такими критеріями:

- під час опитувань – за повну і ґрунтовну відповідь на задане запитання з теми заняття;

- під час тестування – за правильні відповіді на всі запитання тесту з теми заняття;

- у процесі виконання ситуаційних вправ і завдань – за запропонований правильний алгоритм (послідовність) виконання завдання; за знання теоретичних основ проблеми, порушеної в завданні; за володіння формулами та математичними методами, необхідними для виконання завдання; за отриманий правильний результат.

Максимальна кількість балів під час оцінювання результатів навчання здобувачів у процесі написання поточних, проміжних контрольних робіт виставляється за правильні відповіді на всі питання роботи.

Максимальна кількість балів при оцінюванні результатів навчання здобувачів під час контрольного заходу виставляється за правильні відповіді на всі питання. Максимальна кількість балів під час оцінювання рефератів та презентацій за визначеними темами виставляється відповідно до критеріїв:

- за повноту та використання сучасних концепцій і джерел інформації (крім лекційного конспекту має бути ще не менше трьох джерел інформації);

- за оформлення роботи згідно з вимогами і наявність посилань на літературні джерела;

- за наявність змістовних висновків;

- за глибокі знання навчального матеріалу, що містяться в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах.

Унаслідок невиконання окремих критеріїв із тієї чи іншої форми контролю знань кількість балів, яка виставляється здобувачеві, може бути знижена:

- за неповну відповідь – 0,5 бала;

- за кожну неправильну відповідь – 0,5 бала;

- за невчасне виконання індивідуальної роботи – 0,5 бала;

- за недостовірність поданої інформації – 0,5 бала;

- за недостатнє розкриття теми – 0,5 бала;

- за відсутність посилань на літературні джерела – 0,5 бала.

Результати поточного контролю результатів навчання здобувачів (кількість отриманих балів) обов'язково доводяться викладачем у кінці кожного заняття до відома всіх здобувачів і проставляються в «Журналі обліку поточної успішності та відвідування занять» та є підставою для одержання допуску до підсумкового контролю.

Для підсумкового контролю у формі заліку:

Модуль 1								Модуль 2	Модуль 3	Остаточний бал
Аудиторна робота Змістовий модуль 1								Самостійна робота	Залікова оцінка (Підсумковий контроль) 0-40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	(8б.-реф.+ 20б.КМЗ) 26 балів		
0.5б	0.5б	0.5б	0.5б	0.5б	0.5б	0.5б	0.5б			
5б.	5б.	5б.	5б.	5б.	5б.	5б.	5б.			
34 балів								60-100		

Для підсумкового контролю у формі заліку:

Модуль 1									Модуль 2	Модуль 3	Остаточний бал
Аудиторна робота Змістовий модуль 1									Самостійна робота	Залікова оцінка (Підсумковий контроль) 0-40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	(6б.-реф.+ 24б.КМЗ) 30 балів		
1б	1б	1б	1б	1б	1б	1б	1б	1б			
5б.	5б.	5б.	5б.	5б.	5б.	5б.	5б.	5б.			
44 балів									60-100		

Шкала оцінювання: національна та накопичувальна 100-бальна

За 100-бальною шкалою	За національною шкалою
90 – 100 балів	відмінно
89 – 75 балів	добре
60 – 74 балів	задовільно
26 – 59 балів	незадовільно
0 – 25 балів	не прийнято

8. Методичне забезпечення

1. Навчальні й навчально-методичні засоби навчання.
2. Контрольно-тестові програми.
3. Опорні конспекти лекцій.
4. Нормативні документи.
5. Підручники.
6. Ілюстративні матеріали.
7. Філософські словники.

9. Рекомендована література

Основна

1. Академічне релігієзнавство. За науковою редакцією професора А.Колодного. - К.: Світ Знань, 2000 - 862 с.
2. Андрищенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П. Андрищенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
3. Алексеев П.В. Философия. Учебник. Издание: 2-е переработанное и дополненное / П.В. Алексеев, А.В. Панин. – М.: “Проспект”, 1998. – 568 с.
4. Бичко А.К. Історія філософії / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
5. Гараджа В.И. Социология религии: учебное пособие для студентов и аспирантов гуманитарных специальностей / В.И. Гараджа. – М.: Наука, 1996. – 223 с.
6. Горский Д.П. Краткий словарь по логике / Д.П. Горский, А.А. Ивин и др. – М., 1991 с.
7. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні / М.Грушевський. – К.: Освіта, 1992. - 192 с.
8. Горський В.С. Історія української філософії: Курс лекцій / В.С. Горський. – Київ: Наукова думка, 1997. – 287 с.
9. Енциклопедичний філософський словник. – К.: Абрис, 2002. - 742 с.
10. Ішмуратов А.Т. Вступ до філософської логіки / А.Т. Ішмуратов. – К., 1997. - 350 с.
11. Калінін Ю.А. Релігієзнавство: Підручник / Ю.А. Калінін, Е.А. Харьковщенко. - К.: Наукова думка, 1997. – С. 204-226.
12. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика. / В.И Кириллов, А.А Старченко. – М., 1995. - с.
13. Лазарев Ф.В. Философия: Учебное пособие / Ф.В. Лазарев, М.К. Трифонова. - Симферополь. Сонат, 1999. – 352с.
14. Марценюк С.П. Логіка: Курс лекцій / С.П. Марценюк. – Київ НМК ВО, 1993. - 288 с.
15. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч. посібник / Л.І. Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
16. Огородник І.В. Українська філософія в іменах: Навч. посібник / І.В. Огородник, М.Ю. Русин. – К.: Либідь, 1997. – 328 с.
17. Огієнко І.І. Українська церква. Нариси з історії православної церкви / І.І. Огієнко. – К.: Україна, 1993. - 284 с.
18. Релігієзнавство / Під ред. Законовича М. Київ. – 2000. – С. 290-310.
19. Релігієзнавство / Під ред. Бублика М. Київ “Юрінком Інтер”, – 1999. – С. 303-399.
20. Религиоведение. Хрестоматия. — М. Книжній дом «Университет», 2000. — 800 с.
21. Спиркин А.Г. Философия: учебник / А.Г. Спиркин. - М.: Гардарики, 2001. – 736 с.
22. Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г. Табачковський та інш. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.
23. Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інш. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.

24. Философия: учебник для высших учебных заведений. – Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 576 с.
25. Философия: учебное пособие для высших учебных заведений, издание 2-е, переработанное и дополненное. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 576 с.
26. Яблоков И.Н. Основы религиоведения: Учебник И.Н. Яблоков. – М.: Высшая школа, 1994. - 368 с.

Допоміжна

1. Берков В.Ф. Логика / В.Ф. Берков. – Минск: Тетра Системс, 2001. – 416 с.
2. Войшвилло Е.К. Логика / Е.К.Войшвилло, М.Г. Дегтярев. – Москва: Владос, 2001. – 528 с.
3. Гетманова А.Д. Логика: словарь и задачник / А.Д. Гетманова. – Москва: Владос, 1998.–336с.
4. Гетманова А.Д. Учебник по логике / А.Д. Гетманова. – Москва: ЧеРо, 2000. – 304 с.
5. Гладунський В.Н. Логіка для студентів економічних спеціальностей: Навчальний посібник / В.Н. Гладунський. – Львів: Афіша, 2002. – 359 с
6. Иванов Е.А. Логика: Учебник / Е.А. Иванов. – Москва: БЕК, 1998 – 309 с.
7. Ивин А.А. Искусство правильно мыслить / А.А.Ивин. – Москва: Наука, 1990. – 142 с.
8. Ивин А.А. По законам логики / А.А. Ивин. – Москва: Знание, 1983. – 56 с.
9. Курбатов В.И. Логика / В.И. Курбатов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. – 512 с.
10. Лубський В.І. Релігієзнавство / В.І.Лубський. - К.: Вілбор, 1997. - 480 с.
11. Меськов В.С. Логика: наука и искусство / В.С. Меськов, О.Ю. Карпинская. – Москва: Наука, 1992. – 254 с.
12. Основы религиоведения: Підручник. – Чернівці; Рута, 2005. – 304 с.
13. Релігієзнавство: Підручник / За ред. М.М. Заковича. – К.: Вища шк., 2000. – 350 с.
14. Релігієзнавство: Підручник / За ред. О.П.Сидоренка. – К.: Знання, 2007. – 468 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
15. Сподін Л.А. Логіка для студентів педагогічних спеціальностей / Л.А. Сподін. – К.: ДДП «ЕКСПО- ДРУК», 2011. – 57 с.
16. Тарасенко М.Ф. Історія Філософії України: Підручник / М.Ф.Тарасенко, М.Ю.Русин, І.В. Бичко. - Київ: Либідь, 1994.- 413 с.
17. Федів Ю.А., Мозкова Н.Г. Історія Української філософії / Ю.А. Федів, Н.Г.Мозкова. -Київ: Україна, 2001.- 510 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – іспит.

5. Засоби діагностики успішності навчання - комплекти завдань для модульних робіт, індивідуальні завдання, теми рефератів.

10. Інформаційні ресурси

- 1.Навчальний план факультету;
- 2.ОПП і ОКХ;
3. Положення про організацію навчального процесу у кредитно-модульній системі підготовки фахівців (СДПУ, 2005);
- 4.Адреси бібліотек та читальних залів ДВНЗ «ДДПУ»: вул. Г.Батюка, 19; вул. Комунарів, 16; вул. Леніна, 12.

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

Кафедра філософії, соціально – політичних і правових наук

ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

до навчальної дисципліни
ФІЛОСОФІЯ (філософія, релігієзнавство, логіка)
підготовки здобувачів ступеня вищої
освіти _____ бакалавр _____
(назва рівня вищої освіти)
Спеціальності

6.010101 - Дошкільна освіта
6.010102 - Початкова освіта
6.010103 - Технологічна освіта
6.010105 - Корекційна освіта (за нозологіями)
6.010106 - Соціальна педагогіка
6.010201 Фізичне виховання
6.020303 - Філологія. Українська мова та література
6.020303 - Філологія. Мова та література (російська)
6.030509 - Облік і аудит
6.030601 – Менеджмент
6.030102 – Психологія
6.040201 – Математика
6.040203 – Фізика
6.010104 - Професійна освіта
6.130102 - Соціальна робота
6.020303 - Філологія. Мова та література (англійська, німецька)
6.010203 - Здоров'я людини
(код та назва спеціальності)

Укладачі:

д. ф.н., проф. **Мозговий Л.І.**,

к.ф.н., доц. **Абизова Л.В.**,

к.ф.н., доц. **Ємельяненко Г.Д.**

Розглянуто та схвалено на засіданні
кафедри філософії, соціально -
політичних і правових наук
від «16» лютого 2016 р.

Протокол № 13

Слов'янськ – 2016 р.

Тема 1. Сутність філософії і її роль у суспільстві.

Мета вивчення: ознайомити здобувачів з особливостями, та характерними рисами філософського мислення, пояснити умови виникнення, структуру та основні функції філософії. Сформувати вміння здобувачів розрізняти елементи філософського мислення у певних умовах, розуміння внутрішнього зв'язку основних функцій філософії між собою. Розвивати аналітичне мислення здобувачів, вміння проводити порівняння, робити узагальнення, формулювати власну позицію, власне бачення проблеми.

План лекції:

1. Предмет і специфіка філософії.
2. Поняття і типи світогляду.
3. Функції та методи філософського знання.

Література:

1. Андрющенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П. Андрющенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Бичко А.К. Історія філософії / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
3. Введение в философию. Учебно-методическое пособие (для студентов-заочников) / Под.ред. Л.Н. Никитина. – К.: Абрис, 2000. – 118 с.
4. Горський В.С. Історія української філософії: Курс лекцій / В.С. Горський. – Київ: Наукова думка, 1997. – 287 с.
5. Енциклопедичний філософський словник. – К.: Абрис, 2002. - 742 с.
6. Лазарев Ф.В. Философия: Учебное пособие / Ф.В. Лазарев, М.К.Трифорова. - Симферополь. Сонат, 1999. – 352с.
7. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І. Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
8. Спиркин А.Г. Философия: учебник / А.Г. Спиркин. - М.: Гардарики, 2001. – 736 с.
9. Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г.Табачковський та інш. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.
10. Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інш. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.

Ключові поняття: філософія, світогляд, буття, світ феноменальний, світ ноуменальний, онтологія, гносеологія, антропологія, аксіологія, історія філософії, етика, естетика, культура.

Основний зміст

ПИТАННЯ 1. Сучасний стан духовного життя українського суспільства характеризується його радикальним оновленням, переоцінкою цінностей, саме в таку переломну епоху загострюється потреба у філософському усвідомленні світу і суспільного життя людини. Сьогодні значущість філософії оцінюється з світоглядної та методологічної ролі, яку вона виконує в залученні людини до розуміння її як родової істоти, що живе в складному суспільстві. Саме ця роль філософії завжди обумовлювала її першорядне значення в системі соціально-гуманітарної освіти молодого покоління. Філософія відкриває нам шлях до розуміння реальностей: природа, соціум, світ, дух, людина, до пошуку їх внутрішнього значення. Розвиток філософії розглядається, як складний, багатолінійний процес, який здійснюється в конкретних культурах, що створюються різними історичними народами. Історія філософії переконливо показує, що розвиток філософського знання тісно пов'язаний з життям народів, з їх злетами і падіннями в різні епохи.

ПИТАННЯ 2. В залежності від того, як ми ставимося до світу, в залежності від того, як ми сприймаємо цей світ, впливає дуже багато в нашій поведінці, і в нашому ставленні, і в нашому усвідомленні цього світу. Філософія досліджує, аналізує ставлення людини до світу, а саме досліджує взаємозв'язок, взаємовідносини і взаємопроникнення світу і людини. Поза світогляду цілісного, системного розвитку, раціонального погляду на світ, неможливо уявити собі розвинену особистість.

ПИТАННЯ 3. Найбільш значущими і визначальними функціями філософії є світоглядна, критична, методологічна, пізнавальна, прогностична. Філософія виробляє свої методи пізнання, свої способи бачення загального, які відкривають нові смислові горизонти загальних понять, дають їм особливу інтерпретацію. Діалектика – це один з методів філософії, згідно з яким будь-яке явище перебуває у процесі зміни, розвитку, в основі якого – взаємодія (боротьба) протилежностей. Головним своїм завданням феноменологічний метод вбачає формування понять, якими оперує філософія. Суть трансцендентального методу полягає в тому, що визначення суцього дається через розкриття суб'єктивних умов (засад) його конституювання (формування). Герменевтика - метод який передбачає проникнення в смисл деяких феноменів на основі з'ясування їх місця та функції в культурі, тобто в контексті культури.

Питання для самостійної роботи:

1. Де, коли і чому виникла філософія ?
2. У чому полягають особливості філософських знань?
3. Розкрийте структуру світогляду.
4. Доведіть наявність спільного та відмінного в релігії та філософії.
5. Проаналізуйте функції та методи філософського знання.

Тема 2. Парадигми давньої і середньовічної філософії.

Метою вивчення є ознайомити здобувачів з особливостями філософських парадигм, сформувати вміння порівнювати між собою провідні ідеї філософських шкіл, сприяти розумінню евристичного значення. Розвивати аналітичне мислення здобувачів, вміння проводити порівняння, робити узагальнення, формулювати власну позицію, власне бачення проблеми.

План лекції:

1. Філософія Давнього Сходу.
2. Антична філософія.
3. Середньовічна філософія.

Література:

1. Андрущенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П.Андрущенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Бичко А.К. Історія філософії / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
3. Енциклопедичний філософський словник. – К.: Абрис, 2002. - 742 с.
20. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І.Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
4. Спиркин А.Г. Философия: учебник / А.Г. Спиркин. - М.: Гардарики, 2001. – 736 с.
5. Философия: учебник для высших учебных заведений. – Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 576 с.
6. Философия: учебное пособие для высших учебных заведений, издание 2-е, переработанное и дополненное. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 576 с.
7. Философия: Учебник / Под ред. В.Д. Губина, Т.Ю. Сидориной, В.П.Филатова. – М.: Русское слово, 1996. – 432 с.
8. Філософія: Підручник / Бичко І.В., Бойченко І.В., Табачковський В.Г. та інші. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
9. Філософія: Навчальний посібник / І.Ф. Надольний, В.Г. Андрущенко, І.В.Бойченко, В.П. Розумний. – К.: Вікар, 1997. – 548 с.
10. Хироси Н. История философской мысли Японии / Н. Хироси. – М.: Прогресс, 1991. – 412 с.

Ключові поняття: инь, ян, карма, сансара, космоцентризм, риторика, майєвтика, еристика, схоластика, патристика, номіналізм, реалізм, теоцентризм, пантеїзм, християнство, Бог, теологія, деїзм.

Основний зміст

ПИТАННЯ 1. Східна філософія - це дійсно оригінальне явище в історії розвитку філософської думки, й досі дуже багато речей залишаються незрозумілими для західноєвропейського мислення, менталітету, ми відкриваємо для себе заново абсолютно дивовижні речі, які так чи інакше пов'язані з цим феноменом.

ПИТАННЯ 2. Антична філософія посідає особливе місце в курсі філософії. Давньогрецька філософія і культура є колискою європейської філософії і культури, що вже давно переступила границі Європи. Докласичний період античної філософії: мілетська школа, ефеська школа, піфагорійський союз, елейська школа. Класичний період античної філософії: Сократ, Платон, Аристотель.

ПИТАННЯ 3. Термін Середні століття був використаний вперше одним з маловідомих італійських гуманістів Флавія Бейонд, він використовував цей термін для того, щоб відмежувати попередню епоху, показати межу між епохою Стародавнього світу, епохою Античності і таким унікальним утворенням, як Середні століття. Філософія Середньовіччя, як синтез християнства й античної філософії. Співвідношення віри і розуму, релігії і філософії у філософії Середньовіччя. Проблема універсалій.

Питання для самостійної роботи:

1. Що таке антична філософія? Які її хронологічні межі?
2. Назвіть основні періоди античної філософії.
3. В чому полягає основне питання докласичного періоду античної філософії? Які варіанти його вирішення?
4. В чому суть „сократичного повороту” в античній філософії?
5. Специфіка онтології і гносеології Платона.
6. Чим скептицизм відрізняється від агностицизму?
7. Обґрунтувати релігійний характер філософської думки Середньовіччя.
8. Роль християнської патристики у формуванні ідейних засад середньовічного світобачення.
9. Розкрийте сутність позиції реалізму в схоластичній філософії.
10. Розкрийте основні положення філософії Ф.Аквінського.

Тема 3. Західноєвропейська філософія епохи Відродження та Нового часу

Мета вивчення: формувати знання здобувачів про загальні етапи становлення філософських знань, акцентувати увагу на особливостях парадигм ренесансної філософії Нового часу. Формувати навички і вміння здобувачів пояснювати зміст принципів, обґрунтованих та запроваджених у філософське мислення мислителями означеної доби.

План лекції:

1. Філософія епохи Відродження.
2. Філософія Нового часу.
3. Німецька класична філософія.

Література:

1. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч. посібник / Л.І.Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
2. Філософія {навчальний посібник} / Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль А.А. – К.: Либідь, 1997. – 328 с.
3. Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г. Табачковський та інш. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.
4. Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інш. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.
5. Філософія: учебник для высших учебных заведений. – Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 576 с.
6. Філософія: учебное пособие для высших учебных заведений, издание 2-е, переработанное и дополненное. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 576 с.
7. Філософія: Учебник / Под ред. В.Д. Губина, Т.Ю. Сидориной, В.П. Филатова. – М.: Русское слово, 1996. – 432 с.
8. Філософія: Підручник / І.В. Бичко, І.В. Бойченко, В.Г. Табачковський та інші. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.

Ключові поняття: гуманізм, фортуна, ідолатрія, секуляризація культури, пантеїзм, натурфілософія, раціоналізм, деїзм, атеїзм, механіцизм.

Основний зміст

ПИТАННЯ 1. Важливе місце в історії філософії займає епоха Відродження. У цей час були намічені нові світоглядні і методологічні установки, що змінили уявлення про людину, її місце у світі й започаткували розвиток нової науки, що заклала основи секуляризації громадянського життя. Н.Макіавеллі – флорентійський філософ, мислитель епохи Відродження, який зробив величезний вплив не тільки на свою провінцію, не тільки на свою країну, але і на розвиток всієї світової філософії, культури, політики, соціології. Праця Н.Макіавеллі «Государь», як методичний посібник для людини, яка здатна добитися влади.

ПИТАННЯ 2. Філософія Нового часу символізує собою еволюцію і становлення сучасного стилю мислення, сучасних форм державного і суспільного устрою, сучасного науково-технічного прогресу. Плеяда відомих вчених цієї епохи, що демонструють могутність розуму людини «гомо сапієнс»: Б.Паскаль, А.Безьє, Р.Бойль, В.Гарвей, Г.Галілей, І.Ньютона, Н.Кузанський та інші. Родоначальники філософії Нового часу англійський філософ Ф.Бекон і французький філософ Р.Декарт. Проблема методу пізнання емпіризм і раціоналізм. Вчення про субстанцію.

ПИТАННЯ 3. У другій половині XVIII ст. центр європейської філософської думки перемістився з Англії та Франції в Німеччину, яка значно пізніше від своїх західних сусідів стала на шлях буржуазних трансформацій. Саме тут напередодні буржуазних перетворень виникають ідейні пошуки і духовне піднесення, що охопили все суспільство, в тому числі й філософію. Сформувалась філософська традиція, в межах якої вдалося переосмислити багато проблем, над якими безуспішно билася попередня філософська думка. Одна їх група мала гносеологічний характер: протистояння емпіризму й раціоналізму, детермінізму і свободи волі; друга — онтологічний (стосувалася буття людини): протиріччя між натуралістично-механістичним світоглядом і специфікою буття людини, яке виходило поза межі цього світогляду. Німецька класична філософія займає особливе місце в історії філософії. Без ідей І.Канта і Г.Гегеля найбільш видатних її представників, важко уявити собі наступну філософію. Разом з ними у філософію і культуру ввійшли дві великі ідеї – ідея діяльної природи людини і ідея розвитку. «Коперніканський переворот» І.Канта у філософії. Система ідеалістичної діалектики Г.-В.-Ф. Гегеля. Антропологічний матеріалізм Л.Фейєрбаха. Суб'єктивний ідеалізм І. Фіхте. Об'єктивний ідеалізм Ф.-В.-Й. Шеллінга.

Питання для самостійної роботи:

1. Назвіть основні риси епохи Відродження.
2. Онтологічна та гносеологічна проблематика філософії Нового часу.
3. Що Дж. Локк вважає законом природи? Які природні права має людина? Як виникає суспільство? Які форми правління виділяє Дж.Локк?
4. Охарактеризуйте специфіку німецької класичної філософії, як особливого етапу розвитку європейської філософії.
5. Наведіть приклади, які б свідчили про домінування гносеологічної проблематики у класичній філософії Нового часу.

Тема 4. Некласична філософія.

Мета вивчення: ознайомити здобувачів зі змінами парадигми філософського мислення в ХІХ - початку ХХ століття, показати вихідні ознаки неklasичної філософії, як загальнокультурного явища, сформувані у здобувачів вміння проводити порівняння вихідних ідей класичної та неklasичної філософії.

План лекції:

1. Зміна парадигми філософського мислення у ХІХ – ХХ ст.
2. Філософія раціоналізму та ірраціоналізму.
3. Психоаналіз та неофредизм.
4. Екзистенціальна філософія та її різновиди.

Література:

1. Андрющенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П. Андрющенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Алексеев П.В. Философия. Учебник. Издание: 2-е переработанное и дополненное / П.В. Алексеев, А.В. Панин. – М.: “Проспект”, 1998. – 568 с.
3. Бичко А.К. Історія філософії / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
4. Лазарев Ф.В. Философия: Учебное пособие / Ф.В. Лазарев, М.К.Трифопова. - Симферополь. Сонат, 1999. – 352с.
5. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І. Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
6. Спиркин А.Г. Философия: учебник / А.Г. Спиркин. - М.: Гардарики, 2001. – 736 с.
7. Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г. Табачковський та інш. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.
8. Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інш. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.
9. Философия: учебник для высших учебных заведений. – Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 576 с.
10. Философия: учебное пособие для высших учебных заведений, издание 2-е, переработанное и дополненное. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 576 с.

Ключові поняття: неklasична філософія, історія філософії, культура, аксіологія, «надлюдина».

Основний зміст

ПИТАННЯ 1. Філософія кінця ХІХ - початку ХХ ст. в основному відійшла від принципів класичної філософії, яка була значним кроком у становленні теоретичної думки порівняно з усім попереднім філософським розвитком. Історичне значення класичної філософії полягає в тому, що вона обґрунтувала підвалини нової духовної культури, котрі впливали із заперечення феодальної ідеології. Характерною ознакою цієї філософії була безмежна віра в розум, у його здатність пізнати світ і встановити "царство розуму" в ньому.

ПИТАННЯ 2. Класична філософія виходила із головного принципу раціоналізму — з визнання розуму основою пізнання та поведінки людини, яка за своїми внутрішніми нахилами та здібностями є розумною істотою і усвідомлює власні можливості, організовує своє життя на раціональних засадах. Більшості представників класичної філософії властиві пізнавальний оптимізм, впевненість у тому, що раціональне пізнання є тією силою, яка згодом дасть змогу вирішити всі

проблеми, які стоять перед людством. Особливістю класичної філософії є також те, що, розглядаючи людину та історію, вона сконцентрувала свою увагу навколо проблеми свободи та інших гуманістичних цінностей і стверджувала необхідність раціонального пізнання загальнолюдських моральних принципів та ідеалів. У перші десятиріччя XIX ст. діалектичному вченню Гегеля намагається протиставити своє ірраціоналістичне вчення про світову волю А.Шопенгауер (1788-1860). За А.Шопенгауером, сутність особи становить незалежна від розуму воля — сліпе хотіння, невіддільне від тілесного існування людини, котра є проявом космічної світової волі, основою та істинним змістом усього суцього. Він намагався довести, що всі людські біди мають космічний характер, і тому ніякі суспільно-політичні перетворення нічого не здатні змінити в житті людини і суспільства. Ірраціоналістично-песимістична філософія А.Шопенгауера була одним із основних джерел "філософії життя", а також попередницею деяких сучасних психологічних концепцій.

ПИТАННЯ 3. Психоаналіз, як загальна теорія і метод лікування нервових і психічних захворювань. Доктрина запропонована З.Фрейдом в кінці XIX – на початку XX ст. для вивчення потаємних зв'язків та основ людського життя. Кожне психічне явище необхідно розглядати в трьох аспектах – динамічному, енергетичному і структурному. Психіка людини складається з 3-х компонентів, рівнів: “Воно”, “Я”, “Над-Я”. З.Фрейд створив оригінальну теорію, саме довільність засад теорії й привела до численних її модифікацій (А.Адлер, Е.Фромм, К.Хорні, К.Юнг та ін.). Структура психіки за К.Юнгом “Я” (“Его”) – свідомість, “Воно” – індивідуальне несвідоме, колективне несвідоме – “архетипи” – неусвідомлювані сфери людської психіки, в основі яких ”соціальне спільне”, спільне для всіх людей, або певного етносу.

ПИТАННЯ 4. Екзистенціалізм С.К'єркегора (1813-1855), філософські погляди якого склалися під впливом німецького романтизму. Об'єктивній діалектиці Г.Гегеля С.К'єркегор намагався протиставити "екзистенціальну діалектику", яка мала б стати засобом збереження спрямованості особистості до Бога, органічного духовного єднання людини з Богом. На шляху до Бога, вважає С.К'єркегор, людина проходить три якісно відмінні стадії: естетичну, етичну і релігійну, вищою серед яких є остання. Лише на релігійній стадії особистість досягає найглибшого самоосягнення і саморозуміння. Без Бога особистість не зможе витримати суперечностей та страждань — цих невід'ємних характеристик життя. Лише християнство, за С.К'єркегором, дає основу для правил поведінки, лише воно здатне навчити людину бачити істинну реальність. Філософія С.К'єркегора не була прийнята сучасниками. Лише в XX ст. до його вчення звертаються протестантська теологія та екзистенціалізм.

Питання для самостійної роботи:

1. Несвідоме центральне поняття психоаналізу, як З.Фрейд розуміє «несвідоме»?
2. Що таке «Едипів комплекс»?
3. Яку роль в житті людини відіграє «Над-Я»?
4. Вплив психоаналізу на розвиток філософії та культури XX століття.
5. Е. Фромм: В чому полягає проблема пошуку власного «Я»?

Тема 5. Гуманістичний пафос вітчизняної філософії.

Мета вивчення: сформувати знання здобувачів про історичні та культурні особливості, формування української філософської думки, дати знання про зміст і проблематику найвизначніших культурно-освітніх та філософських пам'яток України, сприяти формуванню патріотичних почуттів та національної гордості здобувачів вищої освіти.

План лекції:

1. Провідні філософські джерела та філософські ідеї часів Київської Русі.
2. Класичний період української філософії.
3. Українська філософія ХІХ – ХХ ст.

Література:

1. Андрющенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П. Андрющенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч. посібник / Л.І. Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
3. Філософія: навчальний посібник / Є.М. Причепій, А.М. Черній, В.Д. Гвоздецький, А.А. Чекаль. – К.: Либідь, 1997. – 328 с.
4. Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г. Табачковський та інш. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.
5. Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інш. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.
6. Философия: учебник для высших учебных заведений. – Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 576 с.
7. Философия: учебное пособие для высших учебных заведений, издание 2-е, переработанное и дополненное. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 576 с.
8. Философия: Учебник / Под ред. В.Д. Губина, Т.Ю. Сидориной, В.П. Филатова. – М.: Русское слово, 1996. – 432 с.
9. Філософія: Підручник / І.В. Бичко, І.В. Бойченко, В.Г. Табачковський та інші. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
10. Хрестоматия по философии: Учебное пособие, Изд. второе, перераб. и допол / Составители: П.В. Алексеев, А.В. Панин. - М.: ПБЮОЛ, 2000. – 576с.

Ключові поняття: філософія, історія філософії, етика, естетика, культура, духовенство, книжники.

Основний зміст

ПИТАННЯ 1. Неповторну діалогічно-гармонійну цілісність українська філософська думка набула в усній народній культурі, у вітчизняних літописах, а також у творчості давньоруських книжників. З діяльністю давньоруських книжників безпосередньо пов'язане зародження і розвиток філософської думки Київської Русі. На цьому тлі визначилися постаті видатних давньоруських книжників: Іларіона Київського, Нестора, В.Мономаха, К.Смолятича, К.Туровського та ін.

ПИТАННЯ 2. Засновником класичної української філософії прийнято вважати видатного мислителя та мандрівного філософа Г.С.Сковороду (1722-1794). У його філософських пошуках особливого статусу набувають символи, де мікрокосмом виступає сама людина, макрокосмом є Всесвіт, а з'єднувальним символом виступає світ Біблії. В найбільш закінченому вигляді концепція «трьох світів» викладена в діалозі «Потоп зміїний».

ПИТАННЯ 3. Для романтичного світогляду зробили значний внесок діячі української культури М.Костомаров (1817-1885), П.Куліш (1819-1897), Т.Шевченко (1814-1861) та ін., які склали основу Кирило-Мефодіївського товариства, заснованого в січні 1846 р. Засновником цього товариства був історик, мислитель М Костомаров, який зібрав навколо себе гурток молодих ентузіастів, романтиків. Члени товариства створили програми своєї діяльності, виробили «Статут».

Питання для самостійної роботи:

1. Хто такі книжники? Як позначився їх вплив на становлення української філософської думки?
2. В чому полягає ідея «сродної праці» у філософії Г.Сковороди?
3. Який вплив здійснило Кирило-Мефодіївське товариство на розвиток вітчизняної філософії?
4. Сформулюйте філософську позицію Т.Шевченка щодо внутрішнього життя людини.
5. Дати оцінку творчості Д.Донцова, як представника української національної ідеї.

Тема 6. Філософське вчення про буття (онтологія).

Мета вивчення: сформуувати знання здобувачів про фундаментальність проблеми буття та особливості людських вимірів проблеми буття, ознайомити здобувачів з послідовністю категоріальних визначень буття в історії європейської філософії, проаналізувати переваги та недоліки конкретно-наукового та філософського буття.

План лекції:

1. Значення проблеми буття для філософії.
2. Категорії буття. Буття світу і буття людини.

Література:

1. Андрищенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П.Андрищенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Алексеев П.В. Философия. Учебник. Издание: 2-е переработанное и дополненное / П.В. Алексеев, А.В. Панин. – М.: “Проспект”, 1998. – 568 с.
3. Бичко А.К. Історія філософії / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
4. Введение в философию. Учебно-методическое пособие (для студентов-заочников) / Под.ред. Л.Н. Никитина. – К.: Абрис, 2000. – 118 с.
5. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні / М.Грушевський. – К.: Освіта, 1992.
6. Горський В.С. Історія української філософії: Курс лекцій / В.С. Горський. – Київ: Наукова думка, 1997. – 287.
7. Енциклопедичний філософський словник. – К.: Абрис, 2002.
8. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І. Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.

Ключові поняття: філософія, буття, онтологія, культура, субстанція, матерія, рух, простір.

Основний зміст

ПИТАННЯ 1. Поняття буття є вихідним для філософії, воно має найширший, граничний ступінь узагальнення і тому постає, як наріжний світоглядний орієнтир. Філософія, на відміну від буденної свідомості, порушує проблему буття свідомо, намагається з'ясувати смисл, який людська культура вкладає в це поняття.

ПИТАННЯ 2. Основні категорії онтології: субстанція, простір і час, причинність. У наш час поняття буття доволі глибоко розроблене, гнучке, внутрішньо диференційоване. Воно дає нам вагомні орієнтири для пізнання та практичної діяльності. Водночас стає зрозумілою і причина складності цього поняття. Буття є наш універсальний масштаб для пізнання та діяльності, а наші пізнання та діяльність постають реальними мірами використання цього масштабу.

Питання для самостійної роботи:

1. Порівняйте визначення буття класичній та некласичній філософії.
2. Чи можна ототожнювати слова “бути” та “існувати”? Поясніть свою точку зору.
3. Які модуси буття визначає М.Гайдеггер?
4. Поясніть наступний вислів Д.Дідро: “Щоб уявити собі рух, треба поза існуючою матерією уявити силу, яка на неї діє”.
5. Розкрийте ієрархію рівнів організації матерії.
6. Покажіть взаємозв'язок, матерії, руху, простору та часу.

Тема 7. Філософія пізнання (гносеологія).

Мета вивчення: сформувати знання здобувачів про процес пізнання і його види та рівні, ознайомити з існуючими у філософії тлумаченнями істини, пояснити процесуальний характер пізнання.

План лекції:

1. Пізнання як предмет філософського аналізу.
2. Проблема істини.

Література:

1. Андрющенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П. Андрющенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
3. Алексеев П.В. Философия. Учебник. Издание: 2-е переработанное и дополненное / П.В. Алексеев, А.В. Панин. – М.: “Проспект”, 1998. – 568 с.
4. Бичко А.К. Історія філософії / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
5. Енциклопедичний філософський словник. – К.: Абрис, 2002. - 742 с.
6. Лазарев Ф.В. Философия: Учебное пособие / Ф.В. Лазарев, М.К.Трифенова. - Симферополь. Сонат, 1999. – 352с.
7. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І.Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
8. Степин В. С. Теоретическое знание / В.С. Степин. М.: Прогресс–Традиция, 2000. – 744 с.
9. Уайтхед А. Н. Избранные работы по философии / Пер. с англ. Общ.ред. и вступ. ст. М. А. Киссея. — М.: Прогресс, 1990. – 720 с.

Ключові поняття: філософія, пізнання, гносеологія, свідомість, раціоналізм.

Основний зміст

ПИТАННЯ 1. Пізнавальне і духовно-практичне відношення людини до світу. Когнітивний компонент в структурі діяльності. Поняття пізнання та знання. Різноманіття форм пізнання. Особливості пізнання природного, соціокультурного і духовного світу людини. Епістемологія і гносеологія. Місце і роль гносеології в структурі філософського знання. Два основних типи пізнавальних відносини в історії європейської філософії. Реалістична версія пізнання в гносеології Аристотеля. Ідея відповідності людських знань світу природних предметів і речей. Проблема принципової пізнаваності світу і її інтерпретація в концепціях гносеологічного оптимізму, скептицизму і агностицизму. Феномен античного скептицизму і його вплив на європейську гносеологію. Софія і епістема, як пізнавальні імперативи. Історична динаміка класичної гносеології і її основні проблеми.

ПИТАННЯ 2. Істина, як термін природної мови і філософська категорія. Класична концепція істини. Онтологічна (Платон) і гносеологічна (Аристотель) версії класичної концепції істини. Основні проблеми класичної концепції істини. Проблеми референції справжніх висловлювань. СENS і значення. Об'єктивність істини. Істина як процес. Істина і омана. Проблема критерію істини. Логічні теорії підтвердження істини. Практика, як критерій істини і механізми її функціонування. Альтернативи класичної концепції істини в сучасній філософії та теорії пізнання. Принцип інструментальної ефективності знання і прагматична концепція істини. Епістемологічний і ціннісний статус наукової істини.

Питання для самостійної роботи:

1. Співставлення між собою життєво-досвідного, наукового та художньо-мистецького пізнання, з'ясування їхніх переваг і недоліків.
2. Яку роль відіграє досвід в процесі пізнання?
3. Пояснення відмінностей між поняттями істина і правда.
4. З'ясування ключових понять: гносеологія, епістемологія, агностицизм, догматизм, істина, скептицизм.

Тема 8. Логіка в структурі пізнавального процесу .

Мета вивчення: осмислити феномен логіки, як науки про закони і форми правильного мислення. Сформувані знання здобувачів вищої освіти про форми раціонального мислення: навчити здійснювати з поняттям різні логічні операції; розуміти судження як форму логічного мислення, вміти аналізувати судження і правильно їх використовувати в пізнавальній та професійній діяльності; розуміти, що таке умовиводи, вміти їх вірно будувати і використовувати в пізнавальній і практичній діяльності.

План лекції:

1. Логіка як наука про закони и форми правильного мислення.
2. Форми раціонального мислення: поняття, судження, умовиводи.

Література:

1. Берков В.Ф. Логика / В.Ф. Берков. – Минск: Тетра Системс, 2001. – 416 с.
2. Войшвилло Е.К. Логика / Е.К.Войшвилло, М.Г. Дегтярев. – Москва: Владос, 2001. – 528 с.
3. Гетманова А.Д. Логика: словарь и задачник / А.Д. Гетманова. – Москва: Владос, 1998.–336с.
4. Гетманова А.Д: Учебник по логике / А.Д. Гетманова. – Москва: ЧеРо, 2000. – 304 с.
5. Гладунський В.Н. Логіка для студентів економічних спеціальностей: Навчальний посібник / В.Н. Гладунський. – Львів: Афіша, 2002. – 359 с
6. Иванов Е.А. Логика: Учебник / Е.А. Иванов. – Москва: БЕК, 1998 – 309 с.
7. Ивин А.А. Искусство правильно мыслить / А.А. Ивин. – Москва: Наука, 1990. – 142 с.
8. Ивин А.А. По законам логики / А.А. Ивин. – Москва: Знание, 1983. – 56 с.
9. Курбатов В.И. Логика / В.И. Курбатов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. – 512 с.

Ключові поняття: логіка, поняття, судження, умовиводи, логічне мислення, раціоналізм, пізнання.

Основний зміст

ПИТАННЯ 1. Логіка вивчає особливості і властивості форм мислення, відволікаючись при цьому від конкретного змісту, яке можуть нести ці форми мислення; вона вивчає їх з боку побудови структури, тобто внутрішнього закономірного зв'язку, що складає форму мислення елементів. Логічний закон – це об'єктивно існуючий, стійкий, необхідний, такий, що повторюється, причинно-наслідковий зв'язок між думками. Основні формально-логічні закони: закон тотожності, закон суперечності, закон виключеного третього, закон достатньої підстави.

ПИТАННЯ 2. За давньою усталеною традицією людство виділяє два основні джерела знання та пізнавального процесу: відчуття (або чуття) та мислення. Але їхня взаємодія у процесі пізнання виявляється досить складною. Зокрема, визнано, що людське чуття ніколи не буває "чистим чуттям", бо його неодмінно певним чином "завантажують" розум, мислення, міркування, тобто у людини не існує простого біопсихічного чуття, воно визначено предметно, ціннісно, інтелектуально. Чуттєве пізнання здійснюється у таких формах: відчуття, сприйняття, уявлення. Форми абстрактного мислення досить чітко виражають його особливості: поняття, судження, умовиводи.

Питання для самостійної роботи:

1. Розкрийте зміст логіки, як науки про закони та форми правильного мислення.
2. Що таке логічна форма?
3. Що таке логічний закон?
4. У чому полягає сутність методу формалізації?
5. У чому різниця між традиційною і некласичною логікою?
6. У чому полягає значення логіки?
7. Які основні функції логіки?
8. У чому полягає гносеологічна функція логіки?
9. Охарактеризуйте методологічну функцію логіки. У яких науках необхідно використовувати логіку?
10. Охарактеризуйте практичну функцію логіки. На Вашу думку, вона посилюється або зменшується у сучасності порівняно з античністю?

Тема 9. Свідомість.

Мета вивчення: сформувати знання здобувачів про зміст основних концепцій походження свідомості, про основні чинники виникнення та функціонування свідомості, основні складові структури свідомості та її функції. Пояснити студентам зв'язок проблеми свідомості з найважливішими особливостями людини, людського способу буття та філософським її осмисленням.

План лекції:

1. Походження свідомості.
2. Проблема визначення свідомості.
3. Категоріальні елементи і структури свідомості. Самосвідомість і рефлексія.

Література:

1. Андрющенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П.Андрющенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І. Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
3. Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г.Табачковський та інш. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.
4. Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інш. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.
5. Философия: учебник для высших учебных заведений. – Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 576 с.
6. Философия: учебное пособие для высших учебных заведений, издание 2-е, переработанное и дополненное. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 576 с.
7. Философия: Учебник / под ред. В.Д. Губина, Т.Ю. Сидориной, В.П.Филатова. – М.: Русское слово, 1996. – 432 с.
8. Філософія: Підручник / І.В. Бичко, І.В. Бойченко, В.Г. Табачковський та інші. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
9. Хрестоматия по философии: Учебное пособие, Изд. второе, перераб. и допол / П.В. Алексеев, А.В. Панин. - М.: ПБЮОЛ, 2000. – 576 с.
10. Уайтхед А. Н. Избранные работы по философии / Пер. с англ. общ.ред. и вступ. ст. М.А. Киссея. — М.: Прогресс, 1990. – 720 с.

Ключові поняття: свідомість, людина, філософія, етика, естетика, культура, рефлексія, мислення, розум, інтелект, субстанція.

Основний зміст

ПИТАННЯ 1. Категорія свідомість є вихідною для аналізу всіх форм духовного життя людини. Проблематика філософії свідомості започаткована ще в античності. Платон та Аристотель є попередниками сучасних дуалістів, оскільки вважали, що розум існує як окрема від матерії онтологічна реальність. Біля джерел традиції монізму стоїть інший грецький філософ, Парменід, який стверджував, що буття та мислення єдині. Свідомість стає найважливішим об'єктом вивчення філософів у Новий час, в концепціях Р.Декарта, Б.Спінози, Дж.Локка та Д.Юма.

ПИТАННЯ 2. Свідомість – одне із центральних понять історії філософії. Протягом усього періоду з дослідженням сутності свідомості були значні труднощі, а саме з її визначенням. Це пов'язане з тим, що про саму свідомість ми можемо судити лише за рядом непрямих ознак, тоді як сама свідомість не спостережувана. У первісному світі не було чіткого розмежування між людиною і природою, стиралася грань між різним початками людини, матеріальним і ідеальним, душею і тілом. Такий первісний стан свідомості одержав назву синкретичності, яка пов'язана з тим, що в неї в нерозчленованій формі перебувають зачатки знань, вірувань, оцінок ситуацій. Один з моментів становлення свідомості в Стародавньому Сході (переважно в Древній Індії) пов'язаний з існуванням особливого процесу самопізнання, який отримав назву медитація, відповідно до якого людина зосереджується на своїх образах та певних ідеях, відволікаючись від усіх інших думок. У Древній Греції тривалий час свідомість розкривалася, як в'язка і аморфна сутність. В давньогрецькому суспільстві вся система мислення була побудована на незримому переході від релігійно-міфологічного мислення до філософського. У середньовіччі свідомість трактувалася як надсвітове начало (бог), що існувало до природи і створило її з нічого (така концепція одержала назву креаціонізм). Розум трактувався як атрибут Бога. У Новий час французький мислитель Р.Декарт запропонував розглядати свідомість з погляду її основного механізму – самопізнання. Діалектичний матеріалізм і наука в XIX – XX ст. розглядали свідомість як функцію мозку, відображення об'єктивного світу, необхідну сторону практичної діяльності людини.

ПИТАННЯ 3. Свідомість людини виконує ряд функцій, з якими пов'язані її основні структури. Свідомість може бути представлена, як універсальна здатність людини здобувати, зберігати, перетворювати і відтворювати знання; забезпечувати регуляцію ціннісних орієнтацій людей; розкриватися за допомогою системної ієрархії різноманітних процесів: почуття (відчуття, сприйняття, подання), розсудку (які включають роботу з поняттями, судженнями, умовиводами і т.ін.), емоційних, вольових, мнемонічних (процесів пам'яті), уяви, інтуїції, спогаду, а також процесів переживання і віри (сумніву, переконання, радості, пригніченості, бажання).

Питання для самостійної роботи:

1. Що таке людина?
2. Чи має смисл існування людини?
3. Яка сутність смерті і безсмертя людини?
4. Які «начала» людини розрізняє сучасна філософія?
5. У чому полягає сутність проблеми свободи волі.
6. Чим відрізняється особистість від індивіда та індивідуальності?
7. Які уявлення про свідомість переважали в історії філософії?
8. Як відрізняються сучасні погляди на проблеми свідомості від історико-філософських?

Тема 10. Філософська антропологія.

Мета вивчення: ознайомити здобувачів зі змістом основних концепцій походження людини та їхніми сучасними оцінками, розкрити сутнісні сили людини та основні складові людського способу буття.

План лекції:

1. Проблема людини у філософській антропології .
2. Сутність і природа людини.
3. Етико-філософські аспекти буття людини.

Література:

1. Алексеев П.В. Философия. Учебник. Издание: 2-е переработанное и дополненное / П.В. Алексеев, А.В. Панин. – М.: “Проспект”, 1998. – 568 с.
2. Введение в философию. Учебно-методическое пособие (для студентов-заочников) / под.ред. Л.Н. Никитина. – К.: Абрис, 2000. – 118 с.
3. Енциклопедичний філософський словник. – К.: Абрис, 2002. - 742 с.
4. Кальной И.И. Философия: Учебник / И.И. Кальной. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 445 с.
5. Лазарев Ф.В. Философия: Учебное пособие / Ф.В. Лазарев, М.К.Трифопова. - Симферополь. Сонат, 1999. – 352с.
6. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І.Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
7. Спиркин А.Г. Философия: учебник / А.Г. Спиркин. - М.: Гардарики, 2001. – 736 с.
8. Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г. Табачковський та інш. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.
9. Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інш. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.
10. Философия: учебник для высших учебных заведений. – Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 576 с.

Ключові поняття: філософська антропологія, свідомість, раціоналізм, розум, сенс буття, свобода, рефлексія, суспільство, відповідальність, воля, свобода, справедливість, солідарність, толерантність.

Основний зміст

ПИТАННЯ 1. Історико-науковий контекст поняття «антропологія». «Антропологічний поворот» в філософії початку ХХ ст. і дисциплінарне конститування філософської антропології. Вчення про людину в структурі філософського знання. Проблема філософського визначення людини. Людина як мікрокосм, мікротеос, микросоциум. Природні, екзистенціальні і соціокультурні проєкції людського буття. Поняття «індивід», «індивідуальність», «особистість». Людина як біопсихосоціальна істота. Тіло, душа і дух - як субстанційні характеристики людини. Основні поняття і проблеми філософської антропології. Феноменологія тіла: проблема статусу, вчення про афекти, проблематизація статі. Екзистенціальна антропологія: проблеми життя і смерті, долі і свободи. Філософія свідомості: матеріальне і ідеальне, суб'єктивне і об'єктивне, свідоме і несвідоме; розум і почуття;

індивідуальне і колективне. Соціальна антропологія: феномен соціалізації; поняття діяльності та комунікації.

ПИТАННЯ 2. Функціональна модель свідомості в філософії. Свідомість як *tabula rasa* і принцип індуктивізму в англійському емпіризмі. Процес соціалізації особистості: основні механізми та інститути. Поняття первинної та вторинної соціалізації. Феномен «дитинства» в філософії і культурі. Інститути соціалізації: сім'я, традиція, освіта, ЗМІ. Психоаналітична філософія про статус сімейних відносин у формуванні особистості. Поняття ідентифікації в психоаналізі і символічному інтеракціонізмі: Я-реальне, Я-ідеальне, Я-дзеркальне. Культурна традиція, як механізм соціалізації особистості: історія і сучасність. Особливості сучасного соціокультурного середовища, як фактора соціалізації: індустрія ЗМІ і комп'ютерних технологій.

ПИТАННЯ 3. Форми регулятивно–оцінювального ставлення людини до людини, до суспільства та світу. Автономність і відповідальність людини, воля, моральний вибір і ціннісні орієнтації особистості. Реалізація сенсу життя: особистість у сучасному світі. Що я можу знати? Що я повинен робити? На що мені сподіватися? "Золоте правило" моральності: традиції і новації. Гуманізм: ідея особистості в етиці. Принципи етики прав людини. Смертна кара. Евтаназія. Добро і зло – вираження протиріч людського буття. Моральний обов'язок: суспільні потреби крізь призму індивідуальної життєвої позиції. Совість, як внутрішній регулятор сенсожиттєвих орієнтацій людського буття. Достоїнство, як безумовна цінність особистості. Визначення суспільної цінності людини в понятті "честь". Моральний смисл людської волі (воля "від", воля "для"). Основні цінності життя – відповідальність, воля, свобода, справедливість, солідарність, толерантність.

Питання для самостійної роботи:

1. Які перспективи відкриває людині усвідомлення нею проблематичності людського буття?
2. Зв'язок між концепціями походження людини та їх сучасними оцінками.
3. Поєднання між собою сутнісних сил людини та побудова ієрархії складових способу буття.
4. Пояснення способу і якості життя.
5. Самостійне окреслення здоюувачами вищої освіти основних проявів свободи для пояснення складних ситуацій людського життя.
6. Що в дослівному перекладі означає термін «антропологія», ким він був вперше застосований і в якому значенні?
7. Дайте визначення об'єкта і предмета філософської антропології.
8. Яке місце займає філософська антропологія в системі інших наук про людину?

Тема 11. Релігія як сфера духовної культури.

Мета вивчення: сформувати у здобувачів вищої школи чітке наукове уявлення про феномен релігії, закономірності її виникнення, еволюції; з'ясувати зміст релігії як соціального явища, основних функцій її у суспільстві, усвідомити сутність релігійної картини світу, визначити її адекватність сучасним науковим уявленням про навколишній світ, показати внутрішню суперечливість релігійних соціальних доктрин.

План лекції:

1. Сутність і функції релігії.
2. Основні релігієзнавчі концепції.
3. Генеза релігійних вірувань.

Література:

1. Академічне релігієзнавство. За науковою редакцією професора А.Колодного. - К.: Світ Знань, 2000 - 862 с.
2. Гараджа В.И. Социология религии: учебное пособие для студентов и аспирантов гуманитарных специальностей / В.И. Гараджа. – М.: Наука, 1996. – 223 с.
3. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні / М.Грушевський. – К.: Освіта, 1992. - 192 с.
4. Калінін Ю.А. Релігієзнавство: Підручник / Ю.А. Калінін, Е.А.Харьковщенко. - К.: Наукова думка, 1997. – С. 204-226.
5. Огієнко І.І. Українська церква. Нариси з історії православної церкви / І.І.Огієнко. – К.: Україна, 1993. - 284 с.
6. Релігієзнавство / Під ред. Законовича М. Київ. – 2000. – С. 290-310.
7. Релігієзнавство / Під ред. Бублика М. Київ “Юрінком Інтер”, – 1999. – С. 303-399.
8. Религиоведение. Хрестоматия. — М. Книжній дом «Университет», 2000. — 800 с.

Ключові поняття: релігієзнавство, буддизм, християнство, іслам, вільнодумство, сунізм, шіїзм, православ'я, католіцизм, протестантизм.

Основний зміст

ПИТАННЯ 1. Історико-філософські передумови релігієзнавства. Виокремлення релігієзнавства в самостійну галузь гуманітарного знання; його наукове підґрунтя. Академічне (світське) і богословське релігієзнавство, їх відмінність. Об'єкт і предмет релігієзнавства. Основні галузі релігієзнавства (структура): історичне релігієзнавство та теоретичне, філософія релігії, соціологія релігії і психологія релігії. Принципи релігієзнавства: історизм, наукова об'єктивність, позаконфесійність, толерантність, загальнолюдськість. Понятійна (категоріальна) та

термінологічна система релігієзнавства. Функції релігієзнавства: гносеологічна, світоглядна, компенсаторна.

ПИТАННЯ 2. Основні типи наукових та богословських теорій походження релігії. Перші спроби наукового пояснення походження релігії. Наукові теорії походження релігії. Міфологічна теорія походження релігії (Ф.Мюллер). Анімістична теорія (Е.Тейлор, Г.Спенсер, Г.Купов). Аніматизм теорія, яку розробляли видатні етнографи В.Г.Богораз, Л.Я.Штернберг. Концепція преанімізму (Р.Маретт, Л.Леві-Брюль). Преанімізм французького соціолога Е.Дюркгейма. Магічна теорія Д.Фрезера. Психологічна теорія З.Фрейда. Прамонотеїстична концепція (П.Шмідт, Е.Ленг).

ПИТАННЯ 3. Історичні типи релігії (політеїзм, монотеїзм, теїзм) і форми релігії (родоплемені, етнічні, світові). Класифікація релігій за критеріями: статистичний, час виникнення, рівень організації, державний або правовий статус, форми поширення, географічний, етносоціальний. Загальні закономірності еволюції релігії. Ранні форми релігійних вірувань та їх елементи: тотемізм, магія, фетишизм, анімізм, промисловий культ, культ предків, шаманізм, культ вождів, культ племенного бога, аграрні культури та ін. Буддизм: вчення про чотири благородні істини, та вчення про особистість. Іслам. Коран і кораністика. Християнство: витоки, еволюція і сучасний стан. Характеристика основних напрямів християнства.

Питання для самостійної роботи:

1. Чим є релігієзнавство у системі культури.
2. Об'єкт і предмет релігієзнавства.
3. Які функції виконує релігієзнавство.
4. Витоки та розколи християнства.
5. Біблія як священна книга і як культурно-історичний феномен.
6. Мусульманське віровчення, культ, обряди, свята.
7. Основні напрями в ісламі. Сунізм, шіїзм, харіджизм.

Навчально-методичні матеріали для лекцій:

Підручники / навчальні посібники, розроблені викладачами кафедри:

1. Філософія. Кредитно-модульний курс: Навч. посіб. / За ред. Р.О.Додонова, Л.І.Мозгового. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
2. Релігієзнавство: Навчальний посібник 2-ге вид. / За ред. Л.І. Мозгового, О.В. Бучми. – К.: Центр учбової літератури, 2008 р. – 264 с.

Тема 12. Світові релігії.

Мета вивчення: сформуванати у здобувачів вищої школи наукове уявлення про світові релігії, закономірності і еволюцію їх виникнення, про основні міжнародні та українські правові документи, які регулюють статус релігійних спільнот в суспільстві, державно-церковні відносини.

План лекції:

1. Світові релігії: буддизм та іслам.
2. Витоки та основні течії християнства.

Література:

1. Академічне релігієзнавство. За науковою редакцією професора А.Колодного. - К.: Світ Знань, 2000 - 862 с.
2. Гараджа В.И. Социология религии: учебное пособие для студентов и аспирантов гуманитарных специальностей / В.И. Гараджа. – М.: Наука, 1996. – 223 с.
3. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні / М.Грушевський. – К.: Освіта, 1992. - 192 с.
4. Калінін Ю.А. Релігієзнавство: Підручник / Ю.А. Калінін, Е.А.Харьковщенко. - К.: Наукова думка, 1997. – С. 204-226.
5. Огієнко І.І. Українська церква. Нариси з історії православної церкви / І.І.Огієнко. – К.: Україна, 1993. - 284 с.
6. Релігієзнавство / Під ред. Законовича М. Київ. – 2000. – С. 290-310.
7. Релігієзнавство / Під ред. Бублика М. Київ “Юрінком Інтер”, – 1999. – С. 303-399.
8. Религиоведение. Хрестоматия. — М. Книжний дом «Университет», 2000. — 800 с.

Ключові поняття: буддизм, християнство, іслам, вільнодумство, сунізм, шиїзм, православ'я, католицізм, протестантизм.

Основний зміст

ПИТАННЯ 1. Світовими є релігії, які долають етнонаціональні обмеженості й постають доступними для сприйняття будь-якої людини. До них прийнято відносити буддизм, християнства та іслам. Буддизм – це світова релігійна система виникла в VI-V ст. до н.е. в Індії і поширилась в Південній, Південно-Східній і Центральній Азії та на Далекому Сході. Є громади послідовників буддизму в Америці, Європі (в т.ч. і в Україні). Нині в світі близько 400 млн. буддистів (з них біля 1 млн.- ченці). Засновник буддизму –

царевич Сіддхартха Гаутама.) Буддизм можна вивчати і як релігію, і як філософію, і як культурний комплекс, і як спосіб життя. Буддизм як релігія виникає на основі стародавніх релігійно-філософських вчень Індії. Основна його ідея ґрунтується на твердженні, що «життя є страждання» і що є «шлях до порятунку». Характерною особливістю буддизму є його етико-практична спрямованість. Стрижень змісту цієї релігії становить проповідь Будди «Про чотири благородні істини». Буддизм прийнято поділяти на ряд течій, зокрема хінаяну («мала колісниця»), махаяну («велика колісниця»), ваджраяну («алмазна колісниця»). Ці течії не є трьома етапами в розвитку буддизму. Швидше за все вони мали спільні витoki в первісному буддизмі безпосередньо, але потім розвивалися відносно самостійно. Письмово зафіксовані канони хінаяни і перші сутри махаяни з'являються майже одночасно (1 ст. до н.е.), а перші відомі тексти ваджраяни у III ст. н.е. Ці течії, розробляючи різні аспекти первісного буддизму, не відрізняються між собою в загальних принципах. Однією із світових релігій є іслам (араб. — покірність, віддання себе Богу). Виник він у VII ст. в Аравії і багато в чому визначив історію, ідейне і культурне життя значної частини населення Азії, Африки й частково Європи в середні віки, новий і новітній час. Засновником ісламу є Мухаммед (бл. 570-632), який постає як «посланець Аллаха», головний і останній пророк істинної віри. Характерною ознакою ісламу є його роль як соціального і культурного регулятора. В мусульманській спільноті всі сторони життя людини і суспільства регламентовані релігією. У власне релігійному плані народження ісламу пов'язане як з впливом і розвитком монотеїстичних релігій — іудаїзму і християнства, так і з еволюцією релігійної свідомості жителів Аравії. В цю ж епоху виникають нові форми суспільного і духовного життя, активно йде процес етнічної і культурної консолідації арабів, формується єдина арабська мова. Переважна увага ранніх мусульман до питань права і зовнішньої обрядовості знайшла відображення у п'яти стовпах віровчення: визнання єдиного Бога – Аллаха і пророчої місії Мухаммеда; п'ятиразова щоденна молитва (салат); дотримання посту Рамадан (саум); обов'язкова пожертва на користь бідних (зак'ят) і паломництво до святинь, насамперед Мекки (хадж). Домінуючим напрямком ісламу є сунізм. Його послідовники називають себе ахль ас-суна (люди суні) і вважають, що саме вони дотримуються традицій пророка Мухаммеда. Суніти визнають не лише Коран, а й святість Суні. Формально сунітом вважається той, хто визнає перших чотирьох правовірних халіфів і правдивість збірок хадисів. В галузі теології головна різниця сунізму від шиїзму полягає в тому, що він не визнає можливості якогось посередництва між Аллахом і людьми після смерті Мухаммеда, заперечує ідею про особливу природу Алі і право його нащадків на імамат, управління громадою. Сунізм відрізняється від шиїзму також в принципах юридичних рішень, характері свят, ставленні до іновірців, у деталях молитви тощо. Шиїзм (від арабськ. ші'а – угруповання, партія), виникнувши як політична течія у др. пол. VII ст. в Іраці, в VIII ст. поширився переважно в Ірані, сприйнявши при цьому деякі елементи віровчення і культу зороастризму,

митраїзму і буддизму. Засновниками шиїзму вважається група прихильників Алі – двоюрідного брата Мухаммеда, яка домоглася обрання Алі халіфом.

ПИТАННЯ 2. Християнство — найчисленніша світова релігія яка має понад 2 млрд. своїх послідовників, які належать до великого різноманіття його конфесійних спільнот. З'явилося християнство в I столітті у східних провінціях Римської імперії внаслідок проникнення сюди ідей ряду месіаністських сект іудаїзму. Свідченням того, що християнство як релігія сформувалося в єврейській діаспорі, є факт написання його священних книг – Нового Завіту Біблії давньогрецькою мовою, яка була у вжитку у діаспорних євреїв, відсутність згадки про них в книзі єврейського історика I століття Йосифа Флавія «Іудейські війни», відсутність звернення до християнських громад з іудейських територій в книзі Одкровення Івана Богослова та ін. Згідно з християнським вченням засновником нової релігії є Ісус Христос – Син Божий, який з волі Батька-Бога зійшов з небес на Землю, олюднився через народження його Дівою Марією, дав людям заповіді Нового Завіту, прийняв страждальницьку смерть з метою спокути первородного гріха, воскрес і вознісся на небо і, як невід'ємна іпостась Святої Трійці, зайняв своє місце справа від Батька і має ще раз прийти у світ для здійснення страшного суду.

Питання для самостійної роботи:

1. Назвіть характерні риси світових релігій.
2. В чому виявляється своєрідність буддизму як світової релігії.
3. Які благородні істини включає буддизм?
4. Історичні передумови появи течій християнства.
5. Які риси характеризують християнство як світову релігію.
6. Мусульманське віровчення, культ, обряди, свята.
7. Основні напрями в ісламі. Сунізм, шиїзм, харіджизм.

Навчально-методичні матеріали для лекцій:

Підручники / навчальні посібники, розроблені викладачами кафедри:

1. Філософія. Кредитно-модульний курс: Навч. посіб. / За ред. Р.О.Додонова, Л.І.Мозгового. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
2. Релігієзнавство: Навчальний посібник 2-ге вид. / За ред. Л.І. Мозгового, О.В. Бучми. – К.: Центр учбової літератури, 2008 р. – 264 с.

Тема 13. Сучасні релігійні вірування.

Мета вивчення: сформувати у здобувачів вищої школи наукове уявлення про основні міжнародні та українські правові документи, які регулюють статус релігійних спільнот в суспільстві, державно-церковні відносини.

План лекції:

1. Історія і сучасний стан релігій в Україні.
2. Релігійні цінності та свобода совісті в духовному житті суспільства.

Література:

1. Академічне релігієзнавство. За науковою редакцією професора А.Колодного. - К.: Світ Знань, 2000 - 862 с.
2. Гараджа В.И. Социология религии: учебное пособие для студентов и аспирантов гуманитарных специальностей / В.И. Гараджа. – М.: Наука, 1996. – 223 с.
3. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні / М.Грушевський. – К.: Освіта, 1992. - 192 с.
4. Калінін Ю.А. Релігієзнавство: Підручник / Ю.А. Калінін, Е.А.Харьковщенко. - К.: Наукова думка, 1997. – С. 204-226.
5. Огієнко І.І. Українська церква. Нариси з історії православної церкви / І.І.Огієнко. – К.: Україна, 1993. - 284 с.
6. Релігієзнавство / Під ред. Законовича М. Київ. – 2000. – С. 290-310.
7. Релігієзнавство / Під ред. Бублика М. Київ “Юрінком Інтер”, – 1999. – С. 303-399.
8. Религиоведение. Хрестоматия. — М. Книжний дом «Университет», 2000. — 800 с.

Ключові поняття: християнство, вільнодумство, православ'я, католицізм, протестантизм.

Основний зміст

ПИТАННЯ 1. На території сучасної України розповсюджені передусім дві світові релігії - християнство та іслам. Іслам сповідується корінним татарським населенням Криму та вихідцями з тих народів, що належать до

ісламського світу, але нині проживають в Україні: представники етносів Поволжя, Північного Кавказу, Середньої Азії. Але найпоширенішою релігійною системою в нашій державі, звичайно, залишається християнство. Воно представлене в Україні багатьма конфесіями, але найбільший слід в історичній долі нашої країни відіграло і продовжує відігравати християнство східної православної гілки. Звичайно, тому саме історичній ролі православ'я і православної церкви в Україні буде приділена головна увага. Помітним явищем у сучасному релігійному житті нашої країни стали різноманітні східні культу. Ми також є свідками релігійного суперництва не тільки між різними конфесіями, але й серед різних церков та організацій всередині християнства: нема єдності в православній церкві, відбувається відхід віруючих від традиційної місцевої церкви до місіонерських релігійних угруповань, що прибули з метою залучення населення України до свого руху.

ПИТАННЯ 2. Надзвичайно важливою у контексті релігієзнавчого осмислення історії становлення, генезису, інституалізації релігії в Україні, її функціональної ролі та місця в українському соціумі, характеру і змісту державно-церковних відносин, релігійної ситуації постає проблема свободи совісті. Актуальність означеної проблеми як в теоретичному, так і в практичному аспектах визначається передусім тим, що свобода совісті в концептуальному плані цілком справедливо розглядається як одна з найцінніших свобод людини, тобто вона визнається як фундаментальна загальнолюдська цінність, як важливий елемент життєдіяльності суспільства.

Питання для самостійної роботи:

1. Які релігійні системи є домінуючими в Україні і світі?
2. Назвіть етапи церковного руху в Україні XI – XX ст.
3. Дайте характеристику сучасному стану релігій в Україні та релігійним організаціям.

Навчально-методичні матеріали для лекцій:

Підручники / навчальні посібники, розроблені викладачами кафедри:

1. Філософія. Кредитно-модульний курс: Навч. посіб. / За ред. Р.О.Додонова, Л.І.Мозгового. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
2. Релігієзнавство: Навчальний посібник 2-ге вид. / За ред. Л.І. Мозгового, О.В. Бучми. – К.: Центр учбової літератури, 2008 р. – 264 с.

ГЛОСАРІЙ

А

Абсолют – вічна, незмінна, нескінченна духовна першооснова світу

Абстрактне – неповне, однобічне знання, ступінь пізнання об'єкта

Абстракція – виділення в мисленні окремих властивостей або відношень предмета як самостійних і відносно цілісних

Авторитарний – той, що ґрунтується на незаперечному підкоренні влади; той, що прагне утвердити свою владу, авторитет, вплив

Агностицизм – у теорії пізнання позиція, згідно з якою частково або повністю заперечується можливість раціонального пізнання

Адекватний – відповідний, тотожний

Аксіологія – один із розділів філософії, що

Акциденція – випадкова, тимчасова, неістотна властивість предмета

Альтернатива – необхідність вибору між двома чи кількома можливостями, що виключають одна одну, при вирішенні якогось питання

Аморалізм – моральний принцип, за яким виправдовується зневажливе ставлення до моральних вартостей та норм співжиття

Аналіз – процес розчленування цілого на його складові частини, елементи

Аналогія – форма умовиводу, коли на підставі схожості предметів за одними ознаками робиться висновок про їхню подібність за іншими ознаками

Анархізм – суспільно-політичне вчення, що заперечує будь-яку державну владу; невизнання авторитету, дисципліни, порядку

Анахронізм – помилкове віднесення подій чи явищ однієї епохи до іншої; застаріле, таке, що не відповідає умовам сучасності, явище, поняття, думка

Анімізм – віра в існування духів і душ; одухотворення явищ і сил природи

Анотація – короткий виклад змісту книги, статті тощо, часто з критичною їх оцінкою

Антагонізм – непримиренні протиріччя, що супроводжуються найгострішою боротьбою

Антиномія – поєднання двох взаємовиключних суджень, кожне з яких відзначається логічною доказовістю

Античний – давньогрецький або давньоримський (культура, мистецтво, суспільний лад тощо)

Антологія – збірник вибраних творів різних авторів якогось одного жанру

Антропогенез – процес виділення людини з природного стану під впливом суспільного життя, діяльності й пізнання

Антропологія – наука, що вивчає походження людини й еволюцію фізичної організації людини та її рас

Антропоморфізм – наділення тварин, рослин і явищ неживої природи людськими властивостями; властиве багатьом релігіям уявлення про божество в людській подобі

Апокрифи – книги релігійного змісту, що не збігались з офіційним віровченням, оголошувалися церквою неправдивими, заборонялися і зберігалися таємно

Апологетика – розділ християнської теології, завданням якого є обґрунтування і захист християнського віровчення

Апорія – в логіці суперечність у міркуваннях, що з погляду логічних законів здається нездоланною; парадокс

Апостеріорі – в теорії пізнання знання, що набувається через досвід

Апріорі – в теорії пізнання знання, що наявні в свідомості й передують досвіду

Аргумент – підстава, доказ, що наводяться для обґрунтування істинності думки

Аскетизм – моральний принцип, за яким людина шляхом самозречення й відмови від земних благ прагне досягти релігійного чи морального ідеалу

Атман – у давньоіндійській філософії світова душа як основа всіх речей

Атрибут – необхідна, істотна, невід’ємна властивість предмета чи явища, напр., рух – А. матерії

Афоризм – думка, висловлена коротко, стисло, влучно, що стала самостійним виразом

Б

Банальний – буденний, давно відомий, заяложений

Біогенез – одна з теорій виникнення життя на Землі, згідно з якою зародки живих істот були занесені на Землю з інших небесних тіл (теорія панспермії)

Біосфера – єдність земної кори, гідросфери та атмосфери, населених живими організмами

Біхевіоризм – напрям у психології, який визнає своїм предметом не свідомість людей, а їх поведінку як реакцію на зовнішні подразнення

Бог – у релігії надприродна істота як творець і прамислитель; об'єкт релігійної віри і поклоніння

Богослов'я – теорія релігії, система знань, спрямована на теоретичне обґрунтування, тлумачення та виправдання релігійних вчень та догматів

Брахман – в індійській філософії – безособовий божественний абсолют, який лежить в основі всіх речей; жрець, представник вищої касты в Індії

Буддизм – одна з трьох світових релігій, виникла у середині першого тисячоліття до н. е. в Індії; пов'язаний з ученням Будди про рівність всіх людей у стражданні

Буття – категорія філософії, в якій відображено спільну всім речам властивість бути; існування, що передує всім можливим його формам

В

Веди – найдавніші пам'ятки індійської літератури, священні тексти брахманізму

Верифікація – спосіб встановлення істини шляхом відповідності чи невідповідності відчуттям

Видимість – у філософії неадекватне, спотворене відображення предметів і процесів через їх недостатнє вираження

Відносна істина – неповні, неточні, приблизні знання про об'єкт

Відродження – соціальний та духовний рух у Європі XIV – XVI ст., спрямований на відродження античної культури, проти культури середньовіччя

Відчуження – перетворення сутнісних ознак і якостей речі, предмету культури, людини, соціальної інституції в самостійне і протилежне їм утворення

Відчуття – психічний процес, результатом якого є відображення окремих властивостей предметів і явищ безпосередньо за допомогою органів чуття

Волюнтаризм – напрям філософії, що визнає волю першоосною і творцем всього існуючого; здійснення влади й управління суб'єктивно-вольовими методами

Воля – здатність людини підкорювати свої бажання, пристрасті й діяльність свідомо визначеній меті

Всесвіт – весь навколишній світ, нескінченний у просторі і часі, різноманітний у формах і проявах

Вульгарний матеріалізм – різновид матеріалізму, що ототожнює психічні процеси з фізіологічними, а свідомість тлумачить як різновид матерії

Г

Галактика – космічна система, що включає в себе понад 100 млрд. Зірок, а також газо-пилові туманності, пов'язані між собою силою всесвітнього тяжіння

Гармонія – впорядкованість та узгодженість зв'язків між складовими елементами і частинами і цілим

Гедонізм – філософсько-етичне вчення, згідно з яким найвищим благом і метою життя людини є насолода

Генезис – поняття, що відображає виникнення, походження і закономірний розвиток явищ

Географічне середовище – природні умови, що становлять основу існування і розвитку суспільства

Герменевтика – один із напрямів філософії, основним методом якого є витлумачення текстів

Гештальтпсихологія – напрям у психології, який первинними і визначальними елементами психіки вважає «гештальти» – суб'єктивні психічні структури

Гінаяна – один із двох основних напрямів буддизму

Гіпотеза – науково обґрунтоване припущення, висунуте для пояснення будь-яких явищ, вимагає перевірки досвідом або підтвердження фактами для того, щоб стати достовірною науковою теорією

Глобальний – такий, що поширюється на всю земну кулю; всесвітній; всебічний, повний; загальний, універсальний

Гносеологія – теорія пізнання

Гомогенний – однорідний за складом

Гуманізм – система поглядів, згідно з якими вищою цінністю проголошується людина та її право на свободу, щастя й розвиток і прояв своїх здібностей; ідейний напрям культури епохи Відродження

Гуманістична етика – напрям у філософії моралі, що пов'язаний з визнанням моральної природи людини, моральної самоцінності кожного індивіда

Гуманітарний – такий, що стосується людського суспільства, людини, її культури

Гуманітарні науки – суспільні науки (філософія, історія, психологія, філологія, мистецтвознавство, право тощо), що досліджують проблеми розвитку людського суспільства

Д

Дао – одне з найважливіших понять китайської філософії, центральне поняття даосизму; означає невидимий всюдисущий закон природи, людського суспільства, поведінки і мислення окремого індивіда, невіддільний від матеріального світу і такий, що ним керує. Дао – закономірний шлях виникнення, розвитку і зникнення всіх речей і одночасно матеріальна праоснова їх існування

Даосизм – один із напрямів давньокитайської філософії, що ґрунтується на визнанні дао

Дедукція – логічний метод, за яким на основі загального істинного твердження виводиться нове істинне твердження, що стосується окремих предметів та їх сукупностей

Деїзм – релігійно-філософське вчення, згідно з яким Бог виступає першопричиною і першопоштовхом світу, але не втручається в розвиток природи і суспільства

Деміург – у давньогрецькій ідеалістичній філософії (Платон) – божество як творець світу; творча сила, творець

Дескрипція – у природних і формалізованих мовах словосполучення і конструкції, що являють собою додаткове означення власних і загальних імен

Детермінізм – визнання загальної об'єктивної закономірності й причинової зумовленості всіх явищ природи і суспільства

Дефініція – логічне визначення змісту певного поняття

Джайнізм – релігія, в основі якої лежить культ Джіни – боголюдини; поширена у Шрі Ланка та Індії

Дискретний – роздільний, перервний, протиставляється неперервному

Дискурс – аналіз, здійснений опосередковано, шляхом логічних міркувань, роздумів

Діалектика – наука про загальні закони розвитку природи, суспільства і мислення, внутрішнім джерелом яких є єдність і боротьба протилежностей; складність і багатоманітність форм, суперечливість розвитку

Діалектичний метод – філософський метод, який полягає у визнанні загального зв'язку і розвитку явищ, джерелом яких є суперечності

Дійсність – все те, що має реальне, наявне буття

Догма – положення, що приймається на віру як незаперечна, вічна істина для всіх часів та історичних епох

Догмат – в теології положення релігійного віровчення, що затверджені вищою церковною інстанцією і визнаються як вищі, абсолютні й незаперечні істини

Догматизм – мислення застиглими, незмінними формулами, що спирається на догми

Доктрина – наукова або філософська теорія, політична система; керівний теоретичний чи політичний принцип

Доцільність – характеристика способу діяльності, що здійснюється у відповідності з визначеною метою (ціллю)

Дуалізм – принцип світоглядно-філософського пояснення сутності світу, що визнає два незалежних начала в його основі – дух і матерію, ідеальне і матеріальне

Дух – не тілесне начало; здатність людини або групи людей до діяльності на основі свідомості та волі

Душа – синонім терміна психіка; сукупність психічних і моральних якостей людини

Е

Евдемонізм – поняття, що ним визначається моральний принцип, за яким людина прагне до щастя

Еволюціонізм – учення, згідно з яким природа розвивається без різних якісних змін, поступово й неперервно

Еволюція – одна з форм руху, розвитку у природі й суспільстві – безперервна, поступова кількісна зміна, на відміну від революції – докорінної зміни, переходу одного з якісного стану в інший

Евристика – наука про творче мислення людини, психічні процеси розв'язання яких-небудь завдань

Езотеричний – той, що містить глибинний, внутрішній, таємний, прихований смисл

Ейдос – у давньогрецькій філософії вид, образ і прообраз речі; ідея

Екзистенціалізм – філософський напрям, за яким реальним є лише існування людини та її переживання, внутрішнє буття

Екзистенція – основна категорія екзистенціалізму, яка означає внутрішнє буття людини, як ірраціональне, неповторне, непізнаване

Екзогенний – зумовлений зовнішніми причинами

Екзотеричний – загальнодоступний, призначений для публічного викладу

Еклектика – механічне поєднання різнорідних, часто протилежних принципів, поглядів, теорій, стилів; еклектик довільно вибирає з різних систем ті несумісні положення, які йому хотілося б зберегти або обґрунтувати

Експеримент – науковий дослід, спостереження за досліджуваним явищем у штучно встановлених умовах

Елімінація – у процесі логічної операції – виключення, усунення певних даних, ознак, властивостей

Еманація – у філософії та теології поняття, що позначає витікання, випромінювання всієї різноманітності світу з єдиного, вищого начала (Бога)

Емпіризм – напрям у теорії пізнання, що надає перевагу чуттєвому досвіду перед теоретичними дослідженнями та узагальненнями

Ендогенний – внутрішнього походження, викликаний внутрішніми причинами

Енцикліка – письмове звернення папи римського до всіх католиків або до віруючих якоїсь однієї країни з релігійними або політичними настановами

Епікуреїзм – моральне вчення, що виходить із етичних ідей давньогрецького філософа Епікура, за яким найвищі моральні чесноти досягаються у стані блаженства

Епістемологія – те саме, що і теорія пізнання

Еристика – мистецтво вести спір, полеміку

Естетика – філософська наука про закономірності художнього освоєння дійсності, про природу мистецтва та його соціальну роль

Естетична свідомість – форма суспільної свідомості, через яку здійснюється художнє освоєння дійсності, відображаються і виражаються естетичні почуття, оцінки, смаки тощо

Есхатологія – релігійне вчення про кінцеву долю світу і людства

Етатизм – політика активного втручання держави в соціально-економічну та політичну сфери життя суспільства

Етика – наука про суть, походження і розвиток моралі; сукупність принципів і норм поведінки, узвичаєних у певному суспільному середовищі або професійній групі

Етимологія – розділ мовознавства, що вивчає походження слів

Етногенез – походження народу

Ефір – гадане середовище, яке нібито заповнювало проміжки між частинками і весь світовий простір; повітряний простір, у якому поширюються радіохвилі; органічна сполука – безбарвна летка рідина з характерним різким запахом

Є

Євангеліє – ранньохристиянські книги, що оповідають про земне життя засновника християнства Ісуса Христа; Євангелія від Марка, Луки та Іоанна – частина Біблії

Євгеніка – напрям у генетиці, завданням якого є покращення спадкових якостей майбутніх поколінь

Єзуїти – члени католицького чернечого ордену, які не гребували ніякими засобами для досягнення своєї мети;

Єпископ – вищий духовний сан у християнській церкві

Єресі – релігійні вчення, що заперечують догмати пануючої церкви

Ж

Життя – сутнісна ознака процесів органічного світу та людського існування, що пов'язана зі здатністю до цілеспрямованого відтворення й саморегуляції

З

Загальне – категорія для означення визначеної множини предметів, явищ і процесів, що принципово тотожні в своїй основі

Закон – філософська категорія для позначення істотного, сталого, повторюваного, спільного для зв'язків між предметами і явищами

Засновок – у логіці – судження, що є частиною умовиводу і підставою висновку

Звичаї – стереотипи поведінки, яких дотримуються групи людей, які зберігаються впродовж тривалих історичних періодів

Звичка – вироблений і закріплений у житті людини спосіб поведінки з вираженими внутрішніми спонукальними мотивами до дії

Зло – поняття етики, яким позначається морально-негативне в суспільних явищах, вчинках і мотивах діяльності людини

Зміст – внутрішній зв'язок елементів і процесів організованої певним чином системи матеріальних і духовних явищ

Знання – форма засвоєння результатів пізнання, для якої характерне визнання їх істинності

Зовнішнє – категорія, що відображає зовнішні ознаки об'єкта, які виявляються в безпосередньому спогляданні на емпіричному рівні пізнання

І

Ідеал – вища досконалість, взірець, мета, до яких у своїй діяльності прагне людина чи соціальна група

Ідеалізація – наділення когось або чогось властивостями, які відповідають ідеалові; логічна модель теоретичного об'єкта

Ідеалізм – філософський напрям, який на протигагу матеріалізму вважає ідею, свідомість, дух первинними, а природу, буття, матерію їх похідними

Ідентифікація – уподібнення, встановлення тотожності об'єкта за певними ознаками

Ідентичність – подібність, рівнозначність, тотожність предметів, явищ і понять

Ідеологія – система поглядів та ідей, у яких усвідомлюються та оцінюються проблеми суспільного життя, а також цілі соціальної діяльності

Ідея – поняття, уявлення, що відбиває у свідомості людини дійсність і виражає водночас її ставлення до навколишнього світу

Ілюзія – омана, хибне, спотворене відображення дійсності й побудовані на цьому нездійсненні мрії та бажання

Іманентний – внутрішньо притаманний предметам і явищам; той, що впливає з їхньої природи

Імператив – наказ, веління, вимога

Імпліцитно – приховано, неявно

Інваріантність – незмінність величин, співвідношень, властивостей при зміні умов, що пов'язані з ними

Індивід – конкретний представник людського роду

Індивідуалізація – виділення однієї особи або особини за їхніми характерними властивостями

Індивідуалізм – ознака світогляду і життєва позиція, згідно з якими індивід протистоїть іншим людям і суспільству

Індивідуальний – особистий, властивий лише даному індивідууму; розрахований на одну особу; поширений на кожного зокрема; одноосібний

Індивідуальна психологія – напрям у психоаналізі, що прагне звільнити людину від детермінації соціальних та біологічних чинників

Індивідуум – окрема людина, особа

Індуїзм - сукупність релігійних вірувань, релігійно-соціальні організації в Індії, світоглядними засадами яких є стародавні індійські священні тексти

Індукція – логічна операція, форма умовиводу, в якому на основі знання про окреме робиться висновок про загальне

Інквізиція – судово-поліційна організація у католицькій церкві, заснована у XIII ст. для боротьби з еретиками, надзвичайно жорстока

Інстинкт – сукупність поведінкових актів організму, спрямованих на збереження життєвих функцій будь-якої істоти і виду в цілому; чуття, несвідоме спонукання до чого-небудь

Інструменталізм – філософське вчення, згідно з яким свідомість визнається одним зі знарядь пристосування організму до середовища

Інтеграція – об'єднання в ціле будь-яких окремих частин; процес зближення чого-небудь

Інтелект – розум, здатність до мислення, особливо до вищих його форм

Інтелігібельний – той, що досягається за допомогою розуму, мислення

Іntenція – іманентна суб'єктові спрямованість свідомості, волі, почуттів на об'єкти

Інтерес – спрямованість особистості на матеріальні та духовні цінності з метою їх створення та використання

Інтеріоризація – перетворення, згортання зовнішньої схеми дій у внутрішній, суб'єктивний план людини

Інтерпретація – тлумачення, пояснення, розкриття смислу чого-небудь

Інтерсуб'єктивність – поняття для позначення феноменів, загальнозначущих для багатьох суб'єктів

Інтроекція – спостереження за власними психічними явищами і станом

Інтуїтивізм – філософський принцип, згідно з яким інтуїція виступає як єдино вірогідний вид і спосіб пізнання

Інтуїція – здогад, проникливість, які ґрунтуються на попередньому досвіді; у філософії – безпосереднє осягнення істини без наукового досвіду й логічних умовиводів

Ірраціоналізм – філософське вчення, згідно з яким розумові як основному видові пізнання протиставляються інстинкт, віра, інтуїція

Ірреальне – нереальне, те, що існує в уяві, мисленні, а не в дійсності

Іслам – релігія, заснована, за арабськими переказами, пророком Мухаммедом у 7 ст.; вчення ісламу викладене у Корані

Істина – адекватне відтворення в пізнанні об'єктивної дійсності, відповідність пізнавальних образів об'єктові; твердження, що відповідає уявленню про належне

Історизм – принцип наукового пізнання, згідно з яким процеси дійсності розглядаються в їхньому закономірному історичному розвитку

Історичний матеріалізм – складова частина філософії марксизму, що вивчає загальні закони розвитку суспільства

Й

Йоги – послідовники давньоіндійського релігійно-філософського вчення про самопізнання, що досягається методами фізичного і морального тренування

К

Казуальний – випадковий, той, що не підлягає узагальненню

Кальвінізм – протестантська релігійна течія, заснована Ж. Кальвіном

Канон – основне положення, правило, норма; догмат, церковне правило

Кантіанство – сукупність шкіл та напрямів, що склалися на основі філософії І. Канта

Карма – у релігійно-філософських системах Індії – закон відплати, за яким характер наступного існування людини (перевтілення після смерті) визначається її моральною поведінкою

Картезіанство – вчення французького філософа і математика Р. Декарта

Каста – в Індії та у деяких країнах Сходу – замкнена суспільна група людей, об'єднаних певним родом занять, звичаями та законами;

Категоричний імператив – категорія філософії І. Канта, що позначає належну поведінку людини, відповідно до свободи волі й загальних вимог

Категорія – універсальна форма мислення, в якій відображено загальні закони, властивості й відношення природних і духовних явищ

Катехізис – короткий виклад основ християнського віровчення у формі запитань і відповідей

Католицизм – один з основних напрямів у християнстві, в якому верховна церковна влада над усіма католиками належить папі Римському

Каузальність – принцип пізнання і пояснення, згідно з яким усі явища і процеси розглядаються з позицій визнання причино-наслідкових зв'язків

Квієтизм – релігійно-етичне вчення, що полягає у проповіді містично-споглядального, пасивного ставлення до дійсності

Квінтесенція – найголовніше, найбільш суттєве

Класицизм – напрям у літературі та мистецтві 17 – першої третини 19 ст., пов'язаний зі зверненням до античних зразків і з системою суворих естетичних канонів

Клерикалізм – релігійно-політичний напрям, метою якого є активна участь церкви в суспільно-політичному житті держави

Компіляція – несамоцїйна літературна чи наукова робота, побудована на використанні опублікованих творів, праць різних авторів

Конвенціоналізм – філософська концепція, згідно з якою наукові теорії й поняття є наслідком угоди між ученими

Конвергенція – сходження, зближення

Конгеніальний – близький за духом, способом мислення, обдаруванням

Конкретний – реальний, точний, предметно визначений

Консерватизм – прихильність до всього старого, до віджилих традицій і порядків; ворожість до нового, передового в політичному житті, в науці, літературі тощо

Константа – постійна, незмінна величина

Конструктивізм – естетичний напрям, що в архітектурі, образотворчому мистецтві та дизайні стоїть на позиціях раціональної доцільності, економності, зручності

Контекст – уривок письмової або усної мови (тексту) із закінченою думкою із закінченою думкою, який точно визначає смисл окремого слова або фрази, що входять до нього

Контрреформація – церковно-політичний рух у Європі 16 – 17 ст., спрямований проти Реформації

Конфлікт – крайнє загострення суперечностей, що призводить до ускладнень або гострої боротьби

Конформізм – пристосуванство, пасивне сприйняття існуючого стану справ, панівних думок тощо

Конфуціанство – філософсько-етичне вчення давньокитайського мислителя Конфуція; одна з провідних релігій Китаю

Концепція – узагальнена система поглядів на предмети і явища і їх тлумачення, основна ідея будь-якої теорії

Кореляція – співвідношення; відповідність, взаємозв'язок, взаємозалежність

Космогонія – розділ астрономії, що вивчає походження і розвиток небесних тіл

Космологія – у натурфілософії філософське вчення про світ, його походження й будову

Космополітизм – ідеологія, що проповідує відмову від національного суверенітету, національних традицій і культури, заперечує патріотизм

Космос – Всесвіт, структурно організований і впорядкований світ як ціле

Краса – категорія естетики, якою позначаються цінності, що здатні задовольнити людські потреби у вищих духовних насолодах

Критерій – ознака, на підставі якої оцінюється яке-небудь явище, дія, ідея; К. істини – мірило достовірності наших знань, їх відповідності об'єктивній дійсності

Культ – сукупність релігійних обрядів, служіння божеству; поклоніння перед ким-небудь або чим-небудь, надмірне возвеличення кого-небудь

Культура – сукупність матеріальних і духовних цінностей, основним змістом яких є вищі досягнення людини і суспільства та їх творче втілення в результатах діяльності

Л

Лаконізм – коротке, стисле вираження думки, ідеї, задуму; за переказами, спартанці – мешканці давньогрецької Спарти (інша назва – Лаконія) – уславилися чіткістю і стислістю мовлення

Ламаркізм – учення Ж. Б. Ламарка, перша теорія еволюції органічного світу

Латентний – прихований; той, що зовні не виявляється

Легітимація – визнання, підтвердження законності повноважень

Лібералізм – ідейно-політичний рух, учення, що ґрунтується на засадах широких громадянських прав і свобод в економічній, політичній, духовній та інших сферах життя суспільства

Лікей – давньогрецька філософська школа, заснована Арістотелем 335 р. до н. е.

Логіка – наука про закони, форми, прийоми та засоби мислення, спрямовані на пізнання та досягнення істини; розумність, внутрішня закономірність, правильність, послідовність

Логічний атомізм – учення про тотожність структури мови і структури дійсності

Логічний позитивізм – напрям сучасної філософії, предметом якого є тлумачення завдань і проблем формальної логіки

Логос – термін давньогрецької філософії, що вживався у значеннях “слово”, “смысл”, “порядок”, “закон”, “розум” і розумівся як об’єктивна закономірність

Локаята – матеріалістична школа в давній та середньовічній індійській філософії, згідно з якою основу світу складають вогонь, повітря, земля і вода

Людина – вищий ступінь космічно-органічного життя, суб’єкт суспільно-історичної діяльності та культури

Люмпен – декласовані елементи в суспільстві (волоцюги, жебраки, злодії тощо)

Лютеранство – один із різновидів раннього протестантизму, фундатором якого був німецький теолог М. Лютер

М

Магія – один з різновидів первісної релігії, система дій, що покликана поза причино-наслідковими зв’язками вплинути на світ

Майя – одне з центральних понять давньоіндійської філософії, що мало магічне і культове значення й означало ілюзію, видимість

Макрокосм, Макрокосмос – світ(космос), Всесвіт

Мальтузіанство – соціологічна доктрина англійського економіста Р. Мальтуса, згідно з якою населення зростає в геометричній прогресії, а засоби існування – в арифметичній

Маніхейство – релігійно-філософське вчення, засновником якого був перс Мані (216 – 274); характерним є визнання одвічних протилежних принципів: добра і зла, світла і темноти

Масонство – релігійно-етичний рух у формі протесту проти соціальної несправедливості; виник в Англії на початку 18 ст.

Математична лінгвістика – наука, в якій для дослідження мови застосовують математичні моделі

Матеріалізм – філософський напрям, який вважає, що світ за своєю природою матеріальний, що матерія існує сама по собі, поза й незалежно від свідомості, що матерія, буття є первинним, а свідомість, мислення – вторинним, похідним, а світ і його закономірності пізнаванні

Матерія – спільна не створювана і незнищенна основа всіх речей, їх змін і форм, що здійснюється самочинно поза людською свідомістю

Медитація – самозаглиблення, споглядання, роздум

Медіум – особа, здатна бути за посередника між світом духів і людьми

Метатеорія – теорія, що аналізує структуру, методи і властивості будь-якої іншої теорії

Метафізика – вчення про перші сутності, вищі первині всього суцього, що недоступні досвідному знанню, а відкриваються лише розумові або інтуїції

Метод – спосіб побудови та обґрунтування системи філософського знання; сукупність прийомів та операцій практичного і теоретичного освоєння дійсності

Методологія науки – учення про методи досягнення істини в науковому пізнанні та зведення знань у єдину систему

Механіцизм – однобічний метод пізнання, що ґрунтується на визнанні механічного руху як єдиного способу існування її змін; зведення більш складних матеріальних утворень до простих елементів

Мислення – вища форма цілеспрямованого й узагальненого пізнання суб'єктом істотних зв'язків і відносин між предметами і явищами, а також у творенні нових ідей і програмуванні дій

Міра – філософська категорія, що виражає єдність кількісних та якісних характеристик об'єкта; межа, порушення якої призводить до зміни об'єкта

Міркування – послідовне викладення суджень або умовиводів

Містицизм – релігійно-філософський світогляд, в основі якого лежить віра в можливість надчуттєвого спілкування з надприродними, таємними сутностями

Міф – історично перша форма світоглядного відображення світу, що ґрунтується на оповідях і переказах і характеризується синкретичною єдністю художньо-образного, морального та пізнавального і практичного освоєння дійсності

Міфологія – спосіб духовно-практичного освоєння світу на первісній стадії суспільного розвитку, форма суспільного самоусвідомлення через сукупність міфів; вчення про міфи

Моделювання – спосіб дослідження об'єктів пізнання шляхом вивчення їх моделей

Модель – у методології науки аналог певного фрагмента природної чи соціальної реальності; виступає в дослідженні як замітник або представник предмета, явища системи

Модернізм – світоглядно-мистецький напрям ХХ ст., що ґрунтується на запереченні методів, зразків, норм класичного мистецтва, утвердженні суб'єктивізму і формалізму

Модус – у філософії – вид, прояв, різновид, властивість предмета; у логіці – різновид силогізму

Можливість – філософська категорія, що виражає імовірну тенденцію виникнення предмета

Монада – у деяких філософських системах найпростіша неподільна замкнена єдність, першооснова

Монізм – філософське вчення, що за першооснову буття бере один першопочаток – або матерію, або дух

Монотеїзм – однобожність, віра в єдиного Бога

Мораль – система поглядів і уявлень, сукупність норм і правил, які визначають поведінку людей, їхні обов'язки стосовно суспільства і одне одного

Моральна свідомість – форма суспільної свідомості, що ґрунтується на усталеній системі моральних норм, оцінок і принципів і відображає моральні відносини

Мотив – термін у психології. Чим позначається спонукальна причина до дії і вчинків

Н

Навички – певні дії людини, що доведені до автоматизму внаслідок багаторазового повторення і не потребують свідомого керування кожним елементом структури таких дій

Народ – все населення певної країни; етнічна спільність, що у своїй ієрархізованій соціальній структурі є об'єктом власної історії та культури

Натуралізм – погляд на світ, згідно з яким природа виступає як єдиний універсальний принцип пояснення, в тому числі соціальних та моральних явищ

Натурфілософія – філософія природи, система умоглядних витлумачень природи, що розглядається в її цілісності

Наука – сфера інтелектуальної діяльності людини, функцією і завданням якої є вироблення і теоретична систематизація знань, що в своїй сукупності складають наукову картину світу

Наукова картина світу – узагальнена цілісна система уявлень про властивості й закономірності природи і світу в цілому, що є синтезом природничо-наукових та суспільно-історичних понять і принципів

Науково-технічний прогрес – цілісний взаємозумовлений поступ науки і техніки, що ґрунтується на широкому пізнанні та застосуванні зовнішніх сил і закономірностей природи

Націоналізм – ідейно-політична течія. Що виражає прагнення народу до національного, культурного і політичного самовираження і самоутвердження

Нація – природно-історична спільність людей, що складається на основі духовно-культурних особливостей, спільності території та соціально-економічних зв'язків

Небуття – поняття, що означає заперечення буття, його відсутність, тотожне поняттю “ніщо”

Неокантіанство – напрям у філософії XIX – XX ст., що ставив за мету повернення до вихідних принципів теорії пізнання та етики Канта

Неоплатонізм – напрям у філософії, згідно з яким творцем світу є надчуттєве “єдине”, яке шляхом еманції (випромінювання) виділяє з себе світовий розум, світову душу, природу

Неопозитивізм – один із напрямів філософії ХХ ст., сучасний позитивізм, основними проблемами якого є роль знаково-символічних засобів науки, природи і функції математизації і формалізації знання тощо

Неореалізм – течія в англо-американській філософії ХХ ст., одним із вихідних принципів гносеології якої є визнання здорового глузду як способу пізнання об'єкта, що безпосередньо входить у свідомість

Неотомізм – філософська школа в католицизмі, що виходить з учення Т. Аквінського; природу і суспільство проголошує продуктом божественного творення, наполягає на гармонії віри і розуму

Несвідоме – термін психології для позначення сфери психічної діяльності, яка не бере участі у свідомому ставленні людини до світу і проявляється через інтуїцію, мимовільний спогад, гіпнотичний стан, сновидіння тощо

Нігілізм – світоглядно-філософська позиція, що ґрунтується на запереченні культурних цінностей, релігійних і моральних норм, історичного минулого

Нірвана – у буддизмі – стан спокою, що досягається шляхом повного відсторонення від життєвих благ та задоволень, злиття душі з духовною, божественною першоосновою світу; перен. спокій, блаженство

Ніцшеанство – філософська течія, в основі якої лежать ідеї Ф. Ніцше “про переоцінку всіх цінностей” європейської духовної культури і звернення до ірраціоналізму і суб'єктивізму

Номіналізм – напрям у середньовічній схоластичній філософії, що визнавав первинними одиничні речі, а загальні поняття – їх “іменами”

Ноосфера – оболонка Землі, що охоплена розумною діяльністю людини

Ноумен – у філософії Платона та середньовічній схоластиці термін, який означає те, що пізнається розумом, на противагу даному в чуттях

Нус – одне з основних понять античної філософії, що означало поєднання всіх можливих актів свідомості й мислення, яким підпорядковані космос і людина, думка, розум

О

Обскурантизм – вороже ставлення до науки, прогресу; мракобісся

Об'єкт – предмет, що є частиною зовнішнього матеріального світу; предмет пізнання, діяльності людини

Об'єктивний – такий, що існує поза свідомістю та незалежно від неї; о. реальність – матеріальний світ у всій його багатогранності, все, що існує насправді незалежно від людської свідомості; безсторонній, неупереджений, такий, що відповідає дійсності

Об'єктивізм – світоглядна позиція, що в пізнанні соціально-політичних явищ ґрунтується на безсторонності та відсутності їх оцінок

Об'єктивна істина – в теорії пізнання такий зміст людських знань, який не залежить від волі та бажань суб'єкта

Об'єктивний ідеалізм – один із напрямів філософії, що визнає первинність духу (ідеї) щодо матеріального світу

Одиничне – поняття, яким фіксуються окремі речі, явища і події, що визначаються просторово-часовими межами та визначаються просторово-часовими межами та індивідуальними якостями

Ойкумена – заселена людиною частина земної кулі

Оказіоналізм – визнання будь-яких причино-наслідкових зв'язків як зумовлених божественним впливом

Окультизм – термін, що означає вчення, які визнають існування надприродних явищ і сил і виробляють практичні способи взаємодії з ними (магія, спіритизм)

Олігархія – політичне та економічне панування, правління невеличкої групи

Онтогенез – перебіг розвитку індивідуального організму

Онтологія – розділ філософії. Що вивчає фундаментальні принципи та найзагальніші сутнісні характеристики буття

Операціоналізм – напрям філософії та методології науки, що зводить теоретичне знання до емпіричних процедур виміру та опису

Оракул – у давніх греків, римлян та народів Давнього Сходу – жрець, котрий давав віруючим відповіді, продиктовані божеством, а також – місце, де робилися ці пророкування, напр., Дельфійський О.

Оратор – особа, що виступає із промовою на зібранні; красномовна людина, що має талант виступати перед широким загалом

Організація – внутрішня впорядкованість, узгодженість у взаємодії диференційованих і водночас автономних частин цілого; об'єднання людей, що реалізують певну програму і діють за визначеними правилами і процедурами

Ортодоксальний – той, хто неухильно сповідує певне вчення, напрям, систему поглядів; той, хто суворо дотримується якогось вчення у його первісному чи загальному вигляді

Остракізм – у Давній Греції – вигнання громадян, небезпечних для держави, шляхом таємного голосування, що проводилося черепками, на яких вказувалися імена вигнанців; *перен.* вигнання, переслідування

Оцінка – вираження ставлення (через схвалення чи осуд) до явищ соціальної дійсності та вчинків людей

Очевидність – безпосередня даність істинності певних знань, на противагу тим, істинність яких потребує доведення

П

Паліатив – засіб, що не забезпечує остаточного розв'язання завдання;

Пам'ять – здатність до відтворення минулих вражень і досвіду, інформації про зовнішній світ і внутрішній стан для подальшого використання в перебігу життєдіяльності

Панегірик – ораторська промова хвалебного змісту; похвальне слово; надмірне вихваляння когось, чогось

Панісламізм – релігійно-політична течія в ісламі, що проповідує єдність і солідарність усіх мусульман, незалежно від соціальної, національної, расової відмінностей, на основі їх рівності перед Аллахом

Панлогізм – філософський принцип, згідно з яким дійсність тлумачиться як логічне самовираження через поняття, ідею субстанції, що мислить сама себе

Пантеїзм – філософське вчення, що ототожнює Бога і світ, розчиняє Бога у світі (природі)

Парадигма – теорія або модель постановки проблем, що виступає як зразок у розв'язанні послідовних завдань у процесі наукового дослідження

Парадокс – думка, судження, що різко розходиться зі звичайним, загально усталеним, таке, що (іноді лише на перший погляд) суперечить здоровому глуздові; несподіване явище, що не відповідає звичним уявленням

Патетичний – пристрасний, схвильований, сповнений почуттів, пафосу

Патристика – термін, яким позначають сукупність філософсько-теологічних дисциплін християнських мислителів (отців церкви) 2-8 ст.

Патрицій – представник привілейованого стану, родової знаті у Давньому Римі

Патріархат – останній період первіснообщинного ладу, який характеризувався панівним становищем чоловіка у господарстві та суспільному житті

Пафос – піднесеність душевного стану, хвилювання і пристрасть; категорія античної естетики

Пацифізм – антивоєнний рух, представники якого виступають проти будь-яких війн

Перипатетик – учень чи прихильник давньогрецької філософської школи Арістотеля

Перманентний – постійний, такий, що безперервно триває

Персоналізм – один із напрямів сучасної філософії, що визнає людську особистість (персону), первісною творчою реальністю, а Бога – верховною творчою особистістю

Перцепція – сприйняття, безпосереднє відображення дійсності органами чуттів

Песимізм – світосприйняття. Сповнене безнадії, зневіри у краще майбутнє; схильність в усьому вбачати найгірші, темні сторони

Підсвідоме – активні психічні стани, що перебувають поза центром смислової діяльності, але впливають на хід свідомих процесів

Пієтет – глибока повага, шанобливе ставлення до кого-небудь, чого-небудь

Пізнання – процес цілеспрямованого активного відображення явищ зовнішнього світу і внутрішнього життя, процес нагромадження знань

Платонізм – напрям в античній філософії, що ґрунтується на вченні Платона, згідно з яким буття тотожне ідеям і визначається ними

Платонічний – духовний, нематеріальний

Плебей – представник найнижчої верстви у Давньому Римі; у середні віки й пізніше – плебеї – широкі верстви міської бідноти, простого люду

Плем'я – форма етнічної та соціальної організації первісного суспільства

Плутократія – державний устрій, за якого політична влада належить групі найбагатших представників панівного класу

Плюралізм – філософський принцип, згідно з яким існує множинність засад чи видів буття; визнання співіснування та рівноцінності ідейно-світоглядних позицій

Погранична ситуація – поняття філософії екзистенціалізму, яке позначає звичайний стан людини, що вимагає від неї концентрування і напруження всіх сил і дозволяє досягти неможливого у звичайних обставинах

Позитивізм – напрям у філософії і науці, який визнає справжніми знаннями ті, що базуються на досягненнях позитивних наук, а тому не потребують філософії

Полігамія – форма шлюбу, за якої кожен може перебувати в шлюбі одночасно з кількома партнерами

Політеїзм – одна із історичних форм релігії, що ґрунтується на поклонінні багатьом богам

Політика – сфера суспільної діяльності, в основі якої лежить проблема завоювання, утримання і використання державної влади

Поняття – думка, що відображає в узагальненій формі предмети і явища через виділення їх спільних і специфічних ознак

Популяція – сукупність особин біологічного виду, що заселяє певну територію і здатна до саморегуляції і самовідтворення

Постулат – твердження, що приймається без доказів як вихідне положення

Потенція – можливість, здатність, сила, що існує у прихованому вигляді й може виявитися за певних умов

Правосвідомість – сукупність поглядів, ідей, що виражають ставлення людей або соціальних груп до права та його здійснення в державі

Православ'я – один з трьох основних напрямів християнства (східно-візантійський), що остаточно оформився після 1054 року

Прагматизм – напрям сучасної філософії, згідно з яким істинним вважається не те, що відповідає об'єктивній дійсності, а те, що дає практично корисні результати

Праксеологія – система знань і практичних рекомендацій з метою раціональної організації різноманітних видів діяльності людини та створення їх оптимальних моделей

Практика – протилежний теорії спосіб освоєння світу з метою його предметного перетворення; переведення суб'єктивного в площину об'єктивного

Праця – специфічно людський спосіб цілеспрямованого, опосередкованого предметними і духовними засобами перетворення зовнішнього світу з метою задоволення потреб

Предикат – у логіці один з двох термінів судження, в якому вказується на властивість чи особливість предмета (суб'єкта судження)

Предмет – категорія, що позначає певну цілісність, виділену з множини об'єктів у процесі діяльності чи пізнання

Преформізм – учення, згідно з яким у зародкових клітинах організму містяться структури, що визначають основні риси розвитку і будови організмів наступних поколінь

Принцип – основне первісне положення якої-небудь теорії, вчення тощо; внутрішнє переконання людини, погляд на стан речей

Принцип верифікації – принцип встановлення істинності наукових тверджень за допомогою даних відчуттів

Принцип фальсифікації – спосіб формування логічного критерію істинності, за яким універсальне твердження є істинним, якщо жодне інше твердження, яке з нього випливає, не є хибним

Проблема – складне теоретичне або практичне питання, що потребує поглибленого дослідження і розв'язання

Провіденціалізм – релігійне розуміння історії як прояв волі Бога, здійснення наперед визначеного божественного плану

Прогрес – напрям розвитку, що характеризується переходом від нижчого до вищого, від менш організованого до більш організованого, досконалого

Пропаганда – діяльність, спрямована на поширення серед людей певних ідей, учень і поглядів і формування в них відповідних світоглядних позицій

Протестантизм – один із напрямів християнства, що виник у надрах католицизму внаслідок Реформації; один з основних догматів – спасіння через особисту віру

Протилежність – категорія, що відображає властивості, процеси, тенденції, які взаємно виключають одне одного

Протяжність – одна з характеристик простору, що притаманні механічним та фізичним тілам і системам та їх взаємозв'язкам

Психоаналіз – загальна теорія і метод лікування нервових і психічних захворювань, що започатковані З. Фрейдом

Психологізм – напрям у філософії та соціології, що визнає психологію основною філософською і соціологічною наукою

Психологія – наука про закономірності, розвиток і форми психічної діяльності тварини і людини

Псюхе – поняття давньогрецької філософії, в якому розвиваються уявлення про ідеально-духовні елементи реальності

Р

Раціоналізм – філософський напрям, що вважає розум єдиним джерелом і критерієм пізнання

Реалізм – у середньовічній філософії напрям, що ґрунтувався на визнанні того, що загальні поняття є реальними духовними сутностями і субстанціями речей

Реальність – те. Що існує насправді, поза свідомістю – об'єктивна реальність, а у свідомості – суб'єктивна реальність

Революція – глибокі якісні зміни в розвитку яких-небудь явищ природи, суспільства чи пізнання

Регрес – перехід від вищих форм поступу до нижчих, рух назад, зміни на гірше

Редукція – процес або дія, змістом яких є зменшення, спрощення чогось

Релігія – специфічний тип світогляду, відповідна поведінка і сукупність дій, що ґрунтуються на вірі в існування надприродних сил (Бога)

Релятивізм – методологічний принцип, який полягає в абсолютизації відносності й умовності змісту пізнання, а також моральних норм і принципів

Ренесанс – епоха Відродження – епоха в культурному та ідейному розвитку низки країн Європи (XIV – XVI ст.), зумовлена зародженням буржуазних відносин; основним ідейним змістом антифеодальної культури Р. був гуманізм (термін Р. – умовний, оскільки зводить увесь смисл цього історичного явища до відродження античної культурної спадщини)

Ретроспекція – спосіб розгляду, осмислення подій сучасності під кутом зору минулого, виявлення в ньому тенденцій, наявних у сучасності

Рефлекс – опосередкована нервовою системою реакція організму на вплив зовнішнього і внутрішнього середовища

Рефлексія – спосіб мислення, що спрямований на осмислення й усвідомлення пізнавального акту й пізнання внутрішнього світу людини

Реформація – соціально-політичний та релігійний рух XVI – XVII ст. в Європі, спрямований проти феодалізму та католицької церкви

Речовина – один із видів матерії, що має просторову обмеженість, масу спокою і є предметом дослідження фізики, хімії тощо

Ригоризм – суворе, неухильне, надмірно дріб'язкове дотримання певних принципів, правил, переважно з питань моральності

Риторика – ораторське мистецтво, наука про красномовство, що вивчає способи побудови мовлення з метою переконання слухачів й досягнення естетично-емоційного ефекту

Ритуал – одна з форм символічних дій, що виражає зв'язок суб'єкта з системою соціальних відносин і цінностей

Рід – за первісного ладу – форма спільності людей, пов'язаних кровною спорідненістю; у логіці – характеристика класу предметів

Річ – окремий предмет об'єктивного світу, що має відносну відособленість і сталість

Розвиток – незворотна, спрямована й закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів, поступальна зміна явищ матеріального та духовного

Розсудок – спосіб інтелектуальної діяльності відповідно до заданих схем і шаблонів, без проникнення у змістовну сутність поняття

Розум – вища форма творчої інтелектуальної діяльності, що полягає в усвідомленому оперуванні поняттями і опирається на розкриття їхньої природи і змісту

Рух – спосіб існування матерії, невід'ємна властивість будь-яких її утворень, що охоплює собою всі зміни та процеси, які відбуваються у сфері природи і духу

С

Сакралізація – введення у статус священного предметів, явищ, подій, людей тощо

Сакральний – той, що відноситься до сакрального, священного

Самосвідомість – усвідомлення людиною чи соціальною групою самої себе, свого місця й ролі в природі й суспільстві

Свідомість – вищий рівень психічної активності людини як соціальної істоти; цілеспрямоване і творче відображення об'єктивної дійсності у формі образів й понять

Світ – універсальна предметність, що протистоїть людині, стосовно якої людина визначається як суб'єкт, що створює власний духовний світ

Світогляд – форма суспільної самосвідомості людини, через яку вона осмислює й оцінює своє ставлення до світу і визначає своє призначення і місце в ньому

Свобода – сутнісна характеристика людини, що полягає в її здатності діяти відповідно до своїх інтересів і цілей і ґрунтується на виборі можливих способів, форм і напрямів діяльності

Свобода волі – філософське поняття, що позначає філософсько-етичну проблему зумовленості (детермінованості) чи самовизначення людської волі

Свобода совісті – спосіб морального самовизначення людини у ставленні до явищ суспільного життя

Секуляризація – процес звільнення від впливу релігії різноманітних сфер життя суспільства і людини, позбавлення церкви певних майнових прав, впливу на політичне життя тощо

Семантика – розділ мовознавства, а також логіки, що вивчає зміст значення і смисл слів і виразів і співвідношення між ними

Семіотика – загальна теорія систем знаків, кожному з яких надається певне значення

Сенсибельний – філософський термін, яким позначають предмети і явища світу, що осягаються за допомогою відчуттів

Сенсуалізм – напрям у теорії пізнання, що визначає відчуття основною формою і джерелом знань

Символ – форми виразу духовного змісту за допомогою матеріальних предметів та образів, що виступають як знаки цього змісту

Синтез – метод дослідження якого-небудь явища у його єдності та взаємозв'язку частин; узагальнення, зведення до єдиного цілого даних, здобутих аналізом

Синтоїзм – національна релігія японців, що сформувалася в 6 – 7 ст. на базі родоплемінних культів

Системний підхід – напрям у методології соціально-наукового пізнання, що ґрунтується на дослідженні об'єктів як систем

Скептицизм – філософське вчення, що піддає сумніву можливість достовірного пізнання світу

Слово – структурно-семантична одиниця мови, що відображає результати досвіду й пізнання світу; єдність знака і позначуваного

Смерть – природне і закономірне (можливе неприродне і випадкове) завершення життя будь-якого живого організму

Смисл – особливий зміст, яким людина наділяє прояви своєї життєдіяльності, явища та процеси світу й надає їм певного значення в системі культури

Смисл буття – поняття світогляду, в якому відображено фундаментальну проблему існування людини як унікальної, активної і творчої особистості

Совість – категорія етики, що позначає моральне почуття, в якому виявляється самооцінка особою її дій і вчинків у системі усталених моральних норм

Софістика – спосіб міркувань, що ґрунтується на навмисному порушенні законів логіки й оголошенні хибних умовиводів істинними

Соціалізація – процес становлення особистості на основі засвоєння нею елементів культури й соціальних цінностей

Соціалізм – соціально-утопічне вчення про суспільство соціальної рівності, яке ґрунтується на суспільній власності

Соціальна верства – соціальна група, що має проміжні, недостатньо виражені соціальні характеристики (природні або суспільні відмінності)

Соціальна група – відносно стала сукупність людей, що є складовим елементом соціальної структури певного суспільства

Соціальна екологія – сукупність наук, що досліджують взаємодію між людськими спільностями та навколишнім географічним, соціальним і культурним

середовищем, а також вплив результатів цієї взаємодії на фізичне і психічне здоров'я людини

Соціальна психологія – наука, що вивчає закономірності, специфічні риси психічної діяльності та поведінки соціальних спільностей, їх взаємодію та вплив на соціальну поведінку особи

Соціальне середовище – суспільні, матеріальні та духовні умови, що оточують людини, забезпечують її існування, формування та діяльність

Соціальний прогрес – провідна тенденція розвитку суспільства, що відзначається гармонізацією суспільних відносин, удосконаленням технології та духовно-культурним зростанням людини

Соціальний простір – сукупність умов, що визначають можливості для реалізації людиною, соціальною групою чи суспільством потреб, потенцій і здібностей

Соціобіологія – напрям у філософії та соціології, що досліджує еволюційно-біологічні передумови соціальної поведінки людини

Соціологія – наука про суспільство як систему та про окремі соціальні інститути, а також про процеси і групи стосовно суспільства в цілому

Соціометрія – галузь соціальної психології, предметом вивчення якої є міжособистісні взаємини в малих соціальних групах

Спадковість – здатність організмів передавати ознаки від батьків до нащадків

Спекулятивний – тип теоретичного знання, що виводиться без звернення до досвіду, за допомогою рефлексії і спрямований на основні засади буття, культури, науки

Спиритизм – містична течія, послідовники якої вірять в існування потойбічного світу душ і духів і можливість спілкування з ними за допомогою спеціальних ритуалів

Спиритуалізм – філософські погляди, згідно з якими дух є першоосновою дійсності, що як безтілесна субстанція існує поза матерією і незалежно від неї

Споглядання – емпіричний ступінь пізнання, в основі якого лежить безпосереднє чуттєве відображення об'єкта

Спостереження – свідоме й цілеспрямоване сприйняття, зумовлене завданнями пізнання й діяльності

Спростування – обґрунтування хибності або сумнівності якогось судження, твердження

Стереотип – звичний, усталений спосіб духовної діяльності, стійкі форми сприйняття й оцінки соціальних об'єктів та явищ

Стиль – індивідуальна манера, своєрідні, неповторні особливості діяльності, творчості, мислення, висловлювання

Стохастичний – випадковий, імовірний

Структурно-функціональний аналіз – один із принципів системного дослідження соціальних явищ і процесів як структурно розчленованої цілісності, в якій кожний елемент структури має певне функціональне призначення

Суб'єкт – носій предметно-практичної й духовної діяльності, джерело активності й творчості, спрямованих на об'єкт

Суб'єктивізм – світоглядна позиція, що абсолютизує роль суб'єкта й недооцінює об'єктивні закономірності в розвитку світу та його освоєнні

Суб'єктивне – те, що властиве суб'єктові, визначається його діяльністю; духовна діяльність людини як суб'єкта

Суб'єктивний ідеалізм – ідеалістичний філософський напрям, що заперечує існування зовнішнього, матеріального світу; його представники вважають, що основою всіх явищ є людська свідомість, а зовнішній світ існує у свідомості суб'єкта

Сублімація – психічний процес перетворення й переведення енергії інстинктів у сферу соціальної діяльності і культурної творчості

Субстанція – незмінна основа всього існуючого, протилежна всьому мінливому й випадковому; матерія, природа

Субстрат – загальна основа різноманітних явищ, основа спільності або подібності однорідних явищ

Сугестія – вплив, навіювання

Судження – форма думки, в якій стверджується або заперечується щось стосовно предметів чи явищ

Суспільні відносини – взаємини, що складаються між людьми в процесі їхнього економічного, соціального, політичного, духовного життя і діяльності

Суспільство – відносно відособлена від природи частина матеріального світу, система зв'язків і відносин між людьми, що складаються між ними в процесі життєдіяльності

Сутність – філософська категорія, що виражає головне, основне, визначальне в предметі й пізнається на рівні теоретичного мислення

Схоластика – тип середньовічної релігійної філософії, що відзначалася поєднанням догматичних тверджень з раціональною, логічною проблематикою

Сцієнтизм – світоглядна позиція, згідно з якою наукові знання являють собою найвищу культурну вартість і достатню умову орієнтації людини у світі

Сюрреалізм – один із напрямів сучасного мистецтва, представники якого проголосили підсвідомість (сни, галюцинації, нереальні зв'язки предметів і явищ) джерелом мистецтва

Т

Табу – категорична заборона певних дій, що ґрунтуються на глибокій вірі в неминучу кару за порушення цієї заборони

Табула раса – термін сенсуалістичної філософії, що позначає стан свідомості новонародженої людини, в якій відсутні будь-які знання через відсутність досвіду

Тавтологія – повторення одного й того ж визначення, фрази іншими, близькими за змістом словами

Талмуд – збірник догматичних, релігійно-етичних і правових законоположень іудаїзму

Творчість – продуктивна діяльність, що здатна породжувати щось якісно нове у матеріальній і духовній сферах

Теза – визначальне істотне твердження в певній концепції, теорії; твердження, що потребує доказу, аргументації

Теїзм – релігійно-філософське вчення, що ґрунтується на розумінні бога як нескінченної особи, що створила світ і визначає процеси і події в ньому

Телеологія – вчення, що пояснює закономірний зв'язок явищ природи не об'єктивними причинами, а метою, наперед визначеною волею Бога

Темпераменти – сукупність психічних властивостей людини, що фізіологічно пояснюються основним типом вищої нервової діяльності і виявляються у поведінці людини, напруженості й урівноваженості перебігу її психічної діяльності

Тенденція – напрям, спрямування розвитку якого-небудь явища чи процесу

Теогонія – сукупність міфів про походження богів, що притаманна політеїстичним релігіям

Теократія – форма правління, за якої політична влада належить духовництву

Теологія – богослов'я, система теоретичного викладу, тлумачення й обґрунтування ідеї Бога, релігійних тверджень

Теорія – система вірогідних наукових знань про якусь сукупність об'єктів, яка описує, пояснює й передбачає явища певної предметної галузі

Теорія відносності – фізична теорія, з якої випливає філософський висновок про простір-час як неподільну форму існування матерії

Теорія пізнання (гносеологія, епістемологія) – розділ філософії, що вивчає проблеми природи пізнання, його закономірностей та можливостей, відношення знання до реальності тощо

Теорія факторів – соціологічні концепції, що пояснюють суспільний процес впливом одного або сукупності факторів

Теорія цінностей (аксіологія) – філософське вчення про природу цінностей, їх місце і взаємозв'язки в реальності та структурі ціннісного світу людини

Теософія – релігійно-філософське вчення, що проголошує предметом пізнання божественну мудрість, а його джерелом – містичну інтуїцію та одкровення

Термін – слово або словосполучення, що виражає певне поняття якоїсь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя

Техніка – сукупність штучних, взаємопов'язаних засобів праці, спрямованих на перетворення природи з метою виробництва матеріальних і духовних благ та користування ними

Технократія – соціальна концепція, що стверджує потребу у встановленні політичної влади технічними працівниками; соціальний прошарок вищих функціонерів виробництва й управління

Толерантність – терпимість до чужих думок, вірувань, переконань

Томізм – напрям схоластичної філософії і теології католицизму, започаткований Томасом Аквінським

Тотальність – повнота, всезагальність, всеохопність, всеосяжність усіх сторін предмета (дійсності)

Тотемізм – одна із форм родоплемінної релігії, що ґрунтується на вірі в кровну спорідненість і надприродний зв'язок певної родової групи і якоїсь тварини, рослини, предмета

Тотожність – рівність предметів або думок, збіг усіх їхніх властивостей, що дає змогу розглядати їх як один і той самий предмет або думку

Традиція – відносно стійкі утворення соціальної та культурної спадщини, що передаються і зберігаються від покоління до покоління

Трактат – наукова праця, в якій докладно розглянуто якесь окреме питання або проблему

Трансцендентальний – поняття, що виражає загальні надчуттєві (трансцендентні) форми буття, які пізнаються до будь-якого досвіду, апріорно (простір, час)

Трансцендентний – той, що лежить поза межами свідомості й пізнання, поза звичайним світом

Тривіальний – звичайний, буденний, заяложений, неоригінальний

Тріада – єдність, утворювана трьома частинами; три стадії (теза, антитеза, синтез), що в ідеалістичній філософії Гегеля характеризують діалектичний розвиток

Труїзм – загальновідома істина, банальність

У

Увага – форма психічної діяльності людини, що виявляється в спрямованості та зосередженості на певних об'єктах

Узагальнення – логічна дія, в процесі якої здійснюється перехід від одиничного до загального, або від менш загального до більш загального

Умовивід – спосіб логічного зв'язку висловлювань, за допомогою якого з наявних тверджень (засновків) можна одержати нове твердження (висновок)

Уніати – прихильники та віруючі греко-католицької церкви, що утворилася в 16 – 17 ст. і поєднує елементи православ'я і католицизму

Універсалії – термін схоластичної філософії для позначення загальних понять

Універсальний – різнобічний, всеохоплюючий; різноманітного призначення, який виконує різноманітні функції

Універсум – Всесвіт, світ як ціле в єдності всіх його об'єктів, проявів і властивостей

Унітарний – об'єднаний, єдиний, який становить єдине ціле; спрямований на об'єднання, єдність

Уніфікація – приведення до єдиної форми чи системи

Упанішади – загальна назва релігійно-філософських творів, що коментують Веди, найдавніші пам'ятки індійської літератури

Урбанізація – зосередження промисловості та населення у великих містах; процес зростання ролі міст у розвитку суспільства

Урбанізм – напрям у мистецтві та літературі ХХ ст., основна тематика якого – описання життя сучасного міста

Утилітаризм – принцип оцінки всіх явищ із погляду їхньої користі, можливості бути засобом для досягнення якоїсь мети

Утопія – фантазія, мрія, що не ґрунтується на науковому вивченні закономірностей розвитку суспільства, немає реальних підстав для здійснення

Уявлення – здатність пам'яті до створення образу раніше сприйнятого предмета; форма чуттєвого відображення у вигляді наочно-образного знання

Ф

Фабула – послідовне, стисле викладення події, фактів, вчинків героїв, зображених у художньому творі

Факт – справжня подія, явище; дійсність, реальність

Фактор – рушійна сила, причина, умова будь-якого процесу, явища

Фантасмагорія – фантастичні картини й фігури, одержані за допомогою різних оптичних пристроїв; фантастичне уявлення про щось; маячні видіння, щось нереальне; химерне, дивне перетворення, зміна

Фаталізм – форма світогляду, згідно з яким будь-яка подія чи людський вчинок визначені наперед і виключають випадковість і вільний вибір

Феномен – явище, що досягається в чуттєвому досвіді, об'єкт чуттєвого споглядання

Феноменалізм – філософське вчення, згідно з яким основними об'єктами пізнання є феномени, а не сутності речей

Феноменологія – напрям сучасної філософії, предметом пізнання якого є рефлексія свідомості про свої акти і зміст, пізнання людського існування і культури

Феодалізм – суспільний устрій, для якого властива перевага натурального господарства, особисте економічне підпорядкування, ієрархізація соціальної структури

Фетишизм – одна з форм родоплемінної релігії, що ґрунтується на вірі в надприродні властивості предмета

Фідеїзм – в релігійному світогляді утвердження пріоритету віри, одкровення перед розумом і науковим знанням

Фізикалізм – одна з концепцій неопозитивізму, що полягає у вимозі перекладу речень конкретних наук на мову фізики

Філогенез – процес історичного формування і становлення певного виду організмів

Філософія – один із типів світогляду, теоретичне осмислення людиною свого ставлення до світу, виражене у формі ідей, принципів, категорій

Філософія життя – один із напрямів філософії XIX – XX ст., основним поняттям якого є “життя”, як цілісна реальність, що досягається за допомогою інтуїції

Філософія історії – розділ філософії, предметом якого є пізнання й інтерпретація історії як цілісного процесу

Філософія культури – розділ філософії, що досліджує сутність і значення культури в житті людини і суспільства

Філософія науки – напрям сучасної філософії, що досліджує структуру наукового знання, засоби й методи наукового пізнання, способи розвитку й обґрунтування знання

Філософія природи – уможлядне тлумачення природи, що розглядається в її цілісності

Філософська антропологія – філософське вчення про людину та її сутність; течія в сучасній філософії, що теоретично узагальнює природничі й гуманітарні науки про людину

Флюїд – особлива невагома рідина, за допомогою якої пояснювали явища тепла, магнетизму, електрики; за містичними уявленнями спиритів, -- особливий психічний струм, що виходить з людини

Флуктуючий – швидкоплинний, мінливий

Форма – будь-який зовнішній вигляд, обрис предмета, якому відповідає внутрішній зміст

Формалізація – метод, що полягає в заміні всіх змістовних термінів символами

Формальна логіка – наука, що вивчає форми мислення та структуру наукового знання

Фрейдизм – психологічне і філософське вчення, розроблене австрійським лікарем-психіатром З. Фрейдом

Фундаменталізм – крайня форма консерватизму в релігійних течіях (протестантизм, іслам)

Фундаментальний – міцний, вагомий, надійний, ґрунтовний, глибокий

Функціональна психологія – напрям у психології XIX – XX ст., який обстоював ідею цілісності психіки, що реалізує свої відправлення як доцільний зв'язок організму й середовища

Функціональна школа – течія в соціології, згідно з якою суспільство є єдиною соціальною системою, де кожний елемент виконує певну соціальну функцію

Функція – спосіб реалізації можливостей речі або елемента системи, спрямований на досягнення певного ефекту

Футурологія – наука про майбутнє, наукове передбачення й проектування майбутнього

Х

Характер – цілісний і стійкий індивідуальний склад душевного життя людини, що проявляється в окремих актах і станах її психічного життя

Харизма – виняткова здібність, божий дар

Хасидизм – релігійно-містичний рух єврейства, що склався в надрах іудаїзму внаслідок його пристосування до нової соціально-економічної та духовної ситуації (в Україні 18 ст.)

Холізм – напрям у сучасній філософії, який розглядає цілісність світу як наслідок творчої еволюції і спрямовується нематеріальним і непізнаним “фактором цілісності”

Християнство – одна з трьох найбільших релігій світу, що виникла в I ст. до н.е. і засновником якої вважається Ісус Христос

Ц

Цивілізація – ступінь розвитку матеріальної та духовної культури, суспільного розвитку в цілому

Цинізм – нахабне, зневажливе, презирливе ставлення до норм моралі, загальноприйнятих норм поведінки

Ціле – поняття, що виражає завершену, стійку внутрішню зумовлену органічну єдність об'єкта, його відносну відокремленість від навколишнього середовища

Ціле покладання – один із визначальних компонентів діяльності людини, що відзначається свідомим формуванням цілей, яким підпорядковані програма і вибір дій та створення засобів їх досягнення

Ціль – ідеальний, наперед визначений результат людської діяльності, спрямований на перетворення дійсності відповідно до усвідомлених потреб людини

Цінність – категорія, що позначає позитивне значення явищ природи або соціокультурної сфери

Ч

Час – категорія, що позначає притаманну матерії, окремим її речам і проявам, а також духовним явищам і внутрішнім станам людини, зміну, що характеризується послідовністю, тривалістю, інтенсивністю

Частина – вираження органічного складника цілого, що містить у собі індивідуальні властивості, а також цілого, до якого він належить

Чисте мистецтво – естетична концепція, що утверджує самоцінність мистецтва та незалежність його від суспільного життя

Ш

Шаріат – сукупність юридичних і релігійних норм, заснованих на Корані; мусульманське право

Шиїзм – напрям в ісламі, прибічники якого алегорично тлумачать Коран і мають своє священне писання – абгар

Шовінізм – проповідування національної винятковості, протиставлення інтересів однієї нації інтересам інших націй, розпалювання національної ворожнечі та ненависті до інших рас і націй

Шлюб – історично зумовлена, санкціонована і регульована суспільством форма взаємин між чоловіком і жінкою, що визначає їхні права та обов'язки одного щодо іншого та щодо дітей

Я

Я – духовний центр людської особистості, індивідуальності, що свідомо й діяльно ставиться до самої себе і через себе – до зовнішнього світу

Явище – категорія, що позначає зовнішні властивості, процеси і зв'язки предмета, що пізнаються шляхом безпосереднього живого споглядання

Якість – категорія, що позначає притаманну речам специфічну визначеність, яка тотожна з їхнім буттям і відрізняє їх від інших речей.

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

Кафедра філософії, соціально – політичних і правових наук

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

навчальної дисципліни

ФІЛОСОФІЯ (філософія, релігієзнавство, логіка)

підготовки здобувачів ступеня вищої

освіти _____бакалавр_____

(назва рівня вищої освіти)

Спеціальності

- 6.010101 - Дошкільна освіта
- 6.010102 - Початкова освіта
- 6.010103 - Технологічна освіта
- 6.010105 - Корекційна освіта (за нозологіями)
- 6.010106 - Соціальна педагогіка
- 6.010201 Фізичне виховання
- 6.020303 - Філологія. Українська мова та література
- 6.020303 - Філологія. Мова та література (російська)
- 6.030509 - Облік і аудит
- 6.030601 – Менеджмент
- 6.030102 – Психологія
- 6.040201 – Математика
- 6.040203 – Фізика
- 6.010104 - Професійна освіта
- 6.130102 - Соціальна робота
- 6.020303 - Філологія. Мова та література (англійська, німецька)
- 6.010203 - Здоров'я людини
(код та назва спеціальності)

Укладачі:

д. ф.н., проф. **Мозговий Л.І.**,

к.ф.н., доц. **Абизова Л.В.**,

к.ф.н., доц. **Ємельяненко Г.Д.**

Розглянуто та схвалено на засіданні

кафедри філософії, соціально -

політичних і правових наук

від «16» лютого 2016 р.

Протокол № 13

Слов'янськ – 2016 р.

Тема заняття. Сутність філософії та її роль у суспільстві.

Мета вивчення: ознайомити здобувачів з особливостями, та характерними рисами філософського мислення, пояснити умови виникнення, структуру та основні функції філософії. Розвивати аналітичне мислення здобувачів, вміння проводити порівняння, робити узагальнення, формулювати власне бачення проблеми.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Зародження філософської думки.
2. Основне коло філософських проблем: світ і людина, буття і свідомість.
3. Філософія в системі духовної культури. Співвідношення філософії, науки, релігії та мистецтва.

Література:

1. Андрущенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П. Андрущенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Бичко А.К. Історія філософії / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
3. Введение в философию. Учебно-методическое пособие (для студентов-заочников) / Под ред. Л.Н. Никитина. – К.: Абрис, 2000. – 118 с.
4. Горський В.С. Історія української філософії: Курс лекцій / В.С. Горський. – Київ: Наукова думка, 1997. – 287 с.
5. Енциклопедичний філософський словник. – К.: Абрис, 2002. - 742 с.
6. Лазарев Ф.В. Философия: Учебное пособие / Ф.В. Лазарев, М.К.Трифопова. - Симферополь. Сонат, 1999. – 352с.
7. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І. Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
8. Спиркин А.Г. Философия: учебник / А.Г. Спиркин. - М.: Гардарики, 2001. – 736 с.
9. Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г.Табачковський та інш. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.
10. Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інш. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Вміти характеризувати основні істини, які слугують принципами для інших істин.
2. Усвідомлювати філософську культуру мислення, пізнання навколишнього світу і людини.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Що можна віднести до філософських цінностей?
2. Розкрийте значення поняття «світогляд».
3. Дайте характеристику термінів «світ і людина», «буття і свідомість».
4. Яке значення має філософія в процесі освіти та виховання людей?

Теми рефератів:

1. Соціальна спрямованість філософського знання.
2. Міфологія і філософія як форми знання: єдність і відмінність.
3. Загальнолюдські цінності у філософії.
4. Духовно-творча природа філософії.

Тема заняття. Парадигми давньої і середньовічної філософії.

Метою вивчення є ознайомити здобувачів з особливостями філософських парадигм, сформувати вміння порівнювати між собою провідні ідеї філософських шкіл, сприяти розумінню евристичного значення. Розвивати аналітичне мислення здобувачів, вміння проводити порівняння, робити узагальнення, формулювати власну позицію, власне бачення проблеми.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Період відділення філософії від міфології. Конфуціанство. Даосизм.
2. Антропологічний переворот у античній філософії класичного періоду.
3. Теоцентризм середньовічної філософії.
4. Християнство в європейській культурі.

Література:

1. Андрющенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П.Андрющенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Бичко А.К. Історія філософії / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
3. Енциклопедичний філософський словник. – К.: Абрис, 2002. - 742 с.
20. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І.Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
4. Спиркин А.Г. Философия: учебник / А.Г. Спиркин. - М.: Гардарики, 2001. – 736 с.
5. Философия: учебник для высших учебных заведений. – Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 576 с.
6. Философия: учебное пособие для высших учебных заведений, издание 2-е, переработанное и дополненное. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 576 с.
7. Философия: Учебник / Под ред. В.Д. Губина, Т.Ю. Сидориной, В.П.Филатова. – М.: Русское слово, 1996. – 432 с.
8. Філософія: Підручник / Бичко І.В., Бойченко І.В., Табачковський В.Г. та інші. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.

9. Філософія: Навчальний посібник / І.Ф. Надольний, В.Г. Андрущенко, І.В.Бойчекно, В.П. Розумний. – К.: Вікар, 1997. – 548 с.

10. Хироси Н. История философской мысли Японии. – М.: Прогресс, 1991. – 412 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Розуміти світоглядні системи давньоіндійської філософії – брахманізм, буддизм, джайнізм.

2. Розуміти антропологічні погляди в метафізиці Платона.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Проблема начала буття в філософії Давньої Греції (Фалес, Анаксимен, Геракліт).

2. Виникнення матеріалізму (Демокріт) і ідеалізму (Платон).

3. Проблема людини і суспільства в античній філософії.

4. Антропологічний переворот у античній філософії класичного періоду.

5. Платон та Аристотель як перші філософи-систематики (онтологія, гносеологія, етика, політика).

6. Формування християнської догматики.

7. Суперечка про універсалії.

Теми рефератів:

1. Філософські погляди Сократа, Платона, Аристотеля.

2. Аристотель як видатний представник античної філософії і науки.

3. Філософія елліністичного періоду (скептицизм, епікуреїзм, стоїцизм).

4. Римська філософія.

5. Сучасне значення провідних ідей християнської патристики.

6. Антропологічні мотиви філософії А.Блаженного.

7. Схоластика і містика як провідні напрями середньовічної філософії.

Тема заняття. Західноєвропейська філософія епохи Відродження та Нового часу.

Мета вивчення: формувати знання здобувачів про загальні етапи становлення філософських знань, акцентувати увагу на особливостях парадигм ренесансної філософії Нового часу. Формувати навички і вміння здобувачів пояснювати зміст принципів, обґрунтованих та запроваджених у філософське мислення мислителями означеної доби.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Провідні напрями ренесансної філософії: гуманістичний антропологізм, неоплатонізм, натурфілософія.
2. Проблема методу у філософії Нового часу.
3. Антропологічний матеріалізм Л. Фейербаха.

Література:

1. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч. посібник / Л.І.Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
2. Філософія {навчальний посібник} / Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль А.А. – К.: Либідь, 1997. – 328 с.
3. Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г. Табачковський та інш. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.
4. Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інш. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.
5. Філософія: учебник для высших учебных заведений. – Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 576 с.
6. Філософія: учебное пособие для высших учебных заведений, издание 2-е, переработанное и дополненное. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 576 с.
7. Філософія: Учебник / Под ред. В.Д. Губина, Т.Ю. Сидориной, В.П. Филатова. – М.: Русское слово, 1996. – 432 с.
8. Філософія: Підручник / І.В. Бичко, І.В. Бойченко, В.Г. Табачковський та інші. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Розуміти особливості теорії природного права.
2. Розуміти вплив на світогляд вчень М.Коперника, Дж.Бруно, Г.Галілея.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Натурфілософія Ренесансу і нове природознавство.
2. Філософія природи (М.Кузанський).
3. Попередники утопічного соціалізму (Т.Мор, Т.Кампанелла).

Теми рефератів:

1. Особливості розвитку соціологічної думки в епоху Нового часу.
2. Філософські погляди Н.Макіавеллі.
3. Етична концепція моральності за І.Кантом.
4. Загальні засади філософії Ф.Ніцше.

Тема заняття. Некласична філософія.

Мета вивчення: ознайомити здобувачів зі змінами парадигми філософського мислення в ХІХ - початку ХХ століття, показати вихідні ознаки неklasичності, як загальнокультурного явища, сформуванати у здобувачів вміння проводити порівняння вихідних ідей класичної та неklasичної філософії.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Загальні особливості духовних процесів та розвитку філософії у ХІХ-ХХ століття.
2. Ф.Ніцше та ідеї «філософії життя».
3. Проблема людини у філософії психоаналізу.

Література:

1. Андрущенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П. Андрущенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Алексеев П.В. Философия. Учебник. Издание: 2-е переработанное и дополненное / П.В. Алексеев, А.В. Панин. – М.: “Проспект”, 1998. – 568 с.
3. Бичко А.К. Історія філософії / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
4. Лазарев Ф.В. Философия: Учебное пособие / Ф.В. Лазарев, М.К.Трифопова. - Симферополь. Сонат, 1999. – 352с.
5. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І. Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
6. Спиркин А.Г. Философия: учебник / А.Г. Спиркин. - М.: Гардарики, 2001. – 736 с.
7. Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г. Табачковський та інші. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.
8. Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інших. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.
9. Философия: учебник для высших учебных заведений. – Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 576 с.
10. Философия: учебное пособие для высших учебных заведений, издание 2-е, переработанное и дополненное. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 576 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Розуміти гуманістичну спрямованість філософії ХІХ- ХХ століття.
2. Знати загальні особливості фрейдистської концепції.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Філософія життя: волюнтаризм А.Шопенгауера.
2. С.К'єркегора: «Страх і трепотіння».
3. Ніцшеанство та суспільно-політичні реалії ХХ століття.
4. Роль фрейдизма та неофрейдизма у філософії ХІХ-ХХ століття.

Тема рефератів.

1. Проблема свободи в екзистенційній філософії.
2. Філософський зміст роботи Ж.-П. Сартра "Екзистенціалізм – це гуманізм".
3. Відображення філософських поглядів А. Камю у його романі «Чума».
4. Філософське бачення поняття несвідомого

Тема заняття. Гуманістичний пафос вітчизняної філософії.

Мета вивчення: сформувати знання здобувачів про історичні та культурні особливості української філософської думки, дати знання про зміст і проблематику відомих культурних та філософських пам'яток України, сприяти формуванню патріотичного почуття та національної гордості здобувачів вищої освіти.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Загальні особливості української філософії, як органічної складової української духовної культури.
2. Провідні філософські джерела та філософські ідеї часів Київської Русі.
3. Основні концепції філософії Г.С.Сковороди.

Література:

1. Андрущенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П.Андрущенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І. Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
3. Філософія: навчальний посібник / Є.М. Причепій, А.М. Черній, В.Д.Гвоздецький, А.А. Чекаль. – К.: Либідь, 1997. – 328 с.
4. Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г.Табачковський та інші. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.
5. Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інших. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.
6. Философия: учебник для высших учебных заведений. – Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 576 с.
7. Философия: учебное пособие для высших учебных заведений, издание 2-е, переработанное и дополненное. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 576 с.
8. Философия: Учебник / Под ред. В.Д. Губина, Т.Ю. Сидориной, В.П. Филатова. – М.: Русское слово, 1996. – 432 с.
9. Філософія: Підручник / І.В. Бичко, І.В. Бойченко, В.Г. Табачковський та інші. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
10. Хрестоматия по философии: Учебное пособие, Изд. второе, перераб. и допол / Составители: П.В. Алексеев, А.В. Панин. - М.: ПБЮОЛ, 2000. – 576с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Розуміти соціально-політичні погляди в період формування української нації.
2. Визначити роль Г.Сковороди в історії української та всесвітньої думки.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Філософська думка в Україні в XVI-XVIII ст.
2. Києво-Могилянська академія – центр філософської думки в Україні у XVII-XVIII ст.
3. В. Вернадський про феномен життя, Всесвіт, людство і ноосферу
4. Філософське відродження в незалежній Україні.

Теми рефератів:

1. Антропологічні погляди Г.Сковороди – класика української філософської думки.
2. Антропологізм та його спрямованість у творчості Т.Шевченка.
3. Спадщина П.Юркевича в контексті української філософської традиції.

Тема заняття. Філософське вчення про буття.

Мета вивчення: сформувати знання здобувачів про фундаментальність проблеми буття та особливості людських вимірів проблеми буття, ознайомити здобувачів з послідовністю категоріальних визначень буття в історії європейської філософії, проаналізувати переваги та недоліки конкретно-наукового та філософського буття.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Фундаментальне значення проблеми буття для філософії.
2. Світоглядне і методологічне значення категорії “матерія”.
3. Простір і час, як форми існування світу.

Література:

1. Андрущенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П.Андрущенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Алексеев П.В. Философия. Учебник. Издание: 2-е переработанное и дополненное / П.В. Алексеев, А.В. Панин. – М.: “Проспект”, 1998. – 568 с.
3. Бичко А.К. Історія філософії / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
4. Введение в философию. Учебно-методическое пособие (для студентов-заочников) / Под.ред. Л.Н. Никитина. – К.: Абрис, 2000. – 118 с.
5. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні / М.Грушевський. – К.: Освіта, 1992.
6. Горський В.С. Історія української філософії: Курс лекцій / В.С. Горський. – Київ: Наукова думка, 1997. – 287.
7. Енциклопедичний філософський словник. – К.: Абрис, 2002.
8. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І. Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Розуміти єдність і структурність буття.
2. Знати загальні форми буття простір та час.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Чи можна ототожнити слова «бути» й «існувати»? Поясніть свою точку зору.
2. З'ясувати відмінності між філософським та науковим розумінням буття.
3. Порівняти класичне та некласичне розуміння буття.
4. Покажіть взаємозв'язок, матерії, руху, простору та часу.
5. Чому соціальний простір і соціальний час є формами буття людей у культурі?

Теми рефератів:

1. Проблеми буття: Парменід та його основні опоненти в античності.
2. Категорія буття у класичній західно-європейській філософії.
3. Особливості розуміння буття у некласичній філософії.
4. Проблема буття та небуття.
5. Проблеми розуміння буття у сучасній науці.

Тема заняття. Філософія пізнання (гносеологія).

Мета вивчення: сформувати знання здобувачів про процес пізнання і його види та рівні, ознайомити з існуючими у філософії тлумаченнями істини, пояснити процесуальний характер пізнання.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Філософське вчення про пізнання.
2. Рівні, форми та методи наукового пізнання.
3. Проблема істини у пізнанні.

Література:

1. Андрющенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П. Андрющенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
3. Алексеев П.В. Философия. Учебник. Издание: 2-е переработанное и дополненное / П.В. Алексеев, А.В. Панин. – М.: “Проспект”, 1998. – 568 с.
4. Бичко А.К. Історія філософії / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
5. Енциклопедичний філософський словник. – К.: Абрис, 2002. - 742 с.
6. Лазарев Ф.В. Философия: Учебное пособие / Ф.В. Лазарев, М.К.Трифопова. - Симферополь. Сонат, 1999. – 352с.
7. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І.Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
8. Степин В. С. Теоретическое знание / В.С. Степин. М.: Прогресс–Традиция, 2000. – 744 с.
9. Уайтхед А. Н. Избранные работы по философии / Пер. с англ. Общ.ред. и вступ. ст. М. А. Кисселя. — М.: Прогресс, 1990. – 720 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Розуміти структуру науково-пізнавальної діяльності.
2. Знати етапи пізнавального процесу.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Яким чином відбувається процес взаємодії суб'єкта і об'єкта в процесі пізнання?
2. Що таке агностицизм і яким чином він пов'язаний із скептицизмом?
3. Що таке інформація? В чому полягає її зв'язок із знанням? В чому різниця між ними?
4. В чому саме полягає двоєдність пізнання людиною світу?
5. Чи існує абсолютна істина?

Теми рефератів:

1. Істина і буття.
2. Основні ідеї та обґрунтування філософського агностицизму.
3. Проблема критеріїв істини в сучасній філософії.
4. Теорія пізнання як філософська наука.

Тема заняття. Логіка в структурі пізнавальних процесів.

Мета вивчення: осмислити феномен логіки, як науки про закони і форми правильного мислення; сформувати знання здобувачів вищої освіти про форми раціонального мислення; навчити здійснювати з поняттям різні логічні операції; розуміти судження як форму логічного мислення, вміти аналізувати судження і правильно їх використовувати в пізнавальній та професійній діяльності.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Місце логіки в методології наукового пізнання.
2. Логічна структура і логічна правильність міркувань.
3. Основні закони логіки як принципи правильного міркування.
4. Логічна характеристика поняття. Відношення між поняттями по змісту й обсягу.
5. Визначення як логічна операція. Правила визначення.

Література:

1. Берков В.Ф. Логика / В.Ф. Берков. – Минск: Тетра Системс, 2001. – 416 с.
2. Войшвилло Е.К. Логика / Е.К.Войшвилло, М.Г. Дегтярев. – Москва: Владос, 2001. – 528 с.
3. Гетманова А.Д. Логика: словарь и задачник / А.Д. Гетманова. – Москва: Владос, 1998.–336с.
4. Гетманова А.Д: Учебник по логике / А.Д. Гетманова. – Москва: ЧеРо, 2000. – 304 с.
5. Гладунський В.Н. Логіка для студентів економічних спеціальностей: Навчальний посібник / В.Н. Гладунський. – Львів: Афіша, 2002. – 359 с
6. Иванов Е.А. Логика: Учебник / Е.А. Иванов. – Москва: БЕК, 1998 – 309 с.
7. Ивин А.А. Искусство правильно мыслить / А.А. Ивин. – Москва: Наука, 1990. – 142 с.
8. Ивин А.А. По законам логики / А.А. Ивин. – Москва: Знание, 1983. – 56 с.
9. Курбатов В.И. Логика / В.И. Курбатов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. – 512 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Розуміти мову логіки висловлень та предикатів: особливості побудови та застосування.
2. Знати види аргументацій і доказу; правила і можливі помилки при доказі і спростуванні; суперечку і дискусію як різновиди аргументації.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Логіка як наука. Предмет логіки.
2. Значення логіки та її основні функції. Закони логіки.
3. Загальна характеристика понять.
4. Основні відношення між поняттями.
5. Форми раціонального пізнання: поняття, судження, умовиводи.
6. Судження як форма раціонального пізнання.

Теми рефератів:

1. Мислення як предмет вивчення логіки.
2. Діалектична логіка і логіка формальна.
3. Становлення логіки в епоху Античності і Середньовіччя.
5. Розвиток логіки у період Нового часу.
6. Судження як відображення дійсності.
7. Умовивід та його роль в мисленні людини.

Тема заняття. Свідомість.

Мета завдання: сформувати знання здобувачів про зміст основних концепцій походження свідомості, про основні чинники виникнення та функціонування свідомості, основні складові структури свідомості та її функції.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Проблема онтологічного статусу свідомості та її суттєві ознаки.
2. Проблема походження свідомості.
3. Ідеальний статус буття свідомості.
4. Структура та функції свідомості.

Література:

1. Андрющенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П.Андрющенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І. Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
3. Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г.Табачковський та інші. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.
4. Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інших. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.
5. Философия: учебник для высших учебных заведений. – Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 576 с.
6. Философия: учебное пособие для высших учебных заведений, издание 2-е, переработанное и дополненное. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 576 с.
7. Философия: Учебник / под ред. В.Д. Губина, Т.Ю. Сидориной, В.П.Филатова. – М.: Русское слово, 1996. – 432 с.
8. Філософія: Підручник / І.В. Бичко, І.В. Бойченко, В.Г. Табачковський та інші. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
9. Хрестоматия по философии: Учебное пособие, Изд. второе, перераб. и допол / П.В. Алексеев, А.В. Панин. - М.: ПБЮОЛ, 2000. – 576 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Розуміти структуру свідомості.
2. Знати предметно-практичні засади виникнення свідомості.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Чи може сформуватися свідомість у сліпоглухонімих дітей, якщо сформувати у них навички предметно-практичної діяльності?
2. На прикладі мультфільму “Мауглі” поясніть, чи може стати дитина розумною істотою, якщо вона виросла серед тварин?
3. Які питання дитини засвідчують, що в неї сформувалася свідомість і які свідчать про те, що в неї сформувалася самосвідомість?
4. Що означає “мислити абстрактно” і “мислити конкретно”?
5. Чим відрізняється мова жестів від вербальної мови?

Теми рефератів:

1. Людські виміри проблеми буття.
2. Свідомість і самосвідомість.
3. Основні проблеми наукового вивчення свідомості.
4. Свідомість і мова.

Тема заняття. Філософська антропологія.

Мета заняття: ознайомити здобувачів зі змістом основних концепцій походження людини та їхніми сучасними оцінками, розкрити сутнісні сили людини та основні складові людського способу буття.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Проблема походження людини.
2. Антропоцентризм в системі конкуруючих світоглядних настанов.
3. Діяльність та екзистенціалізм людського буття.
4. Сутнісні сили людини та багатство їх проявів.

Література:

1. Алексеев П.В. Философия. Учебник. Издание: 2-е переработанное и дополненное / П.В. Алексеев, А.В. Панин. – М.: “Проспект”, 1998. – 568 с.
2. Введение в философию. Учебно-методическое пособие (для студентов-заочников) / под.ред. Л.Н. Никитина. – К.: Абрис, 2000. – 118 с.
3. Енциклопедичний філософський словник. – К.: Абрис, 2002. - 742 с.
4. Кальной И.И. Философия: Учебник / И.И. Кальной. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 445 с.
5. Лазарев Ф.В. Философия: Учебное пособие / Ф.В. Лазарев, М.К.Трифопова. - Симферополь. Сонат, 1999. – 352с.
6. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І.Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
7. Спиркин А.Г. Философия: учебник / А.Г. Спиркин. - М.: Гардарики, 2001. – 736 с.
8. Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г. Табачковський та інш. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.
9. Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інш. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Знати завдання філософської антропології.
2. Знати предметно-практичні засади виникнення антропології.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Визначіть місце філософської антропології серед інших наук про людину.
2. Визначіть завдання філософської антропології.
3. Назвіть основні проблеми філософської антропології.
4. Зв'язок між концепціями походження людини та їх сучасними оцінками.

Теми рефератів:

1. Філософська антропологія, її генезис, проблемне поле і дисциплінарний статус.
2. Проблема людини в сучасній філософії.
3. Тіло, тілесність в контексті філософської рефлексії.
4. Екзистенціальні виміри людського буття.
5. Людина в системі соціальних відносин.

Тема заняття. Релігія як сфера духовної культури.

Мета вивчення: сформувати у майбутніх здобувачів вищої школи чітке наукове уявлення про феномен релігії, закономірності її виникнення, еволюції; з'ясувати зміст релігії як соціального явища, основних функцій її у суспільстві, усвідомити сутність релігійної картини світу, визначити її адекватність сучасним науковим уявленням про навколишній світ, показати внутрішню суперечливість релігійних соціальних доктрин.

Обсяг навчального часу: 4 год.

План заняття:

1. Сутність, структура і функції релігії.
2. Буддизм.
3. Християнство.
4. Іслам.

Література:

1. Академічне релігієзнавство. За науковою редакцією професора А.Колодного. - К.: Світ Знань, 2000 - 862 с.
2. Гараджа В.И. Социология религии: учебное пособие для студентов и аспирантов гуманитарных специальностей / В.И. Гараджа. – М.: Наука, 1996. – 223 с.
3. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні / М.Грушевський. – К.: Освіта, 1992. - 192 с.
4. Калінін Ю.А. Релігієзнавство: Підручник / Ю.А. Калінін, Е.А.Харьковщенко. - К.: Наукова думка, 1997. – С. 204-226.
5. Огієнко І.І. Українська церква. Нариси з історії православної церкви / І.І.Огієнко. – К.: Україна, 1993. - 284 с.
6. Релігієзнавство / Під ред. Законовича М. Київ. – 2000. – С. 290-310.
7. Релігієзнавство / Під ред. Бублика М. Київ “Юрінком Інтер”, – 1999. – С. 303-399.
8. Религиоведение. Хрестоматия. — М. Книжний дом «Университет», 2000. — 800 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Знати основні історичні етапи розвитку релігієзнавства.
2. Розуміти закономірності розвитку релігієзнавства.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. В чому відмінність об'єкту і предмету релігієзнавства?
2. Чим відрізняються етнічні релігії від родо-плем'яних? Охарактеризуйте різновиди етнічних релігій Індії, Китаю, інших країн.
3. Назвіть характерні риси світових релігій.
4. В чому виявляється своєрідність буддизму як світової релігії?
5. Охарактеризуйте історичну основу і теоретичні джерела появи християнства.
6. Розкрийте особливості історії, віровчення і культу православія, католицизму та протестантизму.

Теми рефератів:

1. Змістовне наповнення релігієзнавчих дисциплін.
2. Співвідношення релігієзнавства і теології.
3. Своєрідність буддизму як світової релігії.
4. Виникнення і поширення ісламу як виклик часу.
5. Історичні передумови появи течій християнства.

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

Кафедра філософії, соціально – політичних і правових наук

ПАКЕТ КОНТРОЛЬНИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ РЕЗУЛЬТАТІВ

НАВЧАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ (філософія, релігієзнавство, логіка)

підготовки здобувачів ступеня вищої

освіти _____ бакалавр _____

(назва рівня вищої освіти)

Спеціальності

- 6.010101 - Дошкільна освіта
- 6.010102 - Початкова освіта
- 6.010103 - Технологічна освіта
- 6.010105 - Корекційна освіта (за нозологіями)
- 6.010106 - Соціальна педагогіка
- 6.010201 Фізичне виховання
- 6.020303 - Філологія. Українська мова та література
- 6.020303 - Філологія. Мова та література (російська)
- 6.030509 - Облік і аудит
- 6.030601 – Менеджмент
- 6.030102 – Психологія
- 6.040201 – Математика
- 6.040203 – Фізика
- 6.010104 - Професійна освіта
- 6.130102 - Соціальна робота
- 6.020303 - Філологія. Мова та література (англійська, німецька)
- 6.010203 - Здоров'я людини
(код та назва спеціальності)

Укладачі:

д. ф.н., проф. **Мозговий Л.І.**,

к.ф.н., доц. **Абизова Л.В.**,

к.ф.н., доц. **Ємельяненко Г.Д.**

Розглянуто та схвалено на засіданні

кафедри філософії, соціально -

політичних і правових наук

від «16» лютого 2016 р.

Протокол № 13

Слов'янськ – 2016 р.

Завдання для контролю залишкових результатів навчання здобувачів у формі комплексних контрольних робіт

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна	Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)
----------------------	---

Контрольне завдання **варіант № 1.**

- 1 Обґрунтувати релігійний характер філософської думки Середньовіччя. (50 б).
- 2 Поняття як форма раціонального мислення. (50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна	Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)
----------------------	---

Контрольне завдання **варіант № 2.**

- 1 Проаналізувати поняття світогляду та його історичні типи. (50 б).
- 2 Світоглядні основи буддизму(50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна	Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)
----------------------	---

Контрольне завдання **варіант № 3.**

- 1 Особливості вітчизняної філософської парадигми.(50 б).
- 2 Релігійний культ. (50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна	Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)
----------------------	---

Контрольне завдання **варіант № 4.**

- 1 Проаналізувати проблему людини та суспільства в античній філософії (Сократ, Платон, Аристотель) (50 б).
- 2 Виникнення та розвиток родоплеменних релігій. (50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 5.

1 Визначити проблему індивідуальності та свободи у філософії екзистенціалізму.(50 б).

2. Основні напрямки в ісламі. (50 б)

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант №

6.

1 Дати оцінку гуманістичній направленості філософії епохи Відродження (пантеїзм, деїзм).(50 б.)

2 Основні концепції виникнення релігії. (50 б.)

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 7.

1 Охарактеризувати ідею надлюдини у філософії Ф. Ніцше.(50 б).

2 Наука і релігія у часному світі. (50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 8.

1 Визначити концепції походження свідомості.(50 б)..

2 Таїнства християнства.(50 б.)

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання варіант № 9.

1 Проаналізувати філософію Г.Сковороди.(50 б).

2 Виникнення та генеза ісламу. (50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання варіант № 10.

1 Проблема співвідношення духу і матерії у філософії.(50 б).

2 Генеза релігійних вірувань. (50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання варіант № 11.

1 Предмет і завдання філософії. (50 б).

2 Протестантизм: передумови виникнення, віровчення і культ.(50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання варіант № 12.

Проаналізувати історичні передумови та основні риси епохи Просвітництва:

1 людина та суспільство у філософії Вольтера та Ж.Ж.Руссо.(50 б).

2 Католицизм: віровчення та культ.(50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 13.

- 1 Проаналізувати філософські засади психоаналізу .(50 б).
- 2 Священі книги світових релігій .(50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 14.

- 1 Пояснити сутність критики християнства у філософії Л. Фейєрбаха. (50 б).
- 2 Рівні та форми пізнання. (50 б).

Кафедра філософії,

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 15.

- 1 Розкрити сутність філософії Платона.(50 б).
- 2 Сутність, структура і функції релігії. (50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 16.

- 1 Проаналізувати вчення про буття в античній філософії (Платон, Аристотель).(50 б).
- 2 Витоки християнства. Умови формування християнства (50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 17.

- 1 Назвати вихідні принципи філософії І. Канта .(50 б).
- 2 Світоглядні основи буддизму. Віровчення і культ (50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 18.

- 1 Визначити стародавню філософію: східну та західну парадигми.(50 б).
- 2 Характеристика протестантизму. (50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 19.

- 1 Визначити особливості філософської парадигми Нового часу.(50 б).
- 2 Логіка як наука.(50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 20.

- 1 Проблема субстанції у філософії.(50 б).
- 2 Структура поняття.(50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 21.

1 Охарактеризувати відмінність між західною і східною парадигмами філософії.(50 б).

2 Загальна характеристика понять. (50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 22.

1 Дати оцінку основній проблематиці середньовічної схоластики: співвідношення розуму та віри, проблема універсалій (А.Кентерберійський, У.Оккам).(50 б).

2 Судження як форма раціонального мислення. (50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 23.

1 Визначити діалектику і метафізику як методи відображення процесуальності буття світу.(50 б).

2 Предмет і значення логіки. (50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 24.

1 Проаналізувати рух і розвиток, простір і час як субстанціальні якості буття.(50 б).

2 Релігія і церква в сучасному світі (50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 25.

Проаналізувати антропологічний матеріалізм та гуманізм філософії

1 Л.Фейербаха.(50 б).

2 Основні закони логіки (50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 26.

1 Охарактеризувати пізнання як предмет філософського аналізу. (50 б.)

2 Релігійні цінності та свобода совісті. (50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 27.

Проаналізувати проблему універсалій у середньовічній філософії з позиції

1 номіналізму і реалізму.(50 б.)

2 Зміст і обсяг поняття (50 б.)

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 28.

1 Проаналізувати філософське вчення Сократа.(50 б).

2. Відношення між поняттями.(50 б).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 29.

- 1 Проблема існування людини в екзистенційній філософії. (50 б.)
- 2 Функції релігії у суспільстві. (50 б.)

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

Донбаський державний педагогічний університет

Навчальна дисципліна

Філософія (філософія,
релігієзнавство, логіка)

Контрольне завдання

варіант № 30.

- 1 Проаналізувати поняття дух, душа, духовність. (50 б.)
- 2 Особливості віровчення та культу православ'я.(50).

Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук

**Тематика рефератів з навчальної дисципліни
«Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)»**

1. Проблема людської долі у філософській антропології.
2. Основні засади розуміння людини та культури у філософії Постмодерну.
3. Комунікація та проблема інтерсуб'єктивності.
4. Антропологічні мотиви в сучасній герменевтиці.
5. Комунікативність як фактор людського світовідношення.
6. Час і простір у філософії доби Відродження.
7. Проблема розуміння у сучасній філософії.
8. Вчення про субстанцію Б.Спінози.
9. Філософське розуміння символу та символізму.
10. Філософські аспекти розуміння влади.
11. Філософія культури у фрейдизмі.
12. «Філософія серця» Г.Сковороди та П.Юркевича.
13. Філософія свободи М.Бердяєва.
14. Українська екзистенціальна філософія початку ХХ ст.
15. Екзистенціали людського існування в філософії С.К'єркегора.
16. Концепції любові в західній філософії.
17. Вчення про безсмертя у філософії ХХ століття.
18. Феномен чоловічого та жіночого у філософії ХХ століття.
19. Ноосфера і проблема людини у О.Вернадського.
20. Філософія безгрунтовності Л.Шестова.
21. Філософія людини в романтизмі.
22. Філософія людини у Ф.Ніцше.
23. Різновиди бунту у А.Камю.
24. Розвиток герменевтики у ХХ столітті.
25. Розуміння історії у К.Ясперса.
26. Філософія людини у Е.Фромма.
27. Антропологічні мотиви філософії Августина Блаженного.
28. Поняття простору і часу в філософії Г.Гегеля.
29. Поняття простору і часу у філософії І.Канта.
30. Неофрейдизм як напрям філософської думки.
31. Воля до влади в людському світовідношенні.
32. Проблема «вільного вибору» у філософії ХХ ст.
33. Вчинок: між добром і злом.
34. Духовно-практичне освоєння світу та духовність.
35. Етика у філософії І.Канта.
36. Роль інтуїції у пізнанні.
37. Проблема людини у філософії Давнього Сходу.
38. Розвиток суспільства в розумінні сучасної соціальної філософії.
39. Постмодернізм як культурне явище філософії кінця ХХ ст.
40. Проблема вибору у філософії Ж.-П.Сартра.
41. Антропосоціогенез: етапи та фактори.
42. Людина у пошуках смислу життя у працях В.Франкла.
43. Ознаки релігійної віри та їх розрізнення.

44. Особливості релігійного відображення дійсності: монотеїзм, пантеїзм, політеїзм.
45. Специфіка та структура релігійної свідомості. Відмінність язичництва та неоязичництва.
46. Причини, які породжують релігійність. Основні віровчення їх тлумачення.
47. Сутність і види культів. Обрядовий та догматичний бік культів.
48. Види та специфіка первісних вірувань. Основні поняття віровчень.
49. Типологія релігій. Відрізнити світові релігії від національно-державних.
50. Зміст релігійних вчень конфуціанства, синтоїзму, іудаїзму, буддизму, християнства, ісламу. Віровчення світових релігій.
51. Основні напрямки протестантизму. Основні релігійні символи.
52. Основні етапи розвитку вільнодумства.
53. Релігія як феномен духовної культури.
54. Походження та форми релігії.
55. Буддизм: історія і сучасність.
56. Християнство: витоки, еволюція і сучасний стан.
57. Іслам: витоки, еволюція і сучасність.
58. Християнство в контексті культури українського народу.
59. Основні релігієзнавчі концепції.
60. Українська сучасна Греко-Католицька церква.
61. Поняття про мислення.
62. Поняття про логічну форму.
63. Загальна характеристика поняття.
64. Загальна характеристика судження.
65. Загальна характеристика основних законів логіки.
66. Загальні правила категоричного силлогізму.
67. Поняття гіпотези і її структури.

Питання до заліку з навчальної дисципліни

«Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)»

1. Предмет і специфіка філософії.
2. Філософія як теоретична основа світогляду. Світ філософських роздумів.
3. Поняття і типи світогляду.
4. Соціокультурна постановка основного питання філософії.
5. Загальна характеристика матеріалізму та основні його форми.

6. Загальна характеристика ідеалізму та основні його форми.
7. Основні функції філософії.
8. Співвідношення філософії і науки.
9. Основні парадигми стародавньої філософії.
10. Давньоіндійська філософія.
11. Давньокитайська філософія.
12. Людина у філософії стародавнього Сходу.
13. Філософія докласичного періоду античності.
14. Проблема буття в античній філософії класичного періоду.
15. Людина та суспільство в античній філософії (Сократ, Платон, Аристотель).
16. Гносеологія та онтологія Платона.
17. Середньовічна парадигма мислення.
18. Філософія Августина Блаженного.
19. Антропоцентричний характер філософії Відродження. Гуманізм і проблема індивідуальності.
20. Натурфілософія Відродження.
21. Проблема методу пізнання у філософії Нового часу (Ф.Бекон, Р.Декарт).
22. Проблема людини та суспільства у філософії Просвітництва.
23. Загальна характеристика німецької класичної філософії.
24. І. Кант – дуалізм світу людського буття: природного та морального.
25. Закони діалектики Г.Гегеля.
26. Філософські погляди Л.Фейєрбаха.
27. Концепція «волі» в некласичній філософії (А.Шопенгауер, Ф.Ніцше).
28. Проблема існування людини в екзистенціальній філософії.
29. Особливості типу української філософської парадигми.
30. Філософські ідеї Г.Сковороди.

**Перелік питань до іспиту з навчальної дисципліни:
“Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)”**

1. Специфіка філософського освоєння дійсності.
2. Філософія як теоретична основа світогляду. Світ філософських роздумів.
3. Основні функції філософії.
4. Основні парадигми стародавньої філософії.
5. Давньоіндійська філософія.
6. Давньокитайська філософія.
7. Людина у філософії стародавнього сходу.
8. Філософія докласичного періоду античності.
9. Проблема буття в античній філософії класичного періоду.
10. Людина і суспільство в античній філософії (Сократ, Платон, Арістотель).
11. Середньовічна парадигма мислення.
12. Онтологія та гносеологія Середньовіччя.
13. Антропоцентричний характер філософії Відродження. Гуманізм і проблема індивідуальності.
14. Проблема методу у філософії Нового часу (Ф.Бекон, Р.Декарт).
15. І.Кант – дуалізм світу людського буття: природного і морального.
16. Філософія Г.Гегеля.
17. Філософські погляди Л.Фейєрбаха.
18. Перегляд класичної моделі світорозуміння. Основні риси некласичної філософії.
19. Категоричний імператив І.Канта.
20. Концепція «волі » в некласичній філософії (А.Шопенгауер, Ф.Ніцше).
21. Ідея несвідомого та психоаналіз у філософії З.Фрейда.
22. Історична доля фрейдизму у ХХ ст. (К.Юнг, Е.Фромм).
23. Проблема існування людини в екзистенціальній філософії.
24. Особливості української філософської парадигми.
25. Філософські ідеї Г.Сковороди.
26. Філософія П.Юркевича.
27. Загальна характеристика матеріалізму та основні його форми.
28. Загальна характеристика ідеалізму та основні його форми.
29. Філософський смисл проблеми буття.
30. Зміст і пізнавальне значення субстанції у філософії.
31. Філософська характеристика часу.
32. Філософська характеристика простору.
33. Гносеологічна проблематика в історії філософської думки.
34. Емпіричний та теоретичний рівні пізнання.
35. Наука як соціокультурний феномен. Етика науки.
36. Проблема істини у пізнанні.
37. Діалектика і метафізика. Історичні форми діалектики.
38. Філософський підхід до дослідження мислення.
39. Поняття про дух і душу у філософії.
40. Проблема визначення свідомості в історії філософії.
41. Основні підходи до дослідження свідомості.

42. Філософська антропологія. Проблема людського начала.
43. Філософська концепція людини. Подолання бінарної опозиції духу і тіла.
44. Філософія особистості.
45. Основні виміри сутності людини.
46. Рівні психічного життя людини: несвідоме, підсвідоме, надсвідоме.
47. Заборона на особистість. Індивід як ре презент маси.
48. Відчуження людини у сучасному світі.
49. Буттєвість, свобода і творчість як сутнісні характеристики людини.
50. Сутність та структура релігії.
51. Основні релігієзнавчі концепції.
52. Функції релігії та її роль у житті суспільства.
53. Світові релігії.
54. Світоглядні основи буддизму. Віровчення і культ.
55. Витоки християнства. Умови формування християнства.
56. Виникнення, поширення та еволюція християнства.
57. Священі книги світових релігій.
58. Православ'я. Загальна характеристика, організаційна структура.
59. Віросповідні і культові особливості в православ'ї.
60. Католицизм: догматика та культ.
61. Протестантизм: догматика та культ.
62. Особливості та класифікація нових релігійних течій та організацій
63. Іслам: догматика, культова практика.
64. Основні напрямки в ісламі.
65. Догмати та моральна доктрина християнського віровчення.
66. Логіка як наука. Предмет логіки.
67. Індукція і дедукція як методи пізнання.
68. Значення логіки та її основні функції.
69. Істинність і правильність мислення.
70. Закони логіки.
71. Загальна характеристика понять.
72. Логічні операції з поняттями.
73. Зміст, обсяг, та види понять.
74. Основні відношення між поняттями.
75. Чуттєве і раціональне пізнання.

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

Кафедра філософії, соціально – політичних і правових наук

ДИДАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ
із навчальної дисципліни
ФІЛОСОФІЯ (філософія, релігієзнавство, логіка)
підготовки здобувачів ступеня вищої
освіти _____ бакалавр _____
(назва рівня вищої освіти)
Спеціальності

- 6.010101 - Дошкільна освіта
- 6.010102 - Початкова освіта
- 6.010103 - Технологічна освіта
- 6.010105 - Корекційна освіта (за нозологіями)
- 6.010106 - Соціальна педагогіка
- 6.010201 Фізичне виховання
- 6.020303 - Філологія. Українська мова та література
- 6.020303 - Філологія. Мова та література (російська)
- 6.030509 - Облік і аудит
- 6.030601 – Менеджмент
- 6.030102 – Психологія
- 6.040201 – Математика
- 6.040203 – Фізика
- 6.010104 - Професійна освіта
- 6.130102 - Соціальна робота
- 6.020303 - Філологія. Мова та література (англійська, німецька)
- 6.010203 - Здоров'я людини
(код та назва спеціальності)

Укладачі:

д. ф.н., проф. **Мозговий Л.І.**,
к.ф.н., доц. **Абизова Л.В.**,
к.ф.н., доц. **Ємельяненко Г.Д.**
Розглянуто та схвалено на засіданні
кафедри філософії, соціально -
політичних і правових наук
від «16» лютого 2016 р.
Протокол № 13

Слов'янськ – 2016 р.

Методичні поради:

1. Освоєння матеріалу має будуватися на принципах теоретичності та актуальності, плюралізму та історико-порівняльного аналізу.

2. Доцільно проблематизувати актуальні питання сучасної освітньої практики і науки (філософії, релігієзнавства, логіки).

3.3 метою уникання довільних та безпідставних міркувань необхідно прагнути до побудови концептуальних схем інтерпретації проблемних питань.

Тема	Завдання	Рекомендована література	Форми контролю
№1.Предмет філософії та коло її основних проблем.	<p>1.Структура філософського знання.</p> <p>2.Поняття світогляду та його історичні типи: міфологічний, релігійний, філософський.</p> <p>3.Специфіка філософського світогляду. Основне питання філософії.</p> <p>4.Філософія у системі культури. Функції філософії.</p>	<p>1.Андрющенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П. Андрющенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.</p> <p>2.Бичко А.К. Історія філософії / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.</p> <p>3.Енциклопедичний філософський словник. – К.: Абрис, 2002. - 742 с.</p> <p>4.Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І. Mozgoviy, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.</p>	Реферат, опитування
№2.Філософія епохи Античності та Середньовіччя.	<p>1.Основні етапи Античної філософії.</p> <p>2.Характерні риси філософії Платона і Аристотеля.</p>	<p>1.Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І. Mozgoviy, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.</p>	Реферат, опитування

	<p>3.Проведні проблеми апологетики та патристики.</p> <p>4.Схоластика та містика, як напрями середньовічної філософії.</p>	<p>літератури, 2009. – 456 с.</p> <p>2.Спиркин А.Г. Философия: учебник / А.Г. Спиркин. - М.: Гардарики, 2001. – 736 с.</p> <p>3.Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г. Табачковський та інш. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.</p> <p>4.Хироси Н. История философской мысли Японии / Н. Хироси. – М.: Прогресс, 1991. – 412 с.</p>	
<p>№3.Новоєвропейська філософія XVII-XVIII століття.</p>	<p>1.Особливості поглядів на історію, державу, людину, суспільство філософів просвітників.</p> <p>2.Проблема субстанції у філософії Нового часу (Р.Декарт, Б.Спіноза, Дж.Берклі, Д.Юм, Г.Ляйбніц)</p> <p>3.Проблема методу пізнання: емпіризм та раціоналізм</p> <p>4.Теорія суспільного договору та природних прав.</p>	<p>1.Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І. Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.</p> <p>2.Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г. Табачковський та інш. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.</p> <p>3.Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інш. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.</p> <p>4.Философия: учебник для высших учебных</p>	<p>Реферат, опитування</p>

		заведений. – Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 576 с.	
№4. Некласична філософія.	<p>1. Особливості, представники та течії неklasичної філософії ХХ ст</p> <p>2. Ірраціоналістичні та сцієнтичні течії в неklasичній філософії ХІХ ст.</p> <p>3. Антропологічно-гуманістична філософія ХХ ст.</p> <p>4. Науково-натуралістична філософія ХХ ст.</p>	<p>1. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч. посібник / Л.І. Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.</p> <p>2. Спиркин А.Г. Философия: учебник / А.Г. Спиркин. - М.: Гардарики, 2001. – 736 с.</p> <p>3. Философия: Учебник / Под ред. В.Д. Губина, Т.Ю. Сидориной, В.П. Филатова. – М.: Русское слово, 1996. – 432 с.</p> <p>4. Філософія: Підручник / Бичко І.В., Бойченко І.В., Табачковський В.Г. та інші. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.</p>	Реферат, опитування
№5. Вітчизняна філософія.	<p>1. Ідеї гуманізму в Україні.</p> <p>2. Філософські погляди Т. Шевченка.</p> <p>3. «Філософія серця» П. Юркевича.</p> <p>4. Вчення Г. Сковороди, як важлива віха в українській філософії.</p>	<p>1. Андрущенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П. Андрущенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368с.</p> <p>2. Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч. посібник / Л.І. Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.</p>	Реферат, опитування

		<p>3.Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г. Табачковський та інші. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.</p> <p>4.Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інших. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.</p>	
№6.Генеза філософської думки.	Змістовий модуль І	<p>1.Философия: учебник для высших учебных заведений. – Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 576 с.</p> <p>2.Философия: учебное пособие для высших учебных заведений, издание 2-е, переработанное и дополненное. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 576 с.</p> <p>3.Философия: Учебник / Под ред. В.Д. Губина, Т.Ю. Сидориной, В.П. Филатова. – М.: Русское слово, 1996. – 432 с.</p> <p>4.Філософія: Підручник / Бичко І.В., Бойченко І.В., Табачковський В.Г. та інші. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.</p>	Опитування Контрольно-модульне завдання№1
№7.Онтологія і гносеологія.	<p>1.Філософський зміст проблеми буття.</p> <p>2.Простір і час як форми існування</p>	<p>1.Андрющенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П. Андрющенко, М.І. Михальченко. –</p>	Реферат, опитування

	<p>матерії</p> <p>3.Соціально-практична природа пізнання</p> <p>4.Сутність пізнавального процесу, принципи його та особливості.</p>	<p>К.: Генеза, 1996. – 368с.</p> <p>2.Мозговий Л.І. Філософія. Кредитно - модульний курс: навч.посібник / Л.І. Мозговий, І.В. Бичко, Р.О. Додонов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.</p> <p>3.Філософія: Курс лекцій, навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г. Табачковський та інш. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.</p> <p>4.Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний і інші; за ред. Г.А. Заїченко та інш. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.</p>	
№8.Форми раціонального мислення.	<p>1.Джерела пізнання.</p> <p>2.Чуттєвий досвід і раціональне мислення: їх основні форми і способи взаємодії.</p> <p>3.Сенсуалізм і раціоналізм.</p> <p>4.Пізнання, як єдність чуттєвого, раціонального, інтуїтивного, емоційного і морального моментів.</p>	<p>1.Берков В.Ф. Логика / В.Ф. Берков. – Минск: Тетра Системс, 2001. – 416 с.</p> <p>2.Войшвилло Е.К. Логика / Е.К.Войшвилло, М.Г. Дегтярев. – Москва: Владос, 2001. – 528 с.</p> <p>3.Гетманова А.Д. Логика: словарь и задачник / А.Д. Гетманова. – Москва: Владос, 1998.–336с.</p> <p>4.Иванов Е.А. Логика: Учебник / Е.А. Иванов. – Москва: БЕК, 1998 – 309 с.</p>	Реферат, опитування
№9.Проблема	1.Проблема	1.Философия: учебник	Реферат,

<p>людини і людської свідомості.</p>	<p>свідомості у філософії. Генезис свідомості та її сутність.</p> <p>2.Свідомість, як філософська проблема.</p> <p>3.Сутність і природа людини.</p> <p>4.Філософський аналіз проблеми сенсу життя.</p>	<p>для вищих учебных заведений. – Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 576 с.</p> <p>2.Философия: учебное пособие для выших учебных заведений, издание 2-е, переработанное и дополненное. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 576 с.</p> <p>3.Философия: Учебник / Под ред. В.Д. Губина, Т.Ю. Сидориной, В.П. Филатова. – М.: Русское слово, 1996. – 432 с.</p> <p>4.Філософія: Підручник / Бичко І.В., Бойченко І.В., Табачковський В.Г. та інші. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.</p>	<p>опитування</p>
<p>№10.Сфери духовного життя людини.</p>	<p>Змістовний модуль II</p>	<p>1.Академічне релігієзнавство. За науковою редакцією професора А.Колодного. - К.: Світ Знань, 2000 - 862 с.</p> <p>2.Релігієзнавство / Під ред. Законовича М. Київ. – 2000. – С. 290-310.</p> <p>3.Релігієзнавство / Під ред. Бублика М. Київ “Юрінком Інтер”, – 1999. – С. 303-399.</p> <p>4.Религиоведение. Хрестоматия. — М. Книжній дом «Университет», 2000. — 800 с.</p>	<p>Опитування</p> <p>Контрольно-модульне завдання№2</p>

КОНТРОЛЬНІ МОДУЛЬНІ ЗАВДАННЯ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I.

Варіант № I.

I РІВЕНЬ.

1. Видатним енциклопедистом античності був:

- а) Протагор;
- б) Анаксимен;
- в) Арістотель;

2. Теорія пізнання - це:

- а) аксіологія;
- б) онтологія;
- в) гносеологія;

3. Філософський метод інтерпретації - це:

- а) діалектика;
- б) герменевтика;
- в) феноменологія;

4. Патристика – це:

- а) напрямок у давній філософії;
- б) філософська діяльність батьків церкви;
- в) заперечення філософії;

5. Центральним елементом в системі середньовічної філософії був:

- а) космос;
- б) бог;
- в) гуманізм;

II РІВЕНЬ:

2. Зробіть порівняльний аналіз різних типів відношень людина-світ у філософських парадигмах Сходу та Заходу.

3. Охарактеризуйте основні риси вітчизняної філософії.

2. Які риси середньовічної філософії зберегли свою актуальність? Аргументуйте відповідь.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I.
Варіант № 2.

I РІВЕНЬ

1. Теза «Мислю, отже існую» є основою теорії пізнання :

- а) Ф.Бекона,
- б) Р.Декарта;
- в)Б.Спінози.

2. Принцип, згідно з яким Бог визначає весь хід історії і долю кожної людини:

- а) фідейзм;
- б) провіденціалізм;
- в) креаціонізм.

3. Який напрямок був розвинений у філософії Р.Декарта:

- а) скептицизм;
- б) раціоналізм;
- в) позитивізм.

4. Засновник античної діалектики:

- а) Фалес;
- б) Геракліт;
- в) Протагор.

5. Богословське вчення Ф. Аквінського:

- а) матеріалізм;
- б) томізм;
- в) соліпсизм.

II РІВЕНЬ

1. Порівняйте основні характеристики цивілізацій східного та західного типів.

2. Дослідіть трансформацію ідеї Бога у епоху Відродження.

3. У чому полягає відмінність некласичної філософії від класичної?

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.
Варіант № 3.**

І РІВЕНЬ

1. Субстанція – це:

- а) першооснова всього суцього;
- б) напрям давньогрецької філософії;
- в) богословське вчення.

2. Діалектика – це філософське вчення про:

- а) вічність буття;
- б) походження світу;
- в) загальну зміну;

3. Ідею про те, що душа людини є «tabula rasa», відстоював:

- а) Г.Гоббс;
- б) Дж.Локк;
- в) Дж.Берклі.

4. Епоха відновлення ідеалів античності в Європі:

- а) Відродження;
- б) Новий час;
- в) Середньовіччя.

5. Який напрямок був розвинений у філософії А.Шопенгауера:

- а) історичний матеріалізм;
- б) волонтаризм;
- в) неопозитивізм.

II РІВЕНЬ

1. Позначте основні напрями розвитку ідей в античній натурфілософії.

2. Розкрийте зміст категоричного імперативу І. Канта.

3. Концепція спорідненої праці Г.Сковороди.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. Варіант № 4.

І РІВЕНЬ.

1. Теза «знання – сила» належить:

- а) Ф.Бекону;
- б) Р.Декарту;
- в) Ім. Канту.

2. Натурфілософія – це:

- а) філософія природи;
- б) філософія, в центрі якої є людина;
- в) філософія буття.

3. Що є більш характерним для раціоналізму:

- а) передбачуваність;
- б) розумність;
- в) чуттєвість.

4. Який метод був розвинений у філософії Г.-В.-Ф. Гегеля:

- а) індуктивний;
- б) дедуктивний;
- в) діалектичний

5). «Пізнай себе» сказав:

- а) М.Гайдеггер;
- б) Ф.Бекон;
- в) Сократ.

ІІ РІВЕНЬ.

1. Проаналізуйте основні переваги і недоліки індуктивного методу, розробленого Ф.Беконем, та дедуктивного методу, якого дотримувався Р.Декарт.

2. Антропологічний матеріалізм Л.Фейербаха.

3. Гуманістична спрямованість вчення Конфуція та природний закон Дао у Лао – цзи.

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I.
Варіант № 5.**

I РІВЕНЬ

1. У філософії Нового часу на першому плані була проблема:

- а) бога;
- б) природи;
- в) методу.

2. Який історичний тип світогляду намагається пояснити світ на основі розуму і знання:

- а) теологія;
- б) філософія;
- в) релігія;

3. Що означає принцип «Дао»?:

- а) еквівалент Бога;
- б) зібрання законів та норм поведінки;
- в) закон природи, суспільства та людей, який керує світом.

4. Якого твердження дотримується раціоналізм?

- а) «Світ є комплекс моїх відчуттів»;
- б) «Я мислю, отже існую»;
- в) «Немає нічого у розумі, чого б не було у почуттях»;

5. Який напрямок був розвинений у філософії Ф.Бекона:

- а) емпіризм;
- б) екзистенціалізм;
- в) позитивізм.

II РІВЕНЬ

1. Що спільного та відмінного у філософії Платона й Аристотеля.
2. Прокоментуйте тезу Ф.Ніцше «Бог помер»
3. Охарактеризуйте основні риси німецької класичної філософії.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I.

Варіант № 6

I РІВЕНЬ

1. Теоцентризм – це принцип згідно з яким абсолютним началом і центром Всесвіту проголошується:

- а) людина;
- б) Бог;
- в) матерія.

3. Що є більш характерним для емпіризму:

- а) інтуїція;
- б) мудрість;
- в) досвід;

4. Ідея надлюдини належить:

- а) Ф. Ніцше;
- б) І. Канту;
- в) Р. Декарту.

5. “Коперніканський переворот” у філософії здійснив:

- а) Р. Декарт;
- б) Г.-В.-Ф. Гегель;
- в) І. Кант.

II РІВЕНЬ

1. Охарактеризуйте основні ідеї провідних філософських шкіл Стародавнього Китаю.

2. Розкрийте зміст законів діалектики Г.-В.-Ф. Гегеля.

3. Поміркуйте, чи можливо й яким чином у процесі пізнання позбавитися від основних ідолів, які, згідно Ф. Бекона, заважають людині адекватно пізнавати.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II Варіант № I

I РІВЕНЬ:

1. В якому судженні дано майже повне визначення буття:

- а) буття – це весь матеріальний світ;
- б) буття – це всі форми психічної діяльності;
- в) буття – це те що існує.

2. В якому місті була в XV-м столітті відроджена Платонівська академія?

- а) Римі;
- б) Флоренції;
- в) Парижі.

3. Німецьку класичну філософію сформували:

- а) О. Конт, Дж. Мілль та Г. Спенсер;
- б) А. Шопенгауер, Ф. Ніцше;
- в) І. Кант, І. Фіхте, Ф. Шеллінг, Г.-В.-Ф. Гегель.

4. Що вивчає гносеологія?

- а) питання буття;
- б) питання сенсу життя;
- в) питання пізнання.

5. Основними формами чуттєвого пізнання є

- а) відчуття, сприйняття й судження.
- б) відчуття, сприйняття й уявлення.
- в) уявлення, судження й умовивід.

II РІВЕНЬ:

1. Розкрийте основні аспекти значення проблеми буття для філософії.

3. Розкрийте основний зміст видів, рівнів та форм пізнання.

2. Охарактеризуйте релігію як форму суспільної свідомості.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Варіант № 2.

I РІВЕНЬ:

1. Основний об'єкт дослідження, міра речей і відносин в епоху Відродження:

- а) людина;
- б) Бог;
- в) природа.

2. «Світ у своїй сутності не можна пізнати» вважали :

- а) скептики;
- б) стоїки;
- в) агностики.

3. Вчення про найбільш загальні закони розвитку природи, суспільства та пізнання є:

- а) софістика;
- б) метафізика;
- в) діалектика.

4. Особливості раціоналізму XVII ст. зумовила:

- а) математика;
- б) естетика;
- в) політика.

5. Звернення мислення на себе з метою зрозуміння своїх дій:

- а) медитація;
- б) рефлексія;
- в) релаксація

II РІВЕНЬ.

2. Як розумілося буття в античній та середньовічній філософії.

3. Назвіть і охарактеризуйте основні концепції істини.

2. Соціально-економічні та ідейні умови виникнення християнства.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Варіант № 3.

I РІВЕНЬ:

1. Знайдіть метафізичне судження про простір та час:

- а) простір та час пов'язані з матерією;
- б) простір та час існують незалежно від матерії;
- в) простір та час існують в єдності один з одним.

2. Метод пізнання, в основі якого рух думки від загального до одиничного:

- а) дедукція;
- б) індукція;
- в) інтенція;

3. Проблеми буття в контексті вчення про ноосферу аналізував:

- а) Конфуцій;
- б) В.І. Вернадський;
- в) І.Г. Фіхте;

4. Істина – це

- а) адекватне відображення в свідомості людини об'єктивної реальності;
- б) зміст людських знань, який не залежить від суб'єкта;
- в) основна характеристика відношення пізнавального образу до об'єкту пізнання.

5. Яка категорія співвідноситься з категорією «необхідність»:

- а) можливість;
- б) випадковість;
- в) явище.

II РІВЕНЬ

1. Охарактеризуйте основні філософські проблеми антропосоціогенезу.
2. Функції релігії.
3. Визначте відношення між поняттями (Л.Н. Толстой - автор роману «Війна і мир»; студент – спортсмен; ссавець – кішка; береза – ялинка - дерево).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Варіант № 4.

I РІВЕНЬ

1. Розкладання фактів на їх елементарні складники є:

- а) абстрагуванням;
- б) аналізом;
- в) синтезом.

2. Філософська теза, згідно якій, довести можна все, що бажано, у залежності від підстав, притаманна:

- а) софістиці;
- б) метафізиці;
- в) діалектиці.

3. Світоглядна функція філософії полягає в тому, що:

- а) філософія здійснює рефлексію сучасної їй культури;
- б) філософія сприяє поліпшенню характерів людей;
- в) філософія допомагає людині зрозуміти саму себе та своє місце в світі.

4. Філософський напрям, який основою пізнання вважає чуттєвий досвід – це:

- а) емпіризм;
- б) соліпсизм;
- в) раціоналізм.

5. Пояснення явищ на основі причинної зумовленості – це:

- а) монізм;
- б) детермінізм;
- в) етатизм.

II РІВЕНЬ

1. Визначте відношення між поняттями (великий дім – маленький дім; великий дім – невеликий дім; людина – звір; людина – добра людина; звір – птах; число – число 5; раціональне число – ірраціональне число).

2. Таїнства християнства.

3. Догматика і культ католицизму.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II Варіант № 5.

I РІВЕНЬ

1. Світогляд - це:

- а) сукупність знань, якими володіє людина;
- б) сукупність поглядів, оцінок, емоцій, які характеризують ставлення людини до світу і до самої себе;
- в) система адекватних переваг зрілої особистості.

2. Напрямок, що заперечує існування Бога, називається:

- а) атеїзм;
- б) скептицизм;
- в) агностицизм.

3. Закон відплати в індійській релігії та релігійної філософії, що визначає характер нового народження перевтілення:

- а) карма;
- б) сансара;
- в) мокша.

4. Основне твердження емпіризму:

- а) вищий вид пізнання – інтуїція;
- б) все знання людини ґрунтується на досвіді;
- в) усе ставити під сумнів.

5. Проста неподільна субстанція згідно Г.В. Лейбніца:

- а) монада;
- б) ідея;
- в) апейрон.

II РІВЕНЬ

1. Прокоментуйте сенс людського життя в філософії екзистенціалістів.
2. Розкрийте відношень між поняттями (тварина – рослина; філософі – не філософ; філософія – мистецтво; капіталізм – студент; нація - народ; велике місто – південне місто; поняття – абстрактне поняття).
3. Сутність і структура релігії.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Варіант № 6.

I РІВЕНЬ

1. Основним принципом античної філософії був:

- а) космоцентризм;
- б) геоцентризм;
- в) антропоцентризм;

2. Вперше поняття буття в філософії вжив:

- а) С.Боецій;
- б) Парменід;
- в) Г. В. Ф. Гегель.

3. Хто з античних філософів вчив, що все розвивається, що першопричина світу і його першооснова - це вогонь, що в одну і ту ж річку не можна увійти двічі:

- а) Фалес;
- б) Геракліт;
- в) Демокріт.

4. В античності заслуга відкриття надчуттєвого світу ідей належить:

- а) Піфагору;
- б) Сократу;
- в) Платону.

5. Характерною рисою середньовічної філософії є:

- а) космоцентризм;
- б) антропоцентризм;
- в) геоцентризм.

II РІВЕНЬ

1. Свідомість, самосвідомість, підсвідомість: форми прояву і проблеми взаємодії.

2. Проаналізуйте зміст категорій «субстанція», «рух», «час» і «простір».

3. Сучасні протестантські віровчення: баптизм, п'ятидесятництво, методизм, адвентизм.

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

Кафедра філософії, соціально – політичних і правових наук

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ ЗДОБУВАЧІВ

Із навчальної дисципліни

ФІЛОСОФІЯ (філософія, релігієзнавство, логіка)

підготовки здобувачів ступеня вищої

освіти _____бакалавр_____

(назва рівня вищої освіти)

Спеціальності

- 6.010101 - Дошкільна освіта
  - 6.010102 - Початкова освіта
  - 6.010103 - Технологічна освіта
  - 6.010105 - Корекційна освіта (за нозологіями)
  - 6.010106 - Соціальна педагогіка
  - 6.010201 Фізичне виховання
  - 6.020303 - Філологія. Українська мова та література
  - 6.020303 - Філологія. Мова та література (російська)
  - 6.030509 - Облік і аудит
  - 6.030601 – Менеджмент
  - 6.030102 – Психологія
  - 6.040201 – Математика
  - 6.040203 – Фізика
  - 6.010104 - Професійна освіта
  - 6.130102 - Соціальна робота
  - 6.020303 - Філологія. Мова та література (англійська, німецька)
  - 6.010203 - Здоров'я людини
- (код та назва спеціальності)

Укладачі:

д. ф.н., проф. **Мозговий Л.І.**,

к.ф.н., доц. **Абизова Л.В.**,

к.ф.н., доц. **Ємельяненко Г.Д.**

Розглянуто та схвалено на засіданні

кафедри філософії, соціально -

політичних і правових наук

від «16» лютого 2016 р.

Протокол № 13

Слов'янськ – 2016 р.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ ЗДОБУВАЧІВ

Оцінювання знань здобувачів з навчальної дисципліни «Філософії освіти і науки» здійснюється у вигляді поточного контролю знань здобувачів та оцінювання самостійної роботи здобувачів відповідно до робочої навчальної програми.

Поточний контроль знань здобувачів з навчальної дисципліни «Філософія освіти і науки» проводиться за такими формами:

- а) під час лекційних занять;
- б) *під час самостійних занять*:
  - опитування або тестування знань здобувачів з теоретичного матеріалу;
  - оцінка виконання ситуаційних вправ та завдань під час заняття;
- в) *за результатами виконання завдань самостійного опрацювання (індивідуальних завдань)*:
  - оцінка виконання домашніх завдань під час заняття;
  - оцінка підготовки глосарію, презентацій;
  - обговорення матеріалів рефератів під час практичних занять;
  - обговорення матеріалів доповідей із поставленого проблемного питання, проведення дискусій, підведення резюме з цього питання під час практичного заняття.

Шкала оцінювання: національна та накопичувальна 100-бальна

За 100-бальною шкалою	За національною шкалою
90 – 100 балів	відмінно
89 – 75 балів	добре
60 – 74 балів	задовільно
26 – 59 балів	незадовільно
0 – 25 балів	не прийнято

Максимальна кількість балів під час оцінювання знань здобувачів у процесі *лекційного заняття* виставляється за такими критеріями:

- присутність здобувачів на лекції, складання її конспекту та активна участь у процесі лекції.

Максимальна кількість балів при оцінювання знань здобувачів у процесі самостійної роботи виставляється за такими критеріями:

- під час опитувань – за повну і ґрунтовну відповідь на задане запитання з теми заняття;
- під час тестування – за правильні відповіді на всі запитання тесту з теми заняття;
- у процесі виконання ситуаційних вправ і завдань – за запропонований правильний алгоритм (послідовність) виконання завдання; за знання теоретичних основ проблеми, порушеної в завданні; за володіння формулами та математичними методами, необхідними для виконання завдання; за отриманий правильний результат.

Максимальна кількість балів під час оцінювання знань здобувачів у процесі *написання поточних проміжних контрольних робіт* виставляється за правильні відповіді на всі питання роботи.

Максимальна кількість балів під час оцінюванні знань здобувачів у процесі *написання контрольних робіт* виставляється за правильні відповіді на всі питання роботи.

Максимальна кількість балів під час оцінювання знань здобувачів у процесі *контрольного заходу* виставляється за правильні відповіді на всі питання.

Максимальна кількість балів під час оцінюванні *рефератів та презентацій за визначеними темами* виставляється відповідно до критеріїв:

- за повноту та використання сучасних концепцій і джерел інформації (крім лекційного конспекту має бути ще не менше трьох джерел інформації);

- за оформлення роботи згідно з вимогами і наявність посилань на літературні джерела;

- за наявність змістовних висновків;

- за глибокі знання навчального матеріалу, що містяться в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах.

Фактична кількість балів, отримана здобувачів за результатами поточного контролю та підсумками контрольного заходу, переводиться в державну оцінку за такими критеріями:

A – оцінка «відмінно» (90-100 балів) виставляється за глибокі знання навчального матеріалу, наявного в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, уміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку й розвитку, чітко, лаконічно, логічно послідовно відповідати на поставлені питання, уміння застосовувати теоретичні положення під час виконання практичних завдань;

BC – оцінка «добре» (89-75 балів) виставляється за міцні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення під час виконання практичних завдань, які, однак, містять певні (несуттєві) неточності;

DE – оцінка «задовільно» (60-74 балів) виставляється за посередні знання навчального матеріалу, недостатньо аргументовані відповіді, слабе застосування теоретичних положень під час виконання практичних завдань;

FX – оцінка «незадовільно» з можливістю повторного складання екзамену (26-59 балів) виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння застосувати теоретичні положення під час виконання практичних завдань;

F – оцінка «не прийнято» з обов'язковим повторним вивченням модуля (навчальної дисципліни) (0-25 балів) виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння орієнтуватися під час виконання практичних завдань, незнання основних фундаментальних положень.